

પગ્મ પૂજ્યપાદ (સિદ્ધાન્ત) મહોદય, કર્મ-
 સાહિત્ય નિબંધાન ગ્રંથાધિપતિ આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્
 વિજય પ્રેમમૂર્તિવચ્ચ મહારાજ ગોહિલવા નિબંધ-
 રત્ન પરમપૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી શ્રીમદ્વિજય
 મ. સા. ની પ્રેમથી રાજસ્થાન દેલ ૧૨ નિગમી
 સ્વ. ગા. ભુવનલ હીનચદય તથા સ્વ. ગનકૃષ્ણ
 શ્રીમતી રાણગીબહેનના ગુપ્ત નેનમલ તથા પુત્ર
 વધુ અ. ગો. વગ તાબહેન નેનમલે કરેલ વર્ષીતપની
 આરાધનાર્થે વિ. મ. ૨૦૩૬ ના અક્ષતતીયાના
 પાગલા પ્રસંગે વર્ષીતય કરના પુજ્યાત્માઓની
 અનુમોદનાર્થે માનવ સમર્પણ.

લિ.

હાન્તિલાલ, હાદ્દાલાલ, કનૈયાલાલ ગુલાબચંદ
 માણીકાન્ત, અનીલ, ગુધીર, લલિત, વિક્રમ,
 પ્રમન્ન, નિસીત, પાપુ, અને ગમન્ન ગનપુત્ર
 ચૌદાળ પગિયા-

□

કર્મ

ગા. નયમલ નેનમલ એન્ડ કુ

ચ પાગલી. મુબ ૧-૨

વંદના

મુનિશ્રી અલ્પદ્રશ્યોપરિચય

‘જગનની પુણ્ય જનિત કાર્ષ્ણ્ય સંકિત
પાયક-ચૂક’ સો માત્ર અદિત-વંદના
છે જે અદિતનો સારો ભાગ નથી
એ જ કુખો પામે છે અને વાસનાએ
પીડાય છે’ આ મહાસત્યને વિવિધ
લેખો દ્વારા રજૂ કર્યું પુસ્તક

પ્રકાશક :

કમલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ
૫૦૮૨/૩, બીજો માળે,
યાજ્ઞિક ઇન્સ્ટિટ્યૂટ સામે,
રતનપોળના નાકે,
ગાંધી રોડ, અમદાવાદ-૧
ફોન : ૩૮૫૭૨૩

✽

લેખક-પરિચય :

સિદ્ધાન્તમહોદધિ સચ્ચારિત્રચૂડામણિ
સ્વ. પૂજ્યપાદ આ. લગવંત શ્રીમદ્વિજય
પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબના વિનય
મુનિશ્રી ચન્દ્રશેખરવિજયજી

મૂલ્ય

૪-૦૦

પ્રથમ સંસ્કરણ : નકલ : ૨,૦૦૦

વિ. સં. ૨૦૨૩, આશ્વિન પૂર્ણિમા

દ્વિતીય સંસ્કરણ : નકલ : ૧,૦૦૦

વિ. સં. ૨૦૩૪, તા. ૮-૨-'૭૮

તૃતીય સંસ્કરણ : નકલ : ૨,૦૦૦

વિ. સં. ૨૦૩૬ તા. ૨૦-૧-'૮૦

✽

સર્વાધિકાર સુરક્ષિત

✽

મુદ્રક :

જયન્તિલાલ મણિલાલ શાહ
ધી નવપ્રભાત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ,
બીકાંટા રોડ, અમદાવાદ.

પાપનિક દના

વંદના

કોઈ મને પૂછે

શુ મળ્યું તમને પદર વર્ષના જીવનમાથી ?

તમે ન્યાય ભણ્યા, કયો ન્યાય શીખ્યા ?

વ્યાકરણ ભણ્યા, 'જીવન' શબ્દનો ફલિતાર્થ શુ કહ્યો ?

સાહિત્યે શુ શીખવ્યું ?

પૂજ્ય આગમ ગ્રંથોનો સાગર વલોવીને કયું નવનીત તારવ્યું ?

જીવનના અનુભવોનું તારણ શુ ?

આવેલી માદગીઓના સમયના ચિંતનનો સાર શુ ?

ગોલાઈ ગએલા આધ્યાત્મિક તેજમ દીના કડાકાનો રણકાર શુ ?

ત્યાગ-તપે કાનમા શુ કહ્યું ?

જપની આરાધનાએ એકાતમા શી વાત કરી ? ગુરુ-સેવાના ક્ષયોપશમે પ્રકાશ શો પાઘર્યો ? પદર પદર વર્ષના જીવનનો સર્વગ્રાહી સાર શો પામ્યા ?

એક જ શબ્દમા ણધા જ પ્રશ્નનો મારો જવાબ આ છે

વંદના વંદના . વંદના

ચીનમાં એક જ વાત ચોમેર વહી ગઈ છે કે ચીનાઓના વિકાસમાં માઓત્સે તુંગની વિચારધારાનો સ્વીકાર જ કામ કરે છે. અને એ વિકાસના રોધમાં ‘માઓવાદ’ની પૂજામાં ક્યાંક રહી ગયેલી ક્યાશ જ કારણભૂત બને છે. હજમ ન કમાતો હોય, પાકની સારી ફસલ ખેડૂત ન ઉતારી શક્યો હોય, લશ્કરને પરાજય સાંપડતો હોય, શરીરમાં કોઈ રોગ પેદા થયો તોય-ક્યાંય પણ-માઓ પૂજામાં રહી ગયેલી ક્યાશને જ કારણ જણાવવામાં આવે છે. અને ચીનાઓની કોઈ પણ પ્રગતિ માઓપૂજાને આભારી છે. ચીનાઓની કોઈ પણ આપત્તિ એ પૂજાની ક્યાશને આભારી છે.

હજારો પ્રશ્ન એક જ જવાબ.

વિનોબા પણ આવું જ કંઈક કરે છે. રાષ્ટ્રની પ્રગતિ અંગેના હજારો પ્રશ્ન સામે એક જ જવાબ સહુને આપે છે. ભૂદાન કરો.....તમારા બધા પ્રશ્નો હલ થઈ જશે.

મારા વિષયમાં પણ કંઈક આવું જ બન્યું છે. આધ્યાત્મિક જીવનના પંદર વર્ષના અનુભવોથી અને જીવનમાં આવેલી આધ્યાત્મિક ચઢતી-પડતીઓની ફલશ્રુતિ રૂપે એક વાત ખૂબ જ ચોક્કસ રીતે મારા હૃદય ઉપર કેતરાઈ ગઈ છે કે પંચ છે કે પંચપરમેષ્ઠી ભગવંતોના ચરણોમાં પેશ થતી ભાવભરી વંદનામાં જ આધ્યાત્મિક વિકાસ છે.

જ્યાં વંદના છે ત્યાં વિકાસ છે. જ્યાં એ વંદના નથી ત્યાં એ વિકાસ શક્ય જ નથી.

ભગવાન હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજાનું પેલું વાક્ય
આજે આવે છે. ધર્મ પ્રતિ મૂલમૂતા ચન્દના.

તપત્યાગના કર્મયોગની, સ્વાધ્યાયરમણીતાના જ્ઞાનયોગની
અને જગપ્રલિધાનના ધ્યાનયોગની હુગિયાળી એ તરુવરની
મસ્તી તો જ પોતાની મસ્તાનિયાત માણી શકે ને એના
મૂળિયા વદનાની અત સ્ત્રોતા ઝરણીને અપેક્ષા હોય !

આગ વચ્ચાવતો કંઠી જીવનનો તાપ !

અને ગમેત્યારે પગવવાને ટેવાયેલા કર્મરાજનો મ તાપ !

તક મળતા જ તૂટી પડવાના અપ્રતિમ કૌશલવાળો
મોહરાજનો પ્રતાપ !

ઐયારી ! તાપ, સ તાપ અને પ્રતાપની આગ વરસાવતી
'ત્રિપુટી વચ્ચે જીલતું જીવનતરુ પોતાના જ્ઞાનધ્યાન અને કર્મ-
યોગની હરિયાળીને લીલીછમ રાખી શકે ? મહમસ્ત રીતે
ડોલતી ખીલતી સાચવી શકે ?

અમ ભવ અમ ભવ વદનાની અત સ્ત્રોતા સરિતાને
ને એના મૂળિયા ન અડે અડવા લાચાર બને તો શક્ય
જ નથી ત્રિપુટીના ધોમધગતા બળબળતા તાપ વચ્ચે લીલા-
છમ જીવન જીવવાનું ! રે ! જીવનનું અસ્તિત્વ જ ટકાવવાનું
અશક્ય છે

એક બાજુ પડું પડું ઘઈરહ્યું છે કર્મરાજનું તાતુ ઐયા
ખીજી બાજુ ઘોડાવેગે ધસતા આવે છે અનાદિ
વાસનાના પૂર !

ત્રીજી બાજુ વીંઝાયો છે વાવટોળ ચોમેર સ્વચ્છ દતાનો !

અને ચોથી બાબુ આત્માના પ્રદેશે પ્રદેશે વળગી પડી.
છે સુખશીલ જીવનના પ્રેમની લાખો ઊધઈઓ !

બહાર તૂફાન જાગ્યું છે વંટોળનું.

અંદર ભીષણ ચટકા લાગી રહ્યા છે ઊધઈના.

આ બધાયનો સફળ મુકાબલો શે થાય ? મારા જીવનમાં-
તો મેં ખૂબ અનુભવ્યા છે બાહ્ય-અભ્યંતર તૂફાન ! અને
ખૂબ તપ્યો છું પેલી તાપ-ત્રિપુટીની આગઝાળમાં ! અને
એમાંથી જ મેં શોધી કાઢ્યું છે પરમેષ્ઠીવંદનાનું અમોઘ બળ.

બધાયનો મુકાબલો કરી શકે, બધાયને મહાત કરી
શકે, સહુને નિષ્ફળ બનાવી શકે એવું આ એક જ દેખાયું
છે જીવનનું કેવલ-વંદના.

ભલે કદાચ ચોવીસેય કલાકના મુનિજીવનના મારા વિવિધ
યોગો-અશુદ્ધિ-આશાતના, વિરાધના, અવિધિ, શૂન્યમનસ્કતા-
વગેરેથી ખરડાઈજતાં હશે અને તેથી નિર્ભળ પણ બનતાં હશે.

પણ....પણ તદ્દન સાચું કહું છું કે જ્યારે મારી
પરમેષ્ઠી, માતાએને હું ભાવભરી વંદના અર્પું છું, એના
ચરણોમાં આજોટી મસ્તાનિયત માણું છું, ત્યારે તો ખરેખર
હું વિશુદ્ધયોગનો અવલદ સ્વામી બનું છું.

મારા જીવનની એ જ પળોને હું ધન્યતમ માનું છું.

એ જ પળોમાં મારા મુનિજીવનનું હું સાર્થકત્વ માનું
છું. મને આવી વંદનાઓ જ ટકાવી રહી છે; મુનિજીવનનો
માથુકે બનાવી રહી છે; મારા આંતરજીવનમાં કયાંક પણ
અજવાળાં પથરાવી રહી છે....મને જીવન જીવવા જેવું છે.

એમ સતત જણાવી રહે છે જીવનમાં જો આ 'વંદના' જ
ન મળી હોત, બાકી બધું જ મળ્યું હોત, કદાચ મારું
જીવન અતિશય બિહામરું હોત ! વંદના વિનાનું જીવન !
રે ! એવા જીવનની તો પળેપળ પાપોથી ખગડાએલી જ
હોય ! અગારા જેવા એ જીવનને તો જે અડે તે ય દાઝીને
ચીસો જ પાડે ! એવા જીવન ઠરતા તો મૃત્યુ જ વધુ પસંદ

પાપ જો પાપ તરીકે લાગતું હોય, પાપનો તિરસ્કાર
જો ઉરમાં ખરેખર વ્યાપી ગયો હોય, છતાં પાપ કેડો છોડતું
ન હોય પણ એ પાપની નાશની આગભરી ઇચ્છા જાગી
હોય તો તો

તૂંડી પડો દેવશુરુના જોળામાં
ઝૂંકી પડો દેવશુરુના ચરણોમાં
મરી પડો દેવશુરુની મેઘામાં
લાગી પડો, દેવશુરુની વંદનામાં. .

નિપાપને વંદના જ આપણા પાપોનું નિર્દંદન કાઢશે,
પાપના અશુભ અનુભવોને એ જ તોડશે, ધર્મના ગુલાનુ-
ભવોને એ જ નોડશે

જો આ તોડ અને નોડની મદ્દજબ આરાધના કરી લેવી
હોય તો એક જ ઉપાય છે પાપનિર્દંદના-વંદના-ને જીવનસાત્
આત્મસાત્, ધાતુમાત્ કરી લેવાનો

આધ્યાત્મિક દુનિયામાં વસતા લોકોની મુખાકારી, એમના
જીવનની શાન્તિ, પવિત્રતાના એમના પ્રાણનું સંરક્ષણ અને
સંવર્ધન બધુંય વંદનામાં જ સમાજોલુ છે

જ્યાં વંદના છે ત્યાં પાપ હશે તો ય તેનું ધોવાણ થશે. જ્યાં વંદના નથી ત્યાં પુણ્યના ઝબકારા હશે તોય તે લડાકા બનીને એ જ પુણ્યવાનનો પ્રથમ ભોગ લેશે.

વંદના વિના પાપનિકંદના શક્ય જ નથી.

વંદના સાથે પાપોનું જીવન શક્ય જ નથી.

જીવનમાં જે કાંઈ આરાધના ન હોય તેને તાણી જ લાવવું હોય.

જે કાંઈ વિરાધક ભાવો આવી પડ્યા હોય તેને તગડી જ મૂકવા હોય તો એક જ ઉપાય છે—શુભ્રિયલ પુરુષોને ભાવભરી વંદના....

સિવાય તો પાપવાસનાના વિનાશનો કોઈ જ રસ્તો દેખાતો નથી.

વંદનાવિહોણા જ્ઞાનાદિયોગો પણ વાસનાવિનાશક ન બની શકે.

જળ વિનાનો એકલો સાબુ, એકલા અરીઠા કે એકલો સોડા શરીરને ઘસઘસ કરવાથી તો શરીરના મેલ ન જ બાય, બદકે શરીર છોલાઈ જાય.

વંદના જળ છે; જ્ઞાનાદિયોગો સાબુ વગેરેના સ્થાને છે.

એકલા સાબુ વગેરે મેલ ધોઈ ન શકે કિન્તુ એકલું પાણી તો જરૂર ધોઈ શકે, સાબુ પાણી બેય મળે તો તે અતિસુંદર !

એવું તે કયું જળ હશે. વંદનામાં....જેને પાપોના ધોવાણ કરે, પુણ્યોના ઉપવન ઉગાડે....છે કોઈ વૈજ્ઞાનિક તર્ક ? હા....જરૂર.

સિદ્ધભગવતો ભલે અતરમા માક્ષાત્ પધારતા નથી
 ભક્તોના પાપ ધોવા, પરન્તુ ભગવતોને કરાતી શત શત-
 વદનાનો જે ભાવ છે તે જ તો ભગવતમય બનીને ભગવાન
 બન્યો છે આ ભાવભગવાન તો અતરમા જ પ્રગટયા છે,
 અતરમા જ સ્થિર થયા છે એમના પધારવાથી તો અતરના
 પાપોના ધોવણુ થાય અને પુણ્યના ઉપવનો ખીલી ઊઠે તે
 ખૂબ જ તર્કમગત છે માટે જ જણાવુ છું કે જે અધ્યા-
 ત્મના પ્રાણને ધબકાવવો હોય તો ભગવતોનું પ્રણિધાન
 કરો ભગવતોને વદના અર્પો ભગવતમય બની જાઓ.

ભલે હોય આ એકે ક્ષણની સાધના, પણ એ અનંત-
 બલીની આરાધના છે, અનંતબલી ભાવભગવતના તો એમા
 પનોતા પધગમણા છે, અહીં ક્ષણનો પ્રશ્ન જ નથી અમૃતનું
 તો સ્વરૂપ આચ્ચમન પણ બસ થઈ પડે છે, વિષનો વિનાશ
 વેરવા

અગણિત પાપોની નિકેદના આવી ક્ષણ ક્ષણની અલેદ-
 વદનાઓ જ કરશે

વિપુલ પુણ્યના બધ પણ એ જ કરશે.

પાપનિકેદના વદના ! તને મારી શત શત-વદના

પુણ્યજનની વદના, તને મારી લાખ લાખ વદના

• ક્રમદર્શન

૧ વહના	૧
૨ અગ્નિતને ઓળખીએ	૮
૩ ઓ પ્રિયતમ ! નિકટતમ ?	૧૫
૪ ભગ મ પડએ હો પ્રીત	૨૦
૫ વીતરાગને ઉપાલભ	૨૬
૬ ભાવમુદ્રાટની ઉપામના	૩૬
૭ શુ ખૂટે છે ? શઙ્ખાગતિ	૪૫
૮ શ્રમણુવનનો પ્રાણુ-જિનાજાપાલન	૫૧
૯ અરિક્ત ભગવાનની વિશેષતા	૫૮
૧૦ આજાયોગની આરાધના	૬૫
૧૧ ભામંડળ કે ભાવમંડળ	૭૪
૧૨ વસ અદે, વસ પરમદે, મેસે અનદે	૮૦
૧૩ શ્રી નવકાર મત્રાધિરાજ શા માટે ?	૮૬
૧૪ શાસન સેવકના બે શુભો, શૌચ અને પ્રેમ	૯૮
૧૫ ઠંડપના કરતા શીખો	૧૦૩
૧૬ શી વાત કરુ ?	૧૦૬
૧૭ શ યેશ્વ તીર્થનો મહિમા	૧૧૬
૧૮ જિનાજા અને વર્તમાનનો વિમ્બવાદ ..	૧૨૫
૧૯ બિન્દુ અને સિન્ધુ	૧૩૬
૨૦ નિશ્ચય-વ્યવહાર ..	૧૪૫

કમલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ તરફથી
બહાર પડતાં પુસ્તકોનાં
પ્રાપ્તિસ્થાનો :

મુખ્ય એડ્રિસ :

To,

કમલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ
૫૦૮૨/૩, ખીજે માળે,
યાસિક ઇન્સ્ટિટ્યૂટ સામે,
સ્તનપોળના નાકે,
ગાંધીરોડ, અમદાવાદ-૧

Phone : 385723

સોમચંદ ડી. શાહ
સુઘોષા કાર્યાલય
જીવનનિવાસ સામે,
પાલિતાણા (સૌરાષ્ટ્ર)

જૈન પ્રકાશન મંદિર
જસવંતલાલ ગિરધરલાલ
દોશીવાડાની પોળ, કાળુપુર
અમદાવાદ-૧

સેવંતીલાલ વી. જૈન
૨૦, મહાજનગલી, ૧લે માળે
ઝવેરીબજાર, મુંબઈ-૨

શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ
જૈન પુસ્તક ભંડાર
એસ. ટી. બસ સ્ટેન્ડ પાસે;
શંખેશ્વર તીર્થ (વાયા-હારીજ)

વંદના

[૧]

મર્વધર્મમા શિષોભણિ, મર્વધર્મોમા પ્રથમ, મર્વથી નાનો છતા મર્વથી મોટો, મર્વના માગ્મન, મર્વમા મમા-થેલો જે કોઈ ધર્મ હોય તો તે શ્રીનમસ્કાર છે એ મંત્ર-સ્વરૂપ તો છે જ પણ ન્યાયે એ આતમ-ભાવ-વરૂપ બની ગયું છે ત્યારે એ જ શ્રીનમસ્કાર એના વાસ્તવિક સ્વરૂપમા પુનઃ-બદલામા અબકનો દેખાય છે શ્રીનમસ્કારનું મૂળ અતગતમા-મા જ ઉત્પન્ન થાય છે બહિરાતમા શ્રીનમસ્કારને મમાની શકો નથી

ત્યાગ કરો, કોઈ તપ કરો, કોઈ ગામનપ્રભાવક કાર્ય કરો, એવો કોઈ પણ ધર્મ કરો, પણ જે ત્યા નમસ્કાર નથી, એટલે કે નમસ્કાર ભાવ નથી તો એ બધાય અદકારમય ધર્મો દેખાને કરવામા કે કરેવામા બધે સુદર હોય પણ એવા ધર્મોનું નેવન કે અનુભવન વિષાદમા તો ઠટકાને જ નમ આપે એ નિશ્ચિત હકીકત છે

અહંકારગ્રસ્ત ધર્મ કિંપાકંક્ષા તુલ્ય જ કહી શકાય. ખાપાનુખંધી પુણ્યનો જનક એ ધર્મ જીવને અનંતસંસારની દેન કરે તો તેમાં કશુંય નવાઈ પામવા જેવું નથી.

યાદ રાખજો, ધર્મ ખરાબ નથી પણ અહંકાર ખરાબ છે, એથી જ એ ધર્મ વિષમિશ્રિત દૂધપાકનો કટોરો બની રહે છે. જેમ અહંકારગ્રસ્ત ધર્મ સંસારવર્ધક બને છે તેમ એ વાત પણ ખ્યાલમાં રાખવી જોઈશે કે નમસ્કાર-પૂત સંસ્કાર પણ સંસારને નિરનુબંધ બનાવી દેવા સુસમર્થ હોય છે. સમ્યગ્દષ્ટિ આત્માને સંસાર સેવવો જ પડે તોય તેને નમસ્કારથી જ આરંભે. સંસારના વિષની લયાનક શક્તિને હણી નાંખવા માટે નમસ્કારના અમૃતખિંદુનો એ શીત છંટકાવ અવશ્ય કરે. એ સમજે છે સંસારસેવનની લયાનકતાને ! તેનાથી ઉગ્ર રીતે મલિન થતા વાયુમંડળમાં ભરખાઈ જતાં અનેક લાવુકાત્માઓની ખરખાહી ! એવું રખે બની જાય તે માટે જ તે પ્રથમ તો શ્રીનવકારના શરણે જાય ! લઘુ બને ! નમ્ર વિનમ્ર બને ! સંસારને આચરવા પૂર્વે જ રોવા લાગે, આચર્યા પછીય પોક મૂકીને રહે ! આવો સંસાર નમસ્કારપૂત કહી શકાય ! પછી એવા સંસારસેવનમાં કોઈ સામર્થ્ય જ રહેતું નથી આ સંસારનાં અનુબંધો ચલાવવાનું ! લવની લયાનક પરંપરાનું સર્જન કરવાનું !

આજે પણ એવું એક સમ્યગ્દષ્ટિ શ્રાવક-શ્રાવિકાનું યુગલ છે, જેણે પોતાનાં સંતાનોને કહી દીધું છે કે, ‘પાપ-

મય મમારમા પડવુ જ હોય તો નવ લાખ શ્રીનમસ્કાર
જપવા જ પડશે !' ધરમા કોઈ પણ છોકરાને નવા કપડા
સિવડાવવા હોય તો પ્રથમ માતા અકુમનો તપ કરાવે છે,
હતથે શ્રીનમસ્કારનો જપ કરાવે છે, પછી જ કપડા સિવ-
ડાવી આપે છે !' શુ મમજવા હશે એ માત-પિતા ! એક
જ વાત કે સયાનદ અધર્મ પણ જો શ્રીનમસ્કારના મહુસ્ત્રા-
વધિ વપથી લાવિત કરી દેવામા આવે તો એ અધર્મનું
એવન કરનારા મતાનો કૂર પાપોના લાગીદાર ન બને
શ્રીનમસ્કાર એમને ઉગારી જ દે !

આપણે આ પાન મુદ્દયમા ચિર કરી દેવી જોઈએ
કે શ્રીનમસ્કાર અને તેના લાવથી (લઘુતાવી) લાવિત થયા
વિનાના તમામ નાના-મોટા ત્યાગતપાદિના યોગે અહુકારથી
ખગડાઈ વળને કૂર મમારની હોનારતો જ મર્જવાના છે !
“ધર્મ પ્રતિ મુલમૂતા ચન્દના !” એ ગામ્-વચનને અહી
ટાક્યા વિના ચિત્તને ગાન્તિ થાય તેમ નથી વિશાળ એવા
ધર્મના વૃક્ષમા મૂળભૂત વસ્તુ કોઈ હોય, એ ધર્મવૃક્ષનો
જો કોઈ પ્રાણ હોય, માગ હોય કે આધાર હોય તો તે
વહના છે ગુણીજન પચપરમેષ્ઠી લગવતો છે તેમને જે
વહના એટલે જ શ્રીનમસ્કાર ! આમ ધર્મ પ્રતિ મૂળભૂત
વસ્તુ શ્રીનમસ્કારને જ કહેલ છે

ખીજા બધા ધર્મો નમસ્કારલાવ વિના હજી એવી
ચકાય તેમ છે અને તેથી જ જેમની ખોપરીના ચૂરચૂરા

કરી નાંખવાની મોહરાજને મેલી મુરાદ થઈ છે તેમને વધુ
 ભાગે લઈ જવા માટે જ એ મોહરાજ સર્વવિરતિના શિખર
 ધર્મો સુધી એને ચડાવી દે છે. આ ધર્મો શ્રીનમસ્કાર
 ભાવવિદોષા ધની રહે એ પણ સંલવિત બને છે કેમ કે
 એવી ટોચને પામેલા પોતે જ પોતાને નમસ્કાર્ય માની
 લેવાની ભૂલ કરી બેસીને નમસ્કાર ઝીલતા જાય છે, એમને
 વળી નમસ્કાર કેને કરવા ? આવી સ્થિતિમાં અપડાયેલા
 એ ધાર્મિક આત્માઓ (!) શ્રીનમસ્કારના શરણના અભાગે
 એ ટોચ-ધર્મોથી પટકાય છે. એવી નિગોદોમાં એ ઝીંકાય
 છે જ્યાં તેમનું અસ્તિત્વ માત્ર હવતું રહે છે. શેષ બધું
 નામશેષ થઈ જાય છે ! આથી જ સર્વધર્મોનો પ્રાણ શ્રી-
 નમસ્કારભાવ છે, સર્વધર્મનો પ્રાણ પણ એ જ ધની રહે છે.

તમારી આંખ સામે કેટલીવાર વૃક્ષો અથડાયા
 કરે છે ? પણ તમે ક્યારેય ત્યાં શ્રીનમસ્કારનો વિચાર કર્યો
 છે ? વૃક્ષ એટલે સેંકડો હજારો વર્ષની શીર્ષાસનની સજ્જતને
 પામેલું કર્માપરાધી જંતુ જ છે ને ? શા માટે એનું માથું
 નીચે (મૂળથી પાણી પીએ છે માટે) અને પગ ઉપર,
 તેય સેંકડો હજારો વર્ષો સુધીનું સ્વેચ્છાનું આ શીર્ષાસન
 નથી હોં ! આ તો છે કર્મરાજની કૂર સજ્જ ! માનવજીવન
 મેળવીને જેણે લઘુતા કેળવી જ નહિ, જે ક્યાંય કોઈને ય
 નમ્યો નહિ, એને કેમ આ સજ્જ નથી ફટકારી શું ? જે
 વળતે નમવા માટે પાત્ર મળ્યું હતું; માથું મળ્યું હતું;
 ઇચ્છા કરતાંની સાથે વળી જાય તેવી ડેક મળી હતી

અને છતાં ન નમ્યો તો આ મિવાય બીજી કઈ સજા
 ચોચ ગણાય ? મનની ખૂબી તો જુઓ કે એ બિચારા
 વૃક્ષનું આખું શરીર પગ માટે બની રહે, મમત્ર લવન-
 કાળમા એ અતત પરાર્થકરણ કર્યા જ કરે-એ છાયા-આપે
 તો પગને, પોતે તો ધૂમ તાપમા ગેકાયા જ કરે, મધુર
 ફળ આપે પગને, પોતાને તેના સ્વાદનું નામ જ નહિ,
 અગ ઢાકે (છાલથી) પરના, પોતે મદૈવ ફિગબર ! બધું જ
 પગ માટે, સ્વદાને કશું નહિ છતાં એ પરાર્થનું કોઈ જ
 મૂલ્ય નહિ ! એકાન્ત પગર્થગીલને મમાર-મુક્તિની તો
 માન નહિ પણ મનમા જગ્ય મુક્તિ નહિ !

ન નમ્યાનું જ આ પગ્ગિલામ છે ને ? નમવાનું મળે
 છતાં ન નમે તેની મામે કર્મગત્તો હટર કેવો વીઝાય
 છે એનું પ્રત્યક્ષ દર્શન વૃક્ષમા દરો !

પણ આટલી ઉચ્ચ કર્મમત્તાનેય આખના પલકારામા
 નમાવી દેવાનું નામધર્મ નમન્કાર-લાવનામા છે માટેન્તો કહ્યું
 છે ને નમો इति इम—નમસ્કાર એ ઉચ્ચ પ્રકારની યોગ-
 આધના છે એનો સ્વામી લયદગ્ધમા ભયકર કર્મરાજને
 પણ-જોષણમા હનપ્રકૃત કરી નાખે છે નમન્કારલાવ
 દેખાવમા ભલે અતિ વિનમ્ર છે પણ એના જેટલી ઉચ્ચતા
 તો ઉચ્ચાતિઉચ્ચ કર્મગત્તમા પણ નવી કર્મગત્ત તો હજી
 કોઈ ઉપર કામચલાઉ મહેર પણ કરશે પણ શ્રીનમસ્કાર
 લાવ કર્મરાજની વિરાટ મહાનનની કરી દયા ખાતો નથી.

એ આખી સદ્તનતનો સર્વનાશ નોતર્યા વિના જંપતો નથી..
 ભલે એ અગ્નિનો કણ છે પણ કર્મ સદ્તનતના ઇંધણને
 પ્રાપ્ત કરતો જતો એ મહાનર છે ! ભલે એ બચ્ચું છે
 પણ વનકેસરીનું ! બાવળ ચાવતી બકરીનું નહિ ! એ
 વામન ભલે લાગે પણ એ તો વિરાટનો પણ છે વિરાટ !

માનવને વૃક્ષ બનાવીને નતમસ્તકે ઊભું ન રાખ્યું
 અને ઊંધે મસ્તકે ખડું કરી દીધું. તેય સેંકડો વર્ષો સુધી !
 સ્વરૂપે દ્વિગંધર ! બળબળતા તાપોની વચ્ચે ! એ સૂચવે છે
 કર્મરાજની ઉચ્ચતા !

પણ એવા ઉચ્ચ કર્મરાજની આખી સદ્તનતને આત્માના
 તમામ પ્રદેશોમાં પળ-બેપળમાં મહાં કરીને ટાળી નાંખીને
 એની કબરો ઉપર આત્માને અનંત સુખના સ્વામિત્વની
 દેન કરી દેનાર શ્રીનમસ્કારની ઉચ્ચતા ક્રેટલી વિરાટ છે
 એનો પણ ખ્યાલ કરવા જેવો છે !

પ્રકૃતિને પણ ભેતાં આવડશે તો શ્રીનમસ્કારાદિ
 ધર્મોની ઉચ્ચતા અને અધર્મોની નીચતા બહુ સારી રીતે
 સમજાઈ જશે.

વૃક્ષ ભેતાં શ્રીનમસ્કારને યાદ કરો ! ઊંટ દેખાય
 ત્યારે બેધડક બોલી ઊઠો કે આ ઊંટનો જીવ બેશક પૂર્વ-
 જીવનમાં માનવ હશે, એટલું જ નહિ પણ રૂપસૌંદર્યનો
 સ્વામી પણ હશે. પણ એ બિચારાએ રૂપનો ગર્વ કર્યો હશે,

એથી જ આજે એને કુરૂપ મળ્યું ! અકારેય વાકા મળ્યા !
 જેને જે ન મળ્યું હોય તેણે તે ઇન્દ્રિયના સ્વામિત્વનો કે તે
 ઇન્દ્રિયથી લોગવી શકાતા માધનોના સ્વામિત્વનો અડકાર
 અવગ્રહ કર્યો જ હોય ! તો જ તેને તે ઇન્દ્રિય કે
 ઇન્દ્રિયથી ભોજ્ય પદાર્થ પ્રાપ્ત ન થાય ! ભોજ્ય ને, કેટલો
 ભયાનક છે અહુકાર ? તો પત્રી તેનો સર્વનાશ બોલાવ-
 નાં શ્રીનમસ્કાર કેટલો મહાન હોઈ શકે ? કેટલો આદેય
 બનાવે તેજીએ ? કેટલો મેઘ્ય બનવો ભોધીએ ?

અધોઘ્વને માથું ન નમાવવું એ પાપ છે, તો યોગ્યને
 માથું ન નમાવવું એ મહાપાપ છે

આજે શ્રીનમસ્કારનું આરાધન કાર્કશ વિશેષ ભોવા મળે
 છે એ ખુબ આનંદની વાત છે પણ હવે જો અતઃમા એ
 શ્રીનમસ્કારનો ભાવ (વિનમ્રતા) પરિણમવા લાગે તો એ
 અવિશેષ આનંદની બીના બની રહે અન્તુ બીજું કાર્ક-
 નકારી તો 'સ્વ'ના હેન્દ્રમા તો શ્રીનમસ્કારનો પ્રાણ ધબકતો
 ફરી જ દેવો ભોધીએ સર્વત્ર આત્મવિશ્લેષનની ભાવના વ્યક્ત
 કરવી ભોધીએ, જેમ જીવે જઈએ તેમ વધુ નમ્રવિનમ્ર બનીએ

આજો ફેરીનો ભાર જેમ વધે છે તેમ તેને ખમવા
 માટે તે વધુ ને વધુ નમતો જાય છે જો ન નમે તો એ
 ભાર કદાપિ ખમી શકે ખરો ? વૃક્ષે આપેલું આ તત્ત્વ
 જ્ઞાન આપણે જીવનમા પચાવીએ તો કલ્યાણ હાથપે તમારું
 જ નથી શું ?

અરિહંતને ઝાળખીએ

[૨]

જેને વીતરાગદેવ સાથે ભાવાત્મક સંબંધ ન હોય તેને સાધુજીવનમાં લાગ્યે જ સફળતા મળે છે.

પરમશુરની પ્રાપ્તિ ! પરમશુરના વીતરાગભાવની સાથે ભાવાત્મક એકચની અનુભૂતિ ! ભાવનિદ્રેષે અરિહંત બનવાની લબ્યતમ આરાધનાની સિદ્ધિ પણ શુરુપારતન્ત્ર વિના શક્ય જ નથી. શ્રીષોડશક પ્રકરણમાં કહ્યું છે કે શુરુદેવ પ્રતિના ભાવબહુમાનથી એક એવું વિશિષ્ટ પ્રકારનું પુણ્ય ઉત્પન્ન થાય છે જે પુણ્યના ઉદયથી સાક્ષાત્ તીર્થંકર દેવનાં દર્શનાદિનો લાભ થઈ જાય છે. શુરુ પ્રત્યેનું ભાવબહુમાન એટલે ? કહ્યું છે કે તેમના પ્રત્યેની આંતરપ્રીતિ. આ શુરુદેવ મારા અનંતસંસારનો ઉચ્છેદ કરનારા છે; મારા અસીમ ઉપકારી છે એવો આંતર શુભભાવ એ જ શુરુ પ્રત્યેનું વાસ્તવિક બહુમાન છે, નહિ કે પિતા, મોટાભાઈ, કાકા, મામા વગેરે સગપણની રૂએ

એમના પ્રત્યેનું બહુમાન ! જેની પાસે આ લાવ બહુમાનનું નિધાન નથી તે વીતરાગની સ્પર્શના કડી ગકતો નથી ઉક્ત નિધાનના નજરાણા કયાં મિવાય વીતરાગ કદી પ્રમન્ન થતા નથી

વીતરાગની એ કૃપા (મદાચાર લાભ સ્વરૂપ) વિના જીવન જીવવા લાયક બનતું નથી નાથના નામનું મત્ સ્પર્શે નહિ ત્યાં સુધી જીવન લગલગ મુડદાલ હાલતે ચળકતું જ રહે

ત્રિભુવનત્રિવાક્ય શ્રીઅગ્નિ ત પરમાત્મા માથેનો આપણો સળધ મુધારવા અને વધાવવાની આજે અત્યંત આવશ્યકતા છે જેટલો વિલંબ વગે તેટલું સ્વપન્ને ગરમું તુડમાન થતું, વધતું જો વર્તમાન મુનિજીવન, જોઈ વિલક્ષણ દુનિયામાં, નવી વિશ્વગ્યનામાં એવું અટવાઈ ગયું છે કે જ્યાં વીતરાગનું પળખ અન્નિધ્ય પણ દુર્લભ બની ગયું છે “ હે વીતરાગ ! બધુંય યાદ આવે છે પણ તું જ માત્ર મારા અતરમા પ્રવેશી ગકતો નથી

લોજન ભુલાતું નથી પણ તું નિતાન્ત ભુલાઈ જાય છે કપડાને પડેલો ડાઘ જોયો ગમતો નથી પણ વીતરાગ ! રાગાદિના ધાળાય અળખામળા બનતા નથી

સમગ્ર વિશ્વમાં અત્યુત્કૃષ્ટ ઉપકારી જોઈ હોય તો અરિહ ત ! તું એક જ છે તને બહુ જનારો હું પણ આ વિશ્વનો અત્યુત્કૃષ્ટ એક માત્ર કૃતજ્ઞી છું

એક સાધારણ માણસ પણ મારું કાંઈ લઘુ કરે, મને એક કપડું જ ઘોઈ આપે તોય દિવસો સુધી હું તેને વીસરી શકતો નથી. જ્યારે તું તો કોઈ પણેય યાદ આવતો નથી. કોણ જાણે ! ઊંડે ઊંડે એવી તો માન્યતાએ ઘર નહિ ક્યું હોય ને કે તારે ને મારે સંબંધ જ શું છે ? મૃત્યુ પામેલી માતાનો ફેટો જોઈને મારી આંખો અશ્રુભીની થાય છે, તેના વાત્સલ્યની યાદ કરીને ! જ્યારે મારા નાથ ! તારી પ્રતિકૃતિનાં દર્શન કરતાંય મને કંટાળા આવે છે, વેઠ ઉતારવાનું મન થાય છે, ઝટપટ તારાં દર્શન કરીને મંદિરમાંથી નીકળી જવા મારા પગ ઊંચાનીચા થાય છે. ઓ પ્રભુ ! તેં સન્માર્ગનું દાન ક્યું જ ન હોત, શાસન સ્થાપ્યું જ ન હોત, તું મૌન જ રહીને મુક્તિ પામી ચૂક્યો હોત તો મારું શું થાત ? મને કોણ સમજાવતે પુણ્ય શું અને પાપ શું ? આશ્રવ શું અને સંવર શું ? બંધ, નિર્જરા અને મોક્ષ શું ? અહિંસાદિ ધર્મ છે. હિંસાદિ પાપ છે માટે અહિંસાદિનું જ પાલન કરવું, હિંસાદિથી સર્વથા દૂર રહેવું. એ બધું કોણ બતાવતે ! આખું જગત જ્યાં સુખ માનીને ઘોરદુઃખોની આગમાં સુદીર્ઘકાળ માટે ફેંકાઈ જાય છે, તેમ હું પણ ફેંકાઈ જ જાતને ! મારી કેટલી ભયાનક સ્થિતિ થાત ? વિષયોનાં ભલકદાર આકર્ષણોની પાછળ ઝેર પાચેલી તીક્ષ્ણ છૂરીઓ પડી છે એ વાત તારા સિવાય કોણ બતાવી શકે ? અહો ! તારા વિરહમાં, તારી વાણીના વિરહમાં, તારા ઉપકારના વિરહમાં મારું

જીવન ડેવુ રવાડે ચડી જાત ? હું કયા કયા દોડી જાત ?
કેવા કેવા પાપો કરત ? કેવી ડેવી અધમતા આચરત ?
બધેયથી તે જ મને યચાવ્યો ! ને જ મને સન્માર્ગનું દાન
દઈને આજ્ઞાદ ઉગારી લીધો ! કેવો તું ઉપકારી ! કેટલો તારો
ઉપકાર !

છતા દેવાવિદેવ ! તું જ મમજતો નથી તું જ યાદ
આવતો નથી તું જ મને ઓળખાતો નથી મારી નવી !
દુનિયામાં બધુંય છે, મિવાય તું

શું મને તારી કોઈ ડિમત જ નહિ જણાતી હોય ?
તારા વિના મારું બધુંય નબે છે મારી ગીતે ચાલે છે
એવી અતિશુદ્ધ માન્યતા મારામાં વ્યાપી ગઈ હશે ?

જુ હશે માગ નાથ ? મને મમજાવ કે મને તારી
ઉપર પ્રેમ કેમ નજગતો નથી ? મને યતાવ કે મને તારી જરૂર-
જ કેમ લાગતી નથી ? તારી ઉપજના અગાધ પ્રેમ વિનાનું
તારું આજ્ઞાપાલન કેટલું ફળ આપે ? તારા પ્રત્યેના ભાવ
વિના આજ્ઞાપાલન કેટલો ભાવ આપે ? એવા બાહ્યક્રિયા
માત્રરૂપ આજ્ઞાપાલન તમામ મમાનો ઉચ્છેદ શે કરી
શકશે ? પ્રભુ ! તારો અસીમ ઉપકાર અમારી ઉપર હોવા
છતા અમને એ હકીકતનું જ્ઞાન કેમ નહિ થતું હોય !
આ પ્રશ્નને વિચારતા મને એમ લાગ્યું છે કે અમારામાં
સસાર-રમ ઘણો જોગદાર હોવો જોઈએ જેને મસાર

પ્રત્યે, વિષયો પ્રત્યે, ઝાઝો રસ હોય તેને એ રસને નીરસ બનાવી દે તેવી વાતો કેમ ગમે ! એ રસને સૂકવી નાંખે તેવી આરાધના કેમ ગમે ! એવી આરાધનાને બતાવનાર ગુરુઓ પણ કેમ ગમે ! અને એના નિરૂપક દેવાધિદેવ પણ કેમ ગમે !

વિષયોનો સંગ જ્યાં સુધી લયાનક લાગે નહિ ત્યાં સુધી વીતરાગ ભદ્રંકર લાગે નહિ. ભોગોનો ત્યાગ કરીને જ સુખી થવાનું વીતરાગે બતાવ્યું. ભોગમાં જ સુખી થવાય એવું જગતે બતાવ્યું. જગતની વાતને સ્વીકારનાર વીતરાગનો રાગી શી રીતે બની શકે !

વીતરાગનો ઉપકાર એ જ છે કે એણે દેખાતા એવા વિષયોને સુખના સાધન માનવાની સાફ ના પાડી દર્શને એના ત્યાગને જ સુખનું સાધન કહ્યા.

જેને વિષયો ગમે તેને આવી વાતો કરનારા વીતરાગ વહાલા બને કે દવલા ? વિષયો લયાનક વિષ છે એ વાત સમજાય તો જ એ વાતને સમજીને પચાવી ચૂકેલા વીતરાગ સમજાય. એમની એ આજ્ઞા ઉપર ભારે બહુમાન ભાગે.

વિષયોને ભોગવીને સુખી બનવા જવાની જીવલેણ ભૂલ કરી ખેડી મારા જીવનને! જુગાર ખેડી નાખી 'હું' કેટલી કેરુ સ્થિતિમાં મુકાઈ જા ? આ વિચાર જ તે અત્મા ને

વીતરાગ પ્રત્યે નમાવી દે, એનું શિર ઝૂકી ઝૂકીને નમે
એની આખો વીતરાગને ટગર ટગર જોયા કંઠે, માથું
ડોલાવતો એ પોકારી જિઠે ! “ માગ પ્રાણ ! વિધોને ભયાનક
ળતાવી દઈને તે મારી ઉપર કેટલો ઉપકારી કરી લીધી ! મને
કેવો બચાવી લીધો ? ચર્મચક્રથી તો હું શું સમજી શકું ?
ઓ ! ગરુડય ! માગ જેવા અનતજીવોને તે તો ઉગારી
લીધા ! મારી કાગ્ગી બરબાદીના ભાવિને તે ભૂત્રી નાખ્યું !

અભયદાતા ! જો તે આ તત્ત્વજ્ઞાન ન આપ્યું હોત
તો મારું શું થાત તેની કલ્પના કરવાનું પણ માગ માટે
શક્ય નથી મીમાતીત ઉપકારી દેવ ! મારા મમત્ર હું ખો
તે દેડી નાખ્યા તાના અમીમ ઉપકારની મીમાંષા હું
આકી શક્તો નથી

નાથ ! હવે તને કેમ ભૂલી શકું ? એક પણ પળ તારી
યાદ વિનાની કેમ જઈ શકે ? તારા વિનાના માગ દુવ-
નમા પોર અધગત ન હોત, ભયાનક હું ખોની ઝડીઓ
વરમતી દોત, હું નિગધાર અગદાય હગામા ગમે ત્યાં ભૂતની
જેમ ભટકતો હોત ! દુર્ગાનિઓમા ભમવા ગિવાય મારે
બીને કોઈ વિકલ્પ ન હોત તું મળ્યો ! અને માગ
દેદાર ફરી ગયા !

હતા તારી પ્રત્યે મને બાવ ન વળે, મદૂભાવ ન
જાગે, તાના દર્શને હૃદયમા કોઈ લાગણીનો અકુનેય ન
ફૂટે, દુવાડા ખડા ન થઈ જાય. આખો અનિમેષ બની

તને ટગર ટગર બોયા ન કરે તો મારા તારણકાર ! મારા
જેવો જડ, મોહમૂઢ કુદ્ર અને કૃતદન આ વિશ્વમાં કોણ
હશે ?

નિર્મોહીનાં દર્શનમાંય મોહના સંસ્કારો મને જડવત્
રાખી શકે ? તો તો પછી એ સંસ્કારોનાં મૂળિયાં શે
ઊગડશે ? પ્રભો, તને સમજવા માટે તો ચોક્કસ લાગે છે કે
સંસારને એના નગ્ન સ્વરૂપમાં જ સમજવો પડશે. એની
કારમી લયાનકતા હાડોહાડમાં સોંસરી ઉતારવી પડશે. પછી
જ એ સંસારને લયાનક કહેનાર તું મને સમજાશે. ત્યારે
જ તારી નિઃસીમ ઉપકારકલાતું મને લાન થશે. ”

દેહ અને વિષયોનો રાગ જેને પીડે તેને પરમાત્મા
સાથે પ્રેમ થાય જ નહિ. જેને ત્રિલોકપતિ તીર્થંકરદેવનાં
દર્શનમાં ગાંડપણ ના આવે તેને વિષયોનો મહારાગી,
દેહની ભારે મૂર્છાવાળો સમજવો જ રહ્યો.

ઉપકારીના ઉપકાર નહિ સમજાએ, તો એના નામે
જગતમાં ચરી ખાઈને શાસનદ્રોહી, આત્મદ્રોહી બનીશું.
આપણે જ આપણી ઘોર ખોટીશું....

વધુમાં વધુ સમય દેવ-ગુરુના નિઃસીમ ઉપકારની
વિચારણામાં વ્યતીત કરીશું તો જ ભાવિ પ્રકાશમય બનશે.
અન્યથા તિમિરમય ભાવિ અતિ લયાનક બની રહેશે.

ઓ પ્રિયતમ ! નિકટતમ ?

[૩]

ઓ મારા પ્રાણેશ્વર ! તુ માને જ્વામી છે હું તારો
દાનાનુદાત ૬૩, એટલું જ નહિ પણ મારી નજીકમાં
નજીક-સાથ નજીક તુ જ છે કેમકે તુ જ મને અનિશય
પ્રિય છે તાગથી અધિક પ્રિય આ વિશ્વમાં તો કોઈ જ
ન હોઈ શકે ના કોઈ જ નથી

Thou art my nearest and dearest

તુ જ મારી અત્યંત નજીકમાં છે કેમકે તુ જ
મને અનિપ્રિય છે

પ્રભો ! માટેનો મેં તને પરમેષ્ઠ (પરમેશ્વી) કહ્યો છે
વિશ્વના તમામ નરનો વધી વધીને કદાચ મને કંઈ બનશે
પણ પરમેષ્ઠ તો નહિ જ બને. તારા નેવકને મને તેની
કપરી ઘિનિમાંય પરમેષ્ઠ તો તુ જ હોઈ શકે

દયાનિધિ ! પરમેષ્ટ તો હું તેને જ માનું છું કે જેને ચિંતવતા-ધ્યાતા-સ્મરતા વિશ્વમાત્ર શૂન્યવત્ લાસવા લાગે.

મારું ઇષ્ટ તેને ગણું છું જેને મેળવ્યા પછી પણ ખીન્નું મેળવવાની ભૂખ ઊભી રહે.

પ્રભો ! તારું ધ્યાન ખરેખર મારા અંતરને અગમ્ય-અવાચ્ય-આનંદથી ભરી દે છે. એ આનંદના વૃદ્ધવતા સાગરમાં સારીય બાહ્યચુષ્ટિનો ઝોળો ઊડે ઊડે જઈ અદૃશ્ય બની રહે છે. માટે જ તને (અને મારી મા-શુરુને) હું પરમેષ્ઠ ગણું છું. એથી જ તું મારો 'ડિયરેસ્ટ' (પ્રિયતમ) છે.

પ્રિયતમ ! પ્રિયતમ - મારી સૌથી નજીકમાં જ હોય એ તો તદ્દન સહજ છે ને ? કોણ કહે છે કે મારી નિકટમાં નિકટ કર્મોનું કે શરીરનું અસ્તિત્વ છે ? ના, જરાય નહિ. મારા આત્મામાં મેં તને જ સ્થિર કરી દીધો છે....અરે ! દૂધ અને પાણીની જેમ મારો તારો સંબંધ થઈ ચૂક્યો છે.

નિકટતમ ! હું અને તું એ બેની વચ્ચે કોઈનું પણ અસ્તિત્વ હોઈ શકે એ વાત મારી કલ્પનામાં ઊતરી શકતી નથી. મારી અને મારા પરમેષ્ટની વચ્ચે કોઈ પણ આવી બેસે તો 'મારો પરમેષ્ટ ઇષ્ટ બની જાય અને પેલું ઇષ્ટ પરમેષ્ટ બની જાય.'

જેનું જે સ્વરૂપ છે તેના તે સ્વરૂપનો લોપ કરવો એ તો ધર્મમત્તાનો અધોઃ અક્ષમ્ય અપગ્રધ છે પરમેશ્વરિન ઇષ્ટ માની લેવાની શુભલેણ ભૂલ એટલે ? નિહામન ઉપર અધિષ્ઠિત થયેલા ચક્રવર્તીને ચડાવની ચૂપડીમા બેમાડી દેવાની અધમ ભાવના !

ઓ પ્રિયતમ ! માગ નિઠરતમ ! તારા એવકમ આવી ભાવના કદી મળવે જાગી ?

પણ નિઠરતમ ! પ્રિયતમ ! એક વાત કહું ? માફ ન લગાડીશ હો ? મને ભારે ભય છે તારી અકૃપાનો ! તારી કૃપા ન માગે વિકાસ સાધી આપે અને તારી અકૃપા જ માગે અર્વનાશ નોતરે ! એટલે કહેતા તો ઘણા જ મનોરથ યાય એ છતા પ્રિયતમ ! બોલી નાખુ છું કે તું માગે પ્રિયતમ જાન્યો છતા આ જગતના પદાર્થો પ્રિય (ઇષ્ટ) પણ કેમ ગ્રહી શકે ? જરેખર તું માગે પ્રિયતમ જાનતા એ પદાર્થો પ્રિયતમ તો નવી ગદ્યા પરતુ પ્રિય તો લાગી ન રહ્યા છે

માગ સ્વામી ! કરી કહું છું માફ ન લગાડીશ ! પ્રિયતમ તો તું એ ન છે છતા કુદ્ર એવા મને પ્રિય પણ બીજી જાની લાય છે ખરેખર માગ અતરમા એ કચવાટ તો બિલો કરે જ છે માગ મનમા એક વિગટ પ્રશ્ન બિલો થઈ નય

છે કે શું ત્યારે હકીકતમાં તું મને પ્રિયતમ નહિ ગણાયો હોય ? એ માત્ર વાગવિલાસ જ હશે કે શું ?

તું જેનો પ્રિયતમ બને એને તારા સિવાયનું કંઈ પણ—પદ્મબંદની સમૃદ્ધિ કે સર્વાર્થસિદ્ધતા આનંદ પ્રિય હોય ખરા ? મારું અંતર તો એમ જ કહે છે કે ના, કદાપિ ન હોઈ શકે ! તો પછી શું હું તારો દંભી સેવક છું ? વીતરાગ ! રાગ ભલે તારામાં ન હોય ! પણ તું જડ તો નથી જ ને ? વિશુદ્ધ ચૈતન્યમય તારા સ્વરૂપમાં જડની વીતરાગતા તો ન જ સંભવે ને ?

એ બેય વીતરાગતામાં કશીક આછીપાતળીય લક્ષમણ રેખા હશે કે નહિ ? જો હોય તો તે મારે મન મહદાનંદની બાબત બની જાય છે. મને તારી પાસે કાંઈક પામવાથી ઇચ્છા છે; તે ઇચ્છા વ્યક્ત કરવાનું દિલ થઈ જાય છે.

દાનેશ્વર ! તો હું હવે તારી પાસે એટલું જ યાચું છું કે મારો સ્વામી તું સાચે જ મારો પ્રિયતમ બને !

જ્ઞાનેશ્વર ! તેથી એમ ન સમજી લઈશ કે મેં તને પ્રિયતમ ગણ્યો છે. મારે તારે તે અંગે કશું જ કરવાનું નથી. કેમકે હવે મને લાગ્યું છે કે જો તું મારો પ્રિયતમ હોય તો, મને કશુંય પ્રિયતમ તો ન જ લાગે કિન્તુ પ્રિય પણ ન જ લાગવું બાકીએ.

તુ મારો પ્રિયતમ ત્યારે જ બન્યો ગાજાય જ્યાં
બાકીનું સઘળું વિશ્વ મારા માટે અપ્રિયતમ બની જાય !
તુ મારો નિકટતમ ત્યાં જ ગાજાશે જ્યાં સઘળું વિશ્વ
અદાને માટે માટે દૂરતમ થઈ જાય

તુ જ પ્રિય ! તુ જ પ્રિયતમ ! તુ જ નિકટતમ
એટલું અમજવા માત્રથી મારો નિતાર નથી બે મને
રોપ સઘળું અપ્રિય ! અપ્રિયતમ ! દૂરતમ ન લાગે ?

પગવરદિગાર ! દિલમાંથી જલાવી દે ને વિશ્વને પ્રિય
માનવાની સાગલીઓને !

દુપાકિણુ ! એકદ નાનકડું દુપાનું કિણુ ફટી દે
આ તારા અદાના એવડ ઉપર, તારા કરજ ઉપર, એનું કલ્યાણ
થઈ જશે

તુ પિતા અને હું તારું કમલદ એના બેઠને પૂત્રતા
ભેલાવનેય એ મિટાવી દઈને તુ અને હું-ના નવરૂપને
એકમેક કડી દેશે ! ત્યાં મુઘી જ પીને નહિ બેને પણ તે
માટે જોઈએ છે માટે એક જ દુપાકિણુ !

મારા પ્રિયતમ ! ઓ નિકટતમ ! મારી આ અગ્નિ
અવીરારને એવડને નારાજ કરીશ તો એ ક્યા જઈને નહી
ચવાનો હતો ? તને આટલી વાતની તો ખબર હશે જ ને ?
કોણ જાણે કેમ મને તો, જાતામાય શકા થઈ જાય
છે (?) કેમ કે તુ મેં જાણે જાણતો જ ન હોય
તેવું મને લાગે કે વાળા અદના એવડન
દુખ મારા સ્વામીથી ?

ભંગ મ પડજે હો પ્રીત...

[૪]

ઓ ! મારા નાથ ! જાઉં છું, જવાની ઘડીઓ
ગણાઈ રહી છે. ઓ....આ ચાલ્યો જમ્મશ. નથી ગમતું
ખમ્મવાનું પ્રભો ! નથી ગમતું જવાનું, શી રીતે જવાશે ?
હજુ તો હમણાં જ આવ્યો હતો ! હજુ કેટલા કલાક થયા ?
ત્યાં ચાલ્યા જવાનું ?

મારા જીવનના તારણહાર ! દેવાધિદેવ ! તારા પુનિત
દર્શને મારા અંતરને હલાવી નાખ્યું છે. તારી પ્રેરણાએ
મારા જીવનને હચમચાવી નાખ્યું છે, તારા ભાવમંડળે
મારા દુર્ભાવોને ધૂળ ચાટતા કરી નાંખ્યા છે.

ઓ અશરણશરણ ! આજે દસ વર્ષ સુધી -તું મને
કેમ ન મળ્યો ? બે વાર તો અહીં આવી પણ ગયો હતો
છતાં તું કેમ ન બોલ્યો ? પ્રભો ! મારું ઓ આખું જીવન
પાણીમાં ગયું. મને આ વખતે તે જે કંઈ કહ્યું છે. ઓ
ભણ્યા પછી તો મને એમ લાગે છે કે હું મારું જીવન

હારી ગયો ! ગરીબની સુખનીલતામા અર્નાગે લપટાઈ
જઈને તારી ઘોર અવજાઓ કરીને મૂઢ માઠ લેવાલવ મુધી
ખાવાની તૈયારી કરી મૂકી છે પ્રભો ! માઠ તો ભલે ખાવો
પડે, એના દુખ કુશ્તા તારી અવજા કર્યાનું દુખ અનહર
ખની ગતુ છે અતઃ હાથમા ગહેતુ નથી આખો ગર્યા
જ કહે છે માગ તારક ગુફુલગવતશ્રીશુની ઘોર આશા-
તનાઓ કરીને જીવનમા મધળાય અસ્વને માફ કર્યા છે

એક ખાતુ વિવાગમય વાતાવગ્ન છે, ખીજી ખાતુ
કાર્ધક પુણ્યનો ભેગદાર હૃદય પાતુ છે, ત્રીજી ખાતુ
દમ વર્ષમા પોણીને તગડ કરી નાખેલા ખાવાપીવાદિના
અનેક કુનચક્રો પલ ભર્યા પડ્યા છે આ પગવરિગાઠ !
આ સ્થિતિમા માટુ થશે નુ ? તારા વિના મને ખીન્ને
કોણુ ડગાગ્યો ? પ્રભુ ! આજે તો તારી કંઠુના ઊનડી છે
એટલે દિલ કાર્ધક ઠંડાણુ આપ્યું છે આગધનાના દોડ
મૂર્ત ખનવા ગયા છે 'તુલી' 'તુલી' નો નાજ દિનપ્રતિનિ
પાશુ ખનીને મારા અવગને નવાવી રહ્યા છે

પાતુ, માગ નાથ હવે તો હું જવાની ઘડીઓની
નજીક જઈ રહ્યો છું અને ન્યા ગયો ન્યા માટુ કોણુ ?
કોણ મને આજની માફક નિત્ય નસી પ્રેરણા આપ્યો ? કયા
મને એ તારા પ્રેમના ભરેલા નયનોના, અમીઝાબવા
એ નિમગ્નતા, દયાન્નમ જગવની એ કાયાના દર્શન નાગ્યો ?
આજે તો એના દર્શનપ માગ દિલગ દુ છે ડેનાંચ

ખડા થઈ જાય છે અને જાણે કે કરન્ટ લાગ્યો હોય, તેમ અંતરમાં જામેલી વાસનાઓ ધડાકે કરતી ઊખડીને ખહાર દેંડાઈ જાય છે.

પણ અહીંથી ગયા ષષ્ટી શું થશે ? પ્રભો ! મને મારી જાતમાં જરાય વિશ્વાસ નથી, આજના ભાવ તારી કુરુણા નજરની વ્યાસ વાતાવરણને આભારી છે. એમાંથી ખસ્યા પછી આ ભાવ રહેશે કે કેમ એ જ મને અકળાવી મૂકતો પ્રશ્ન છે. પ્રભો ! પ્રીત ખાંધી છે, હવે તો એ અવિચ્છિન્ન રહે એટલું તો તારે કરવું જ પડશે.

દિલના દર્દપૂર્વક તારી પાસે એટલું જ ઇચ્છીશ, “ભંગ મ પડજો પ્રીત”. વિકારોનાં સાધનો, લાલસાઓનાં આકર્ષણોમાં હું કયાંક અટવાઈ ન જાઉં પ્રભો ! રખે અટવાયો તો આ પ્રીતનો તાર તડ કરતોક તૂટી જશે.

તૂટી જશે એટલે ?

એટલે મારું સર્વસ્વ હરાઈ જશે, મારું જીવન ઝેર થઈ જશે. મારું શરીર હાડપિંજર થઈ જશે. તારી પ્રીત એ જ મારે મન સર્વસ્વ છે. એમાં ભંગ પડ્યો એટલે આજે આવેલા અંતરના મદમસ્ત રંગમાં ભંગ પડ્યો.

ઓ દેવાધિદેવ ! મેં તને વારંવાર કહ્યું છે કે તું જ પદ-પંકજ આજથી ધર્યાં છે ! તેં નથી સાંભળ્યું ? સાંભળ્યા.

વિના ઘોડું જ તારા મુખે સ્મિત આગ્યું છે ! તો પ્રભુ,
હવે શરણાગતે પોતાનો ધર્મ જાતવ્યો, સ્વામી તરીકે તારે
કેંઈ ધર્મ જાતવવાનો છે કે નહિ ? તારા ચરણ પકડ્યા
પછી કેંઈ ધર્મ બાધે જ નહિ એવું આનંદધનજી તો
કહે છે, પણ હું તો ત્યારે જ માચું માની જા ત્યારે, હવે
પત્રી કતી મને કેંઈ ધર્મ વળગે નહિ

અતર્યામી ! માગ તારક ગુરુભગવતશ્રીજીની
અમીમ કૃપાદષ્ટિના બળે હું જ તારી પામે આવી રાકયો
છું, એ કૃપાએ જ માગ જીવનમાં પરિવર્તન આણવાનું
શક કરી દીધું છે મને ખૂબ ફેણ બનાવી દીધો છે પણ
આ મળેલી નિહિઓને જિજ્ઞાસુ કરી દેવાનું કાર્ય તારે
ગિરે છે

હવે હું જાઉં છું, ભય કર ભવ-વનમાં, જ્યાં અનેક વિઠ-
ગળ વનપશુઓ છે અત્યંત ભીષણ વન-માનવો છે જેને જોતા
જ તીવ્ર ચીમ નીકળી જાય આ લોકો માગ અતગતા વનને
હડી લે તો ? ડીનવી લે તો ? માડુ શું વાય ? મને આ લોકો
લૂટી લે તો ? માગ જીવનનું શું થાય ? મને આ જ મોટામાં
મોટો ભય છે તારામાં હમુ મને એટલો અટલ વિશ્વાસ
નથી આવ્યો કે ત-માડુ અકુર્નિશ ગદાણુ જ્યાં કંગીશ

એ - પલ્લીની યાદી કરું છું
હવે તો ના નય છે પ્રભો ! એ આગ

દેખાતા લયથી ધ્રુજી જઈ હતું અને માટે જ તને ફરી ફરીને વિનવું હતું, “લગ મ પરજો હો પ્રીત.” બસ, એ તારી મારી પ્રીત જો અતૂટ રહી ગઈ તો આ બદમાશોની તાકાત નથી કે મારી સામે જરાક જોઈ પણ શકે ! આ અતૂટ પ્રીતના બળ ઉપર તો ગમે તેવા ભીષણ ભવ-વતન પણ હું પાર પામી જઈશ.

મારા અંતરના દેવ ! તું એમ ન માનીશ કે હું મારા જ સુખને અને મારાં જ દુઃખને દેશાવવાની સ્વાર્થભરી માગણીઓ તારી પાસે કરું છું.

ના, ના, એમ નથી. મારા દિલમાં તારાં પધરામણાં થયાં પછી હું મારી જીતને જ જોયા કરું એટલો મૂર્ખ હોઈ તો તો હું તને શું સમજ્યો ? કૃપાળુ, મારે તો સમસ્ત જીવરાશિનાં દુઃખ ફેડવાં છે. સર્વજીવોને તેં બતાવેલા માર્ગે મૂકી દેવા છે, એ બંધાયનાં સુખ જોઈ જોઈને હરખાવું છે અને એ માટે જ હું મારી આત્માની વિશુદ્ધિની વાતો કરું છું. મને બાહ્ય રોગો પીડે તેની જરાય પરવા નથી; પણ અંતરની અશુદ્ધિથી તો હું ખૂબ લયલીત છું. જ્યાં સુધી એ અશુદ્ધિ ખસે નહિ ત્યાં સુધી મારામાં અનુપમેય બળ જાગે નહિ. એ બળ વિના મારી સામે કોઈ જુએ નહિ, મારી વાતને કોઈ ગણકારે નહિ; પછી હું તેમનાં દુઃખ શી રીતે ફેડવાનો ? જો બંધાયેલી પ્રીત, અલગ થઈ જાય તો મારા હૈયાના હાર ! અંતરનું

બળ મને મળી જાય અને એ બળથી મર્વજીવોને મુખનો ગહુ બતાવુ, એ ગહે બધાને ચડાવી દઉં બળ વિના આ કાર્ય થાય તેમ નથી માટે એ બળે ઇચ્છુ છું અને એ બળ તારી અલગ પ્રીત વિના મને તેમ નથી માટે એ અલગ પ્રીતની યાચના કરું છું

ઓ અશક્તગણ ! નિષ્કુર વાસનાઓએ મને લાલચો આપીને ખૂબ માર માર્યો છે હવે વિશ્વમા કોઈ શક્ય છે જ નહિ એવી દૃઢ પ્રતીતિ થઈ ચૂકી છે હું તદ્દન અમહાય છું, નિગધાર છું, તું જ મારા માટે શક્ય છે તારા દેહો મારે હવે મૂકવો નથી મેં તો તારી માથે દિલ્લગી કરી જે પણ તું મારી ઉપર દિલ્લગી કરીશ કે નહિ ? જે પંડી નીચેગી છે મારે ઉદ્દામીન રહીશ ? ઉપેક્ષા કરીશ ? અરે ઓ ત્રિભુવનપતિ ! આમ થાય તો તો મહાઅનર્થ મચી જાય દુનિયામા એક ખીજાને દિલ આપે છે તારા માટે મરી પડવા તૈયાર થનારને તું દિલ નહિ આપે ? તારા ચિત્તમા મને સ્થાન નહિ આપે ?

પ્રભો ! તારી વીતગતતાનો વિચાર મને બધી રીતે આનંદ આપે છે, પણ તું વીતગત એટલે તારા ખાતર જાનકના થનાર ઉપર પણ તને ગમ નહિ, એ વિચાર તો હૈયાને વીધી જ નાખે જે હશે, તો એટલું તો કે જે મારા ચિત્તમા મેં તને વમાવ્યો છે, હવે તું જઈશ ના કદી મારા મનો મદિરમાથી આપ ખમશે ના મારા મનોમદિરમા આપનું

અસ્તિત્વ હશે, એટલે કોઈ ચોર-ડાકુ અંદર પ્રવેશી શકશે નહિ. આપનાથી તો એ બાર ગાઉ છંટો રહે છે. આપને જોઈને જ એના મોનિયા મરી જાય છે. બસ, જો આટલુંય થઈ જાય ને તોય મંજ પડી જાય. મારા જેવા ભયંકર અપરાધી, કિન્નાબોર, વિશ્વાસઘાતી, મહાદ્રોહીના મંદિરમાં આપ બિરાજ્યા રહો તો મારું દિલ તારા તરફ કેવું ઝૂકી જાય ? પછી હું તો તારાં ભજનિયાં જ ન ગાતો રહું ! મારી આંખો તારાં દર્શનો જ ન કરતી રહે ? મારા રોમ રોમમાં તારું ગીત જ ગૂંજતું ન રહે ? આટલું થઈ જાય એટલે મારું બળ કેટલું વધી જાય ? અને એ બળે તો હું જડ ધરતીનેય ધ્રુજાવી દઉં. આત્મમાનના તારાનેય તોડી શકું ને જીવતા જીવોને હલાવી નાખું. તેમનાં કાળાં કર્મોને ધોઈ નાંખું, અનંત યુગના ધામે તેમને પહોંચતા કરી દઉં; એમાં તો શી મોટી વાત છે ?

જગદીશ, મારા અંતરના ઇશ ! ભંગ મ પડજો હો. પ્રીત !

મને તેં એક વાર કહ્યું છે કે, “ તારામાં જેટલી શક્તિ હોય તે સઘળી શક્તિથી તું દોડજે, જરાય પાછી પાની ન કરીશ; પછી તો મારા તારા મિલનની વાટ બહુ જ દૂંડી થઈ જશે. હું તારામાં અને તું મારામાં—મળી જઈશું. (અરે આ વાત યાદ કરતાંય ગલગલિયાં થઈ જાય છે, કેવી મજાની મધુરતમ વાત !)

“પણ એક વાતનો ખ્યાલ ગળતો કે માગ મિલનની વાત છે ઘણી અટપટી ! આખો મીચીને જીવ નાખીને એકસો દોડના ઘણી વાર માર જાઈ ગયો છે, મારી નજીક આવવાને બઢલે માગથી ઘણો દૂર ફેડાઈ ગયો છે તને આવુ ઢાઈ ન વાય તે માટે તુ તારા તારડ શુરુદેવ શ્રીજીને તારી જોડે રાખતો મદૈવ એને તારા અતરમા રાખતો

“બમ, આટલું કડીશ તો તારી-મારી જે પ્રીત છે તે અવશ્ય અલગ બની જશે એને ભાગનાર આ વિશ્વમા જોઈ નહિ હોય”

ઓ કુશાનિધાન માગ દેવ ! આપની એ વાતને તો હું બરોબર હૃદયમાત્ કડી લઈશ એમા હવે જગત દેવ નહિ પડવા દઉં તુ જે ઢહે તે ડરવા હું તૈયાર છું મારા આમડા ઉતારી આવવા પણ હું ખુશી છું પણ મારી તો એક જ વાત છે

“સગ મ પડતો હો પ્રીત ”

બમ, આ બંધાયેલી પ્રીત અલગ બની તો મારે મોશ્ન ન જોઈએ નજીકના દુખો આવતા હોય તો તેને હું મહુર્પ વધાવવા તૈયાર છું અગે ! પડી ગમે ત્યા મારે જવું પડે તો બેધડક જવા તૈયાર છું ગમે તેટલું વેઠવું પડે તો મેઠવા પણ તૈયાર છું

પણ આ પ્રીત અલગ બનવી જોઈએ મને એ પ્રીતનો જે ગમ અહીં ચાખવા મળ્યો છે તે તો કેમે

ભુલાય તેવો નથી. આ રસ વિના હું એક ક્ષણ પણ જીવી શકીશ કે કેમ એ પ્રશ્ન છે ! આ રસની મસ્તીમાં તો કોઈ વાસના, કોઈ વિકાર ચસકી પણ શકતો નથી. એ બધાય બાંધે મરી ગયા છે. જો આ પ્રીત રસ જરાય શોષાય તો આ બધાય મારા ઉપર એક સાથે તૂટી પડે. મારી સઘળી આશાઓ ઉપર કૂચડો કરે.

માટે જ મારા નાથ ! ફરી ફરીને વિનવું છું, “લગ મ પડજો હો પ્રીત.” બીજું ગમે તે થાજે પણ બંધાયેલી આ નવી પ્રીતમાં એક ક્ષણ પણ લગ ન પડશો. પ્રભુ ! જાઉં છું. પણ જતો જતો તારી પ્રીત લેતો જાઉં છું. ખાર દિવસમાં મળી ગયેલી પ્રેરણા પણ લેતો જાઉં છું.

તારા માથુકોને એ પ્રેરણા આપીશ. તારી આ ભેટ બતાવીશ ત્યારે એય ગાંડાઘેલા થઈ થશે. એ બધાય આવી ભેટ લેવા અહીં દોડ્યા આવશે. ભલે આવે. એ બધાય જોડે તારી પ્રીત ભલે બંધાય. વિશ્વનું એકેય પ્રાણી આ પ્રીતથી વંચિત ન જ રહી જાય. પણ મારી પ્રીતમાં લગ તો ન જ પડજો..... દાદા ! મારા અંતરના દેવ ! દેવાધિ-દેવ ! મારું સર્વસર્વસ્વ, મારું એક માત્ર જીવન, મારી સાધનાનો અનન્ય પ્રાણ, મારું રક્ષણ કરજો. જાઉં છું પણ દિલ મૂકતો જાઉં છું. એનું જતન કરજો. એની સંભાળ લેજો.

વીતરાગને ઉપાલભ.

[૫]

ઓ નિર્દય ! જ્યાણુ વીતરાગ ! તને શુ ઝહેલુ ?
માગી પામે તને ઉપાલભ દેવાના ચખ્દો નથી તુ મર્વજ
છે તો તુ તુ એટલુ જાણુતો નથી કે તમાગે આ મેવડ
મહાત્મતાપ પામી ગ્યો છે ? જલ વિનાની માછલીની જેમ
તગ્દરિયા માગી ગ્યો છે ? વાગવાર ચોધાર આમુએ રોઈ
રહ્યો છે ? ઝસી જ ખખગ નથી ? તો તુ મર્વજ ગાનો ?

તે બધી જ ખખગ છે છતા તારે મેવડના મતાપ
કિટાડવા નથી, તો તુ ઝરુણામાગગ શાનો ? ઘણી કરુણા
છતા તુ મિદ્ધનિલાથી બિતરીને આહી લક્ષ્મીને ઘેર આવી
શકતો નથી, તો ભગવાન ગાનો ? અનતશક્તિમય પન્ન
શાનો ? લોકો તને દયામય કહે છે તો હે દયામય ! આલળ
મારી વાત કે જોઈ ગરીબ માણુમના દુખને જોઈને તો
મારુ અંતર રડી બિઠે છે મારાથી શક્ય એટલી મદદ પણ
કરવા હુય દોડી જાઉં છું આમ કરતા ભોળપણુમા

ક્યારેક ફસાઈ જાઉં તોય હું ગૌરવ અનુભવું છું. મારા એવકપણાની અનુભૂતિથી કહું છું કે દયામયનો એવક દયાળુ જ હોય. પણ દયામય ! તારું તો કશુંય ઠંકાણું જ લાગતું નથી ! તારા એવક ઉપર તારી કેટલી દયા ઊતરી છે ? એનાં દુઃખોને જોઈને તું કેટલી વાર અકળાયો ? કેટલી વાર દુભાયો ? ક્યારે કંપી ઊઠ્યો ?

શું તું વીતરાગ એટલે તને તારા એવક પર રાગ જ નહિ ? તને દયા જ નહિ ? સર્વજ્ઞ બધું જુએ અને દુઃખીના દુઃખને જોઈને દુઃખી ન થાય ? શું પેલા પાપાણના જેવું તારું વીતરાગત્વ છે ? તો પછી મારું શું થશે ? મેં તો માત્ર તને જ આહ્યા છે. તારી ખાતર તો મેં સમગ્ર સંસારની પ્રીત ફગાવી છે. ઘણાય આવ્યા હતા રાગ કરવા, છતાં મેં બધાયને હુકરાવ્યા અને તારા જેવાને મેં મારા નાથ તરીકે, મારા એકના એક સ્વામી તરીકે સ્વીકાર્યો ! મારા પ્રાણ સમો મેં તને માન્યો ! આજ સુધી તારા સિવાય કોઈનેય મેં અંતરમાં સ્થાન આપ્યું નથી. તોય તું મને સંભાળી નહિ લે ? મારા જીવનની અસ્તવ્યસ્તતાથી હું ભયંકર વેદના અનુભવતો હોઉં તોય તું મને આશ્વાસન નહિ દે ? ઓ વીતરાગ ! શું હું તને ઓળખવામાં જ ભૂલ્યો છું ? મને એટલું કહે તો હવે ?

સાચે જ તારી આજ્ઞાનું યથોચિત પાલન નહિ કરી શકવાથી મારું રોમ રોમ રડી રહ્યું છે. મારું હૃદય કરુણ રુદન કરી રહ્યું છે ! મારા જીવનની સરિયામ નિષ્ફળતાનો

વિચાર કરતા મને ત્રામ ત્રામ વહા જાય છે વિગટ મહિમા નજી નાખુ છું પણ એવું કોઈ મને દેખાતું નથી, જે માગી મહત્વાકાંક્ષાઓને જર લાવે માગ હવનની મળતાને પૂર્ણ કરે, મને અનોખી મન્ત્રીની ભેટ ધરે । મિવાય તું કોઈ જ નથી અને હવે તો બાગ-બાગ વર્ષ થયા તુય બોલતો નથી, બોલી બોલીને હું તો થાક્યો છું થયા મુધા ધીંગળા ? માગી તો તારી પાસે એક જ વિનંતિ છે કે તું મને માર્ગ બતાવ કે મારે શું કરવું ? ગી ગીતે માગી કાયગતા, કાયગતતા દૂર થાય ? ગી ગીતે હું વિશુદ્ધ મયમનો નવામી બનું ?

મારું નથી પરાયણ તારા મોક્ષમુખમાં બાગ કે નવી મારે ભેઈતા દેવી મુખો, નવી ખપ લૌકિક આનંદનો । મારું તો ભેઈએ માત્ર વિશુદ્ધમયમની આગધના કલાવે તેવું આત્મગણ । આત્માનું એક જ એવું અપ્સર કે જે માગ મોડના મસ્કાગેની ધરતીને ડપાવી મૂકી તેને કણુ જણમા વીખેની કે । એવી હવન-નાધના જેમા હું શુભભાન બની જઈને તમામ વિધિને વીનગી જઉં

ઓ નિધુડ હૃદય ! આમા મે જુ માગી નાખ્યું ? આખી દહશ તો તારું શું બોલુ થઈ જવાનું છે ?

અને જો તું નહિ અવધાઈ તારા મેવકની અગ્નિ । તો આ ગરજલયો મેવક બીજે કયા લગ્ને ? યાદ નાખજે, તારું દાસત્વ 'મૂકીને ઓ 'કયાય જનાર નથી લાગે જ્ઞાન

એને ચક્રીના સિંહાસનનાં ત્યાં નજરાણાં કરાતાં હોય !
સ્વામી તો એક જ હોય ! શિરતાજ એક જ હોય !
કુલીનને વળી બે સ્વામી કેવા ? કુલીનના મનમંદિરમાં બે
સ્વામીની કલ્પનાય શાની હોય ?

તું તિરસ્કારીશ તો સેવકનાં તમામ દુઃખો દ્વિગુણિત
થઈ જશે. તું સ્વીકારીશ તો સેવક રાજી રાજી થઈ જશે.

તારા મૌનમાં તો તારો બાળ ધૂસ્કે ધૂસ્કે રહે છે. વિશ્વના
દુઃખિયાઓમાં પોતાને ઔથી વધુ દુઃખી માને છે. અને
તારા એક જ સ્મિતમાં ! તારા એક જ હાસ્યમાં તો
નાથ ! તારા સેવક જેવો સુખી તો નરેન્દ્ર કે દેવેન્દ્ર પણ
નહિ હોઈ શકે ! ના, કદાપિ નહિ ! એ લોકોની સમગ્ર
ઠંકુરાઈને પણ આ સેવક પગ તળે કચડી નાંખવાનું બળ
મેળવી જાય છે. પરવરદિગાર ! તને રીઝવવા માટે જ
માત્ર બોલું છું એમ ન સમજતો ! ચીરી નાંખે કેઈ તારા.
સેવકની છાતી, તો તારા સિવાય તેને કશુંય જોવા નહિ.
મળે હોં ? તારે ભલે હજી પણ મને અવગણવો હોય તો
અવગણજે, તિરસ્કારવો હોય તો તિરસ્કારજે, ધિક્કારવો
હોય તો ધિક્કારજે. છતાં યાદ રાખજે, તારો કેડો નહિ.
મૂકું, દિલથી ચાહીશ તો તને જ, અંતરથી ખ્યાર કરીશ
તો તારી સાથે. તારે દર્શન દેવાં હોય તો એક પળમાં તું
દઈ શકે છે, પણ તારી દાનત જ નથી લાગતી ! પણ તારી
આ રમતમાં, ઓ નિષ્કરુણ ! મારો તો ખુરદો જ નીકળી

લય છે એ રામ ! મારા તો ગમ રમી લય છે એક વાર
 પાત્ર મેવકને તારુ દર્શન ન મળે એ એના માટે તો
 એટલી અમદ્ય જાગત છે કે એની વેદના શુભલેખ બનીને
 જ રહે છે હુશુ વિનવુ 'તુ કે એક વાર એ અમીશ્વર !
 અમી નજર કર મેવક ઉપર ! તારા દામાનુદામ ઉપર ! એક વાર
 મિત કર ! એ દર્શનાતીત ! એક વાર પ્રગટ થા, દર્શન
 દે ! મેવક ગાડોતૂર ધર્મ જશે તારા દર્શનને અખી અખીને
 તારા દર્શન માટે ઘેઘ ઘેઘ ને અનેક મહુર્ષિઓએ પોતાના
 લોહીના પાણી કરી દીધા અરે ! મૃત્યુપથાગીએ પોલી
 ગયા શુ મારુય તેમ જ થશે ? તારું દર્શન થયા વિના,
 મિત નેયા વિના જ મારી આખો મીઆઈ જશે ? નહિ
 જ કે કાય આ ભાવ-દરિદ્રતા ! તુ નહિ જ લય મારી
 નાયત્તા ! મુખમીલતા ! વિગધકતા ! એક ! તો પછી
 શુ વગે મારુ ? પગલોકમા કયા જગથ ? ગમે ત્યા જઈ,
 ભંડ નગકમા જઈ, પાત્ર ત્યા તું મને દર્શન દર્શિ ખરે ?
 ને કબૂલ હો તો મને માતમી નગક પાત્ર મજૂર છે
 તારા દર્શન ખાતર મને બધુય મજૂર છે એ યાતનાતીત !
 આટલી બધી યાતના તુ કરવા દેતો હોઈશ તારા મેવકને ?
 ભગવાન ધર્મને બદ્દાની બીડ ન બાગે તો બીને કો
 બાગશે ? સ્વામી ને મેવકને નહિ આબજે તો એ બીને
 કયા જશે ? આટલી માલી વાત મર્વ ગીતે પણ તને ન
 ગમજાય ? આ તે કયી જાતનુ તારુ મર્વજન્મ ?

એ દર્શનીય ! દે, દે એક વાર દર્શન દે ! એક વાર
 તો અનગની આ વિનતિ સ્વીકારી લે એ કૃપામાનર !

તારી એકે જ કૃપા નીતરતી દ્રષ્ટિ સેવકના મર્વે દુઃખ મિટાડવાને સમર્થ છે. જરાક આમું જો. જરાક ક્ષિત કર. બસ બિસ, મારે તો પદ્મવંદના રાજ કરતાંય એ વધુ છે. એ ખાતર બધુંય-મારું તનબદન પણ ન્યોછાવર કરી દેવા આ પળે તૈયાર છું.

દયાનિધિ ! દે દે, દર્શન દે. બહુ અકળાવ ના તારા સેવકને ! તારા જ બાળકને ! તારા જ ફરજદને !

ભૂલ્યો ! ભૂલ્યો ! મારા નાથ તો મારી ચામેર છે. અરે ! અનેકાનેક રૂપ ધારણ કરીને એ વીતરાગ લગવંતો મારી ચામેર વીંટળાયેલા છે. જુઓ, જુઓ, જેતાં જ આવડતું નથી. શું આંખો જ નથી મને ? આ દેખાય, એકેકો અક્ષર મારા વીતરાગસ્વરૂપે જ છે. આ નયનયુગલ ! જો જો, આ આરાધનાઓ બધીય વીતરાગસ્વરૂપે જ છે. જો જો, આ અનુકાનો બધાય વીતરાગ જ છે ! જો આ તારક ગુરુદેવશ્રી, આ પદ્મસ્થ મુનિવર્યો, આ શ્રમણો વીતરાગમય છે. અરે ! આ મૂર્તિ, આ તીર્થ, આ પહાડ, આ અંગ-લૂછણું, ગુરુદેવશ્રીજીની આ કામળી, કપડો, પાંગરણી પણ વીતરાગસ્વરૂપ છે. આ કરયુગલ ! લે તારા હાથમાં અને લગાડ મારી આંખે, છાતીસરસા ચાંપ એ વીતરાગસ્વરૂપ વસ્ત્રોને. પુનઃ પુનઃ વંદન એ અક્ષરદેહે દર્શન દેતા વીતરાગને. ઝૂકી ઝૂકીને નમન, મંદિરમાં બિરાજમાન સાક્ષાત્ દેવાધિદેવને. પછી તું જ વીતરાગ બની જઈશ. વીતરાગ જ બીજાને વીતરાગ બનાવી શકે ને ? અવીતરાગ શું વીતરાગ બનાવવાનો ?

આપણુ માન્ય ૪૯ છે, ચિત્ત ૪૯ છે ચતુ ૪૯ છે, એટલે જુ અમર, આદુનિ કચો, આ જધાય ૪૯ ? તો હરે આપણ મન ચતુ આદિને વૈતન્યમય કરી નહીં વીતગમના દર્શનના ભાગે તત્ત્વાટવાળા કરી પ્રધીએ પછી આપો ખાલીએ તો મનિ વીતન ભય દેખાશે જ, અર્થના વીતગમના દેહરૂપે દેખાશે જ, સુદમા પાનુ વીત ગમના જ દર્શન વગેરે ।

વીતગમ તો કદાચમાગ છે । પોત મુક્તિમા ગયા જ નહીં કદાચમાગ મુક્તિમા નય । એકવાયો બને । આ વિશ્વથી વેગળો બની વાય તો આ વિશ્વ જુ વાય ? ભય ૫૦ કદાચ કોઈ વગનાં ? કદાચ વિના વિશ્વના ઉદાર ગે વાય ? માટે જ વીતગમ મુક્તિમા ગયા નહીં ૫૦, એ પાશિંવ દેહને વીતગમી નાખીને ગર્વ ગુણપુ વિના શિલમા પ્રવૃત્તી નય છે પોતાનુ એક સ્વરૂપ મિત્રની દુને અનેક સ્વરૂપે રાંધાઈ નય છે તેમ ધાય તો જ અનુમુખી ને વીતગમ અભિન આ માન્યાનુ અભિન કાળ મુક્તિ અભિન કયાપુ નાખી મન ને ?

તો જ તે કદાચમાગ કહેવાય । આ અધેશને જ વીતગમ એટલે નાન વિનાન મન વિશિષ્ટીને પ્રાપ્ત કંઠા નાખાયા કરીને તો જુ ખાદુ ? વંદન હો નિદગિતાને બિજાંદ અનુસ્વરૂપ વીતગમ અપર્યોને ।

ભાવસમ્રાટની ઉપાસના

[૬]

વિશ્વની સમસ્ત સુખસંપત્તિને હાજર કરી દેનાર એક જ તત્ત્વ દેખાય છે; વિશુદ્ધભાવ. જ્યાં ક્યાંય પણ સુખચેતન છે, સંપ છે, શાન્તિ છે, જંપ છે, આનંદ અને ઉલ્લાસ છે; ત્યાં બધેય કોઈનો વિશુદ્ધભાવ જ નિમિત્ત છે.

જન્મ-જન્માંતરોમાં તથાભવ્યત્વનો પરિપાક જીવને જે સાક્ષાત્ સહાય કરે છે અને ભાવનો સાગર જે હિલોળે ચડે છે, એ વખતે અંતરમાં જામેલાં કર્મોના થરના થર બહાર ફેંકાઈ જાય છે. અતિશય ઉલ્લાસના એ સમયે ભવચક્રની ધન્યતમ અવસ્થાઓ છે. તથાભવ્યત્વનો ચંદ્ર જ્યારે સોળે કળાએ ખીલે છે ત્યારે જ આ અંતરના સાગર (ભાવનો સાગર) માઝા મૂકીને મોજ માણે છે. (કિન્તુ એ ચંદ્રને ખીલવનાર પણ આ શરણાર્ગતિનો ભાવસમ્રાટ જ છે) સાગર અને શરીરનો એ અનુપમેય મિલન અષ્ટ-પુણ્યરાશિની નિષ્પત્તિ કરી આપે છે અને

જીવાત્મા એ ૪ મશિના બળ ઉપર સુનીર્ધન મુઘી દેવી મુખોનો ભોક્તા બને છે માનવજીવનમાં અત્યુન્નત જાતિના ભોગવિલાસો મેળવે છે મૌદર્ય, મૌભાગ્ય અને મૌષ્ઠવ એના દેહના અણુએ અણુમાં વાનિત ઘર્ષ નય જે ડ્યો હશે એ ભાવસમ્રાટ કે જેનામાં આટલી વિગટ શક્તિઓ ભરી પડી હશે ? એ છે પ્રભુભક્તિનો ભાવ ત્રિભુવન જેના શરણે છે એવા ત્રિભુવનપતિની તરફ જૂઠી જતુ મન, જૂઠી જતી ડાયા અને મરી પડતી વાણી અચિન્ત્ય પુણ્યના પ્રાસાદનું મર્જન કરી આપે છે

ત્રિભુવનપતિનું તવાલચત્વ સામાન્ય જીવોથી મર્વથા વિલક્ષણ હતું મર્વજીવહિતચિત્તનો ભાવ આત્માની ગોગમ પશિષ્ણામ પામી ગયો હતો ‘ મર્વ જીવો મુખી થાઓ ’ એ એમની ભાવનાનો વિનય ન હતો કિન્તુ મહુને હું મુખી કરી દઉં, અધ્યા-બાધધ્યાનના ન્વામી હું બનાવી દઉં, મર્વને હું હું બમુકન કરી દઉં, એવો અત્યુન્નત વીર્યવાન ભાવ બળહળતો હતો પ્રકૃતિને પણ એ નમાવી દેતો હતો માથે તો આ ભાવસમ્રાટ તીર્થ કન્દેવ નિવાય ડોર્ડને વગતો નથી પણ તેનો અર્થ એ નથી કે આપણે તેવા ભાવસમ્રાટના ઉપામક ન થવું ! છતાં મર્વમાન્ય પ્રાથમિક ડલામાં પ્રભુભક્તિનો અ હોય છે માટે જ અહીં ભાવસમ્રાટ તરીકે પ્રભુભક્તિનો ભાવ લીધો કે જે વિપુલ ગુદ્ધિ કરીને ત્રિભુવનને અમેય આનંદ આપી શકે અને અતે ત્રિભુવનપતિની તુલ્ય બની વર્ધ કૃતકૃત્ય થઈ બાય

પ્રભુલક્ષિત અનેક પ્રકારની હોય છે, એ પ્રભુની અંગપૂજન-રૂપ હોય, અંગપૂજનરૂપ હોય અને સ્તવનાદિરૂપ ભાવપૂજન-સ્વરૂપ પણ હોય. એથીય આગળ વધતાં વચ્ચનાનુષ્ઠાનરૂપ પ્રભુલક્ષિત આવે અને છેલ્લે અસંગ અનુષ્ઠાનરૂપ પ્રભુલક્ષિત જાગે. પ્રાથમિક કક્ષાના જીવો માટે અંગાગ્ર અને ભાવપૂજનરૂપ લક્ષિત બહુ જ અસરકારક બની રહે છે. જ્યારે એના દ્વારા જીવનને લક્ષિતભરપૂર બનાવનારને તો આજ્ઞાયોગરૂપ લક્ષિત જ શ્રેયસ્કર બની રહે છે. શું આપવાની તાકાત હશે આ પ્રભુલક્ષિતના ભાવમાં ? આનો તો શું ઉત્તર અપાય ? જગતના જીવો જેમાં મુખ માણી રહ્યા છે એ મુખના વિષયો તો ઘણા જ નાબુક, ઘણા જ ક્ષણિક અને ઘણા જ અવ્યવસ્થિત રૂપરંગવાળા છે. એ બધાંયને આપવાની તાકાતવાળો આ ભાવ કહીએ તોય ભાવનું શતાંશે પણ સાચું મૂલ્ય થતું નથી.

જગતના જીવોની તૃષ્ણાઓ એટલી અમર્યાદ બની છે અને પુણ્ય એટલું બધું મર્યાદિત રહ્યું છે કે જેને કારણે આ જીવોને થોડાક પણ મુખમાં આનંદ આનંદ થઈ જાય છે. પત્ની માંદી હોય તે અને જરા સાજી થાય તોય આ ઘેલો થઈ જાય અને એમ માને કે બસ હવે મારે લીલાલહેર થઈ ગઈ ! એકાદ મહિનામાં એક સાથે પાંચ-દસ હજાર રૂપિયા કમાઈ ગયો એટલે તો નાચવા જ લાગે. ઘણા વર્ષે છોકરો થાય તોય ગાંડો બની જાય.

વિરાટતૃષ્ણાનું બાપર પૂરવાની આશાને છોડી દેવાનું જ્યાં ત્યાં માર ખાતા પુણ્યહીન જીવને હવે અનિવાર્ય બન્યું

છે એટલે જરાતરા પણ પુણ્યનો ઉદય થઈ જાય
એટલે એ સ્વર્ગીય મુખોનો રાત્રી બની ગયાનો મતોય
માનવા બેગી જાય કે બિચારાને એ ખ્યાલ જ નથી કે
એ તો અનંત અનંત આનંદનો આત્મા છે ! હવે આવા
ભવને પ્રભુલક્ષિતનો ભાવ શુ અઠા કહે એ કયી ઉપમાથી
મમલનનુ ? અહીં તો એટલું જ એને કહી શકાય કે આ
ભાવ તને શુ ન આપે એ જ પ્રશ્ન છે તારી દૃષ્ટિમા
આવેલા મધજાય મુખથી અનંતગણ પૌદ્ગલિક મુખ તો
આપે જ અને એટલું જ નહિ કિન્તુ એ મુખમા તુ
લપેટાઈ ન જાય અને એને દુખાનુખધી ન બનાવી દે
એની પણ એ ગળા લે અનંત મુખને પુણ્યાનુખધી
બનાવીને ઉત્તરોત્તર એટલી બધી ઊંચી ડાહ્યાએ લઈ જઈને
મૂઠી દે કે જ્યાં એ મુખને તુ જ તિજ્જાડે તને એ
ભોગો અકચિત્ત થઈ જાય, તને એ ત્રામકપ લાગવા મળી
જાય અને પેલું મુખ તો પાછું વધતું ને વધતું જ જાય ન
ખમાય જ્યાંએ આ દગા ત્યાંએ એક જ ઢાકે એ મુખને
જીવ ત્યાંએ પણ આ ત્યાગ એય પ્રભુલક્ષિતનો ભાવસમ્રાટ
જ છે ને ? એટલે તો એ ત્યાગ પણ મુખ આપ્યા વિના
શેનો રહે ?

પણ અહીં મુખનું માધન બદલાય છે અનાદિ-
કાળથી પૌદ્ગલિક મુખની પ્રાપ્તિ હતી તેને બદલે હવે
સ્વાભાવિક મુખાન્વાદમા જીવ લલચાય છે પુદ્ગલના
ભોગથી નહિ પણ પુદ્ગલના ત્યાગથી એને મુખનો અનુભવ

થવા લાગે છે, એટલે આ પ્રભુભક્તિ પુરૂષગતના સુખથી અનંતશુણિત સુખની ભેટ થરે છે. વિષયો તો અનંત છે પણ એમાંય પ્રાપ્યવિષયો તો થોડા જ. જેટલા વિદ્યમાન હોય તેટલા જ. તેટલા ભોગનો આનંદ કેટલો થઈ શકે ? ત્યારે તેના કરતાં અપ્રાપ્ય વિષયો અનંતશુણા છે. એ અધાયના ત્યાગનો આનંદ કેટલો હોય ? પ્રભુભક્તિને ભાવસમ્રાટ રાગ ભુલાવી જીવને ચિરાગના હોજમાં ત્રિલાલે છે. સર્વસંગમાં ફક્ત સમજતીને અસંગની ઉપાસના કરતા આ જીવને વિશ્વનો ખેતાજ બાદશાહ બનાવે છે. જગતનાં સુખને અનુભવતા જગતિક જન્તુઓ તરફ જોઈને એને હસવું આવી જાય છે ! અરે ! અનંતસુખનો સ્વામી લાડૂતી-તકલાદી-દગાબાજ સુખની ભીખ માંગી રહ્યો છે ? પગભર હસ્યા પછી એ ગંભીર બને છે. દુઃખીને જોઈને મારાથી હસાય કેમ ? દુઃખીનાં દુઃખ ફેડનાર તરીકે મારે વિશ્વનાં બજારોમાં ઘૂમવું જોઈએ અને એ સિંબારીવેડા દૂર કરાવવા એમની સમૃદ્ધિઓનું લાભ કરાવવું જોઈએ. ખેતી રહ્યે કેમ પાલવે ? અને જો હું ખેતી જ રહું તો પછી તેમના કરતાં હું વધુ શુનેગાર બનું !

અજ્ઞાનતાથી ખાડામાં પડતાને જોનાર હું એમને અચાવવાના મારા કર્તવ્યથી બ્રષ્ટબનું ? શું મારે તેમની સાથે કંઈ લેવાદેવા નથી ? અનંતકાળ સુધી આ જ જીવોએ મારી ઉપર નતનતના ઉપકારો કર્યા છે ! અરે ! આ જડ પૃથ્વી આદિએ પણ મારા શ્વાસોચ્છ્વાસ ચલાવ્યા છે ! અને

એ બધાયનો કાણી હું કાઈ જ નહિ કરું તો તો કૃતધ્ની
ઠહેવાઉં । વિશ્વની અધમમા અધમ દક્ષાને માટે પણ હું
નાલાયક બનું !

તો લાવ, જગતને માદ દઉં । એમને સમજાવું, ન
મમજે તો મમન્તવવા વધુ ને વધુ ઝેગિગ કરું એ માર્ગે ન
આવે, ખાડાનો ગસ્તો ન છોડે ત્યાં સુધી મારું કાર્ય ચાલુ રહે
જ રહે છે તે ન માને એટલે માટે પાછા ન જ ફરી
જવાય અરજ । તો તો તે ખાડામા જઈને જ પડે ને ?
હાડકે હાડકા ભાગી બાય । ગૈરવ વેદના ભોગવે અને હું
જોતો જ ગુહુ “મારું કર્તવ્ય મેં જાતવ્યું, ન માને તો
શું કરું ?” એટલું કહીને મતોપ અનુસવું ? હુગિજ
નહિ હું તો મારું ચાલે તો મમન્ત જીવગસિને આગાત્રીના
અધાન સુધી પહોંચાડી દઉં

પ્રભુભક્તિનો ભાવમત્રાટ જીવનું પોતાનું જ પેટ
ભરી આપતો નથી, કિન્તુ મધળાય જીવો પ્રતિ કૃતજ્ઞ બનાવે
છે અને જગતની શક્ય એટલી મમન્યાઓ, વિદગણાઓને
એ ઉઠેલી પણ નાખે છે આટલું ધાય ત્યાં જ જીવનું
કર્તવ્ય પૂર્ણ ધાય જીવમાત્ર પ્રતિના મૈત્ર્યાદિ ભાવોની
પગકાપ્કા આવે ત્યાં જ જીવ કૃતકૃત્ય બને અને પત્રી
પોતાના સુવિગુહ મર્વાગમ પૂર્ણ સ્વરૂપને લોકના અતે
ધિય કરી દે આમ કરવાનું કાળ પણ અનંત હું ખાતર
જીવેને હું ખમુખ કરવામા જ રહેવું છે જીવિત અવ-

સ્થામાં કેટલું કલ્યાણ કરાય ? કર્મયુક્ત દશામાં આત્માની શુદ્ધિ કરતાં કર્મયુક્ત અવસ્થામાં અનંતગુણ શુદ્ધિ થાય છે. જીવોને અનંતકાળ સુધી પોતાનું આલંબન આપી દઈને જ હવે તારી શકાય, એ જ ભાવનાએ જાણે કે કર્મોને ભગાડ્યાં અને સુવિશુદ્ધ એવું સ્થાન સમસ્ત ભવ્યરાશિને મેળવી આપ્યું. હવે શું ? બસ, જે કોઈ જીવાત્મા એની સન્મુખ થયો, એ ભાવસમ્રાટના સ્વામીના ગુણો ગાવા લાગ્યો કે કલ્યાણ ! એ વિશુદ્ધ અવસ્થાનું ધ્યાન ધર્યું કે એનો ખેડો પાર ! એની યાદમાં માત્ર સેંકડો સ્વર્ગીય સુખોની છોજો ઊછળે, એના નામસ્મરણમાં જ સમસ્ત અપાયો વિલીન થઈ જાય, એની આજ્ઞાના પાલનમાં જ અનંત સુખનું શાશ્વત સ્વામિત્વ હથેળીમાં આવી જાય.

એક ભાવસમ્રાટનો સ્વામી આ રીતે લાખો-કરોડો અનંત જીવોને ભાવસમ્રાટના સ્વામીપણાની પ્રભાવના કરે છે. સિદ્ધ થયા તોય જાણે કે જાંખીને ખેઠા નથી. એટલું જ કે હવે ત્યાં યોગપ્રવૃત્તિ નથી. હવે માત્ર વિરાટ શક્તિના પુંજની સ્થિરતમ અવસ્થા છે. શાશ્વતિક આનંદનું સ્વામિત્વ છે. એને જે કોઈ સ્પર્શે તે શુદ્ધ થઈ જાય, પુદ્ગલ થઈ જાય, મુક્ત થઈ જાય. શા માટે ત્યાં કાયાદિ યોગની જરૂર પાણુ રહે ? જે ફકીર હુવા દઈને જ રોગ મટાડી દેતો હોય, તે શા માટે દવાનાં પડીકાં ખાંધી આપે ?

દેવાધિદેવની ભક્તિના શ્રેષ્ઠ ભાવમત્રાટના અનન્ય સ્વામીની ગણ્યાગતિ મેળવીને બનેલા મિદ્ધ ભગવતો એ જ આપણુ શરણુ હો, એ જ આપણુ મનન હો, એ જ આપણુ મર્વન્વ હો. હુ ખાનુબંધી પોદ્ગલિડ મુખોને આપણા મુખરૂપ કંપી પણ ન શકીએ મુખ તો નિર્વિષય-નિક્ષાય ભાવતુ જ એ મુખની મિદ્ધિ આ ગણ્યાગતિ વિના કદાપિ શક્ય નથી જન્મજન્માતંગેની પુદ્ગલનદની કુદેવ વ્યાભાવિડ મુખ તન્કે વળવા દેતી નથી એ તન્કે ગર્હિડ આગળ વધેલાને પણ ડેટલીડ વાગ જગપર થપ્પડ આપીને ધૂળ ચાટતા ફરી મૂકે છે આવી કાગ્ગી કુદેવને જન્મૂળથી નષ્ટ કરનાર હોય તો પ્રભુ ભક્તિનો ભાવનમ્રાટ

પ્રભુભક્તિ એટલે પ્રભુની ગણ્યાગતિ અનાદિની અવળી ચાલને બહુ જ અવન્યિત ગીતે આ ગણ્યાગતિ તોડી પાડે છે મહાઅભિચારીને એ શ્રેષ્ઠ ગોટિનો ગઢાચારી બનાવી આપે છે મહાઅજ્ઞાનીને મર્વજ બનાવી દે છે મહાદોષીને પ્રભુમનો માગર બનાવે છે નિર્દયસિંગેમણિને દયાનો ફત બનાવે છે ન કંપી ગઢાય એવુ આ પરિવર્તન મળે છે

અનાદિના કુમન્દરો ગી ગીતે ચાલ્યા નય' છનાય એ હુડીકન છે, સ્વાનુભવમિદ્ધ બાળન છે કે એ કુમન્દરોને જરણેમસાક બનમ ફરી દેવાની તાકાત દેવાધિદેવની શરણા ગતિરૂપ ભાવમત્રાટની ઉપાસનામા છે, છે ને છે જ.

બીજે કયાંય માથું મારવા કરતાં શરણાગતિને જ સ્વીકારીએ.
 દુઃખમૂલક સંઘળા સંસારને નિર્મૂળ કરીએ. કેટલાય ભવ્ય
 આત્માને આપણા દ્વારા અતંત સુખના સ્વામીપણાની
 પ્રભાવતાએ શરણાગતિનો ભાવસમ્રાટ જ કરાવશે. આ
 સિવાય કૃતજ્ઞ હવને બીજું શું જોઈએ ?

શું ખૂટે છે ? શરણાગતિ !

[૭]

વર્ષેથી માધનાના માર્ગે ચાલી જ ગયા છીએ છતાં
હજારો પણ આગળ વધ્યા એવું લાન કેમ થતું નથી ?
અસહ્ય, ભણવામાં તો ટાળી ગયા વિના જ પડિત થઈ
ગયા, માનપાનમાય મોટા થઈ ગયા, ઘણાંય ભક્તોના
ભગવાન બની બેઠા, પણ છતાં આતરમાધનાના ક્ષેત્રે
વિકાસની ટીકીઓ પણ ફૂટી નથી એમ તો લાગ્યા જ
કરે છે

મહિષ્યુ બનવાની વાતો કરીએ છીએ પણ મદન
કરતા શીખ્યા જ નથી તપનો મહિમા ગાવા છતાં તપસ્વી
બન્યા નથી પ્રભુની સ્તવના ગડો પાડીને કળ્યા છતાં પ્રભુ
ઓળખાયા જ નથી તો ખરું શું ? આપણી માધનામાં
એવું કયું દૃષ્ટકોણ પડી ગયું છે જે બધુંય પાણીમાં
જવા દે છે ?

મારા અંગત અનુભવ ઉપરથી તો મને એમ લાગે છે કે અમારા જીવનમાં ‘શરણુગતિ’નું તત્ત્વ લગભગ નહિવત્ છે.

અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ અને ધર્મને શરણુગત આત્મા કદી પીછેહઠ કરતો નથી. કયાંય શોભતોય નથી. એને આ શરણુગતિથી એવું કોંઈ બળ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે કે જેથી અનન્ય ઉત્સાહ સાથે એ આધનાની દેડીએ વણથાંભી કૃત્ય કૃત્યે જ જાય છે. અરિહંત દેવના માર્ગની સાધના એટલે પરિણામના કોઈ પણ વિચાર વગરની આરાધના. માર્ગનો વિચારે પણ નહિ. બીજી વાત એ છે કે આ ઉપાસકોમાં ‘પોતાનું’ કશુંય હોતું નથી. નથી રહેતો તેમનામાં ‘અહું’ કે નથી દેખાતો ‘મમ’; જે કાંઈ કરે છે તે પ્રભુના નામે, જે કાંઈ છે તે પ્રભુનું.

શરણુગતિમાં માલિકીની વાત નથી. ત્યાં ‘અહું’નું કે ‘મમ’નું નામ નથી. જે કાંઈ સુંદર છે તે પ્રભુનું, શરણુયનું.

એક જ કર્તાવ્ય, ‘શરણુયનું’ શરણું સ્વીકારવું.

એક જ ભાવના, શરણુયના ચરણની સેવા કરવી. એક જ તમન્ના, એ સેવામાં આગળ વધવાની. એક જ ભય; રજો, કયાંક સેવામાં વિરાધના થઈ જાય. સેવાનો જ આનંદ. સ્વામીને રીઝવવાનું જ મન. સ્વામીની ચીંધેલી

ટેરીએ જ ચાલ્યું જતું તન શબ્દયના બોલ ઉઠાવવા ખાતર
 જ શરીરનું જતન કોઈ વિચાર નહિ, વિકલ્પ નહિ, મ કલ્પ
 નહિ, કશું જ નહિ અગિહતે બતાવેલા માર્ગે ચાલ્યા
 જવાવાનું બમ એ માર્ગે મુગત અને મુગક છે, એવું માધીને
 જગતને બતાવવા માટે મિદ્ધોનું લક્ષ લઈ લેવાનું અને માર્ગે
 જતા તન, મન અને વાણીના યોગોને યોગ્ય રીતે દોરવણી
 આપતા ગુરુભગવતરૂપ માધુભગવતની પાસે પરછાયાની
 જેમ રહેવાનું અહીં

અગિહત-ભગવત પિતા બને છે

મિદ્ધ-ભગવત દાદા બને છે

ગુરુ-ભગવત મા બને છે

ત્રણેય શબ્દ્ય ડોઝનીય કિમત જગત યોડી નહિ
 પોતપોતાના ન્યાયે ત્રણેનીય મરખી જ કિમત માર્ગદાતા
 અગિહતદેવ છે માર્ગની માધના મકથ છે એવું બતાવીને
 જગત ઉત્માહ કેડનાગ મિદ્ધદેવ છે અને માર્ગમા આવતી
 આપત્તિઓને હટાવતા, ગૃથોને ઉકેલતા, ત્રણેય યોગોને
 યોગ્ય આને યોજતા, નિગશાને મિટાવતા, ધીરજ
 ધરવાનું અને મહુવા-બમવાનું મહાપાગયણ હુકમ મેગ
 કરતા ગુરુદેવ છે

પ્રાથમિક ઠક્ષાના માધકોને ત્રણેયની શરણાગતિ
 જોઈએ એમાય તાત્કાલિક લાભ જગતા ગુરુદેવ જેઓ
 'મા'ના આને છે તેમની શરણાગતિ તો અહીં વધુ
 મહત્ત્વની બની રહે છે આગળ વધતા તો ગુરુદેવની શરણા

ગતિ જરૂરી રહેતી નથી. સ્વયં સ્વનો ગુરુ બને છે. અરિહંતની સાથે અને સિદ્ધના લક્ષે જતો છેવટે તો કેવળ સિદ્ધભગવાંતનું લક્ષ રહે છે. અને તેનાથી સ્વયં સિદ્ધ બનીને અશરણ્ય બનીને સર્વનો શરણ્ય બને છે. સાધનામાર્ગની સંપૂર્ણ સફળતા, જાન્યલ્યમાન સિદ્ધિ આ રીતે જ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. જેઓમાં શરણાગતિ નથી તેઓમાં ધર્મ પરિણમતો જ નથી.

ધર્મનું કાર્ય કર્મને તોડવાનું. કર્મનું કાર્ય છુવમાં ‘અહુ’, ‘મમ’ ઉત્પન્ન કરીને સંસારમાં રચનાવવાનું. ધર્મથી કર્મ તૂટે. અહુ અને મમ યોગળે. આપણે બીજી બધી રીતે ભલે આગળ વધતા હોઈએ પણ એ જ્ઞાન, તપ કે પ્રસાવનાની ગતિમાં ‘અહુ’ અને ‘મમ’ પુષ્ટ થતાં જાય છે એનો ક્યારે ખ્યાલ કર્યો? જ્યાં આ બે છે ત્યાં સાધના કૃત્રિમ છે. ત્યાં ઓઘદશા છે, ત્યાં જાડી બુદ્ધિનું અંચાલન છે. વસ્તુતઃ ત્યાં વિપરીત જ્ઞાન છે.

ત્યાગ અને તપ કરીએ, જ્ઞાન ભણીએ, ધ્યાન ધરીએ પણ તે બધાં સફળ તો ત્યારે જ થાય, જ્યારે એમાં અહુ-મમ પોષાતા ન હોય. અને જેનામાં શરણાગતિ નથી, એને જ આ મુશ્કેલી આવે છે. અને કોઈને પૂછતો-ગાછતો નથી. એ સ્વયં વિચારે કરે છે. શાસ્ત્રને માને છે પણ ગુરુને ગમતો નથી. આચારને માન્ય કરે છે પણ આચારને અપનાવતો નથી. વસ્તુતઃ શરણાગતિનાં આ લક્ષણો નથી, એથી જ આવા આત્માઓ ક્યારેક નિશ્ચયના વિચારોમાં અટવાય છે; તો ક્યારેક

કેવળ ગુપ્તચ્ચવહાગમા ક્યારેક ઉત્તર્ગાનુ લક્ષ તાકી દે છે, તો ક્યારેક એકલા અપવાદનુ ક્યારેક દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળને પડકારે ભાવની વાતો કહે છે, તો ક્યારેક નર્થ ભાવને જ ધર્મ કહી દે છે

ભાવની ભવ્યતા બતાવવા જતા દ્રવ્યને ધિક્કારવાની ભૂલ કી બેને છે, તો ક્યારેક ભાવનુ ખડન કરવા દ્રવ્યને જ પ્રાધાન્ય આપી દે છે લાખો-કોડો ગૂચોમા ગૂચવાઈ જઈ આ સ્વચ્છતી છવો માધનાના માર્ગે શી રીતે કદમ પડુ બઢાવી શકે ?

જેણે અગ્નિહુતનુ, ત્રિહુતનુ અને ગુરુભગવતનુ શરણુ સ્વીકાર્યું છે, એને તો ગુરુ કહે તે જ મજૂર ગુરુભગવત અગ્નિહુતને માનતા જ હોય એમના માર્ગથી જો જગત ખરે નહિ એટલે જ તો 'ગુરુને માનનાર અગ્નિહુતનો માનનાર' કહ્યો છે ને ?

આમ વધુ ઊંડે જીનગીને વિચારીએ તો ત્રણેયની શરણાગતિ ગુરુભગવતની સરજાગતિમા મમાવિષ્ થઈ જતી હોય તેમ લાગે છે એમના ચરણ પકડ્યા એટલે અગ્નિહુતત્રિહુતના સરજા આવી જ ગયા અને એમ ધના ધર્મનુ શરણુ તો આપોઆપ મધાર્ધ નય છે આપણા સ્વચ્છદને મેચ્યા વિના ફગતો ધર્મ મપૂર્ણ રીતે નિષ્ફળ જનાર છે અને ક્યારેક તો માર્ગથી વ્યક્તાવીને કેવી દેનાર

છે. બચવું હોય, જીવવું હોય, આગળ વધવું હોય તો શરણા-
ગતિ સ્વીકારવી પડશે, કિન્નાખોરી જેવી સ્વચ્છંદનીતિ
એક ક્ષણભર ચાલી શકશે નહિ.

‘અહુ-મમ’ શરણાગતિમાં મરી પરવારશે. હૂષક તત્ત્વ
હર થતાં આખીય સાધના મધમધ થઈ ઊઠશે. જીવન
જીવવાનો આનંદ આ રીતે જ માણી શકાશે. આવા આનંદ
વિનાનું જીવન તો દોજળ છે દોજળ.

✱

શ્રમણજીવનનો પ્રાણ જિનાજાપાલન

[૮]

કોઈ પણ સાધકે રખે એવું માની લેવું કે એકાદ અઠ્ઠાઈ, અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ કે મિશ્રિતપ આદિ કરી લેવાથી કે વર્ધમાનતપની ઓળી માત્ર કરી લેવાથી માધુપણામાં આવી જવાય છે. એવું પણ ન માની લેવું કે બે-પાંચ હુન્નર જોશો જોખી લેવાથી માધુપણાની પ્રાપ્તિ સુગમ અની જાય છે.

ના, નહિ જ માધુપણુ તો મમાયુ ા જિનાજાપાલનમાં.

જિનાજા તો પળપળની આરાધના છે એકેકા અનુયાયીમાં તાણાવાણાની જેમ એ વણાયેલી છે આથી જ સયમધર્મનું-જિનાજાનું-પાલન અતિદુષ્કર થતી ગયું છે પણે પણે જિનાજાનો ખ્યાલ કરતા જ ગયેલાનો ખાતા, પીના, સૂતા, ઊઠતા કે રવાનાયાદિ કોઈ પણ કાર્ય કરતા તે તે આને જિનાજા શું છે? તેની ખૂબ માવધાની રાખવાની

માધુધર્મ, નિવૃત્તિના પરમ શુદ્ધ લક્ષ્યવાળો હોવા છતાં પ્રવૃત્તિથી સ્વપૂર છે સાધુધર્મનું પાલન એટલે ખાવા-

પીવાદિની અનેકાનેક પ્રવૃત્તિઓથી ધમધમનું જીવન. ધર્મ સિદ્ધ થાય તો પણ શાંત બનીને બેસી રહેવાનું તો નહિ. જ કિન્તુ વિનિયોગની ઉપાસના (પરાર્થકરણ) કરવાની. માત્ર હાથ હલાવ્યા વિના બેસી રહેવાની, ખાધા વિના દિવસો પસાર કરવાની જિનાજા હોય તો હજી તે મુસાધ્ય બની જાય પણ આ તો શક્ય જ નથી. આ તો ખાવા-પીવા છતાં મનને પાપપંકજો રંજમાત્ર પણ સ્પર્શ ન થવા દેવાની જિનાજા છે. માટે જ તેનું પાલન અનિદુષ્કર બની રહે છે.

ખાવું ખરું પણ ૪૭ દોષથી સુક્ત બનીને જ ખાવું. ઓછું જ ખાવું, ઋક્ષપ્રાયઃ ખાવું, અન્તપ્રાન્ત ખાવું, ખાતાં બોલવું નહિ, દાણો નીચે પાડવો નહિ વગેરે વગેરે એટલી બધી બાબતોની જિનાજા એકેકી પ્રવૃત્તિ પાછળ વળાયેલી છે કે જેને સાંગોપાંગ અમલી બનાવવાનું કાર્ય તલવારની ધાર ઉપર ચાલવા કરતાં પણ અતિ કઠિન છે. દરેક પ્રવૃત્તિમાં સો સો જિનાજા કહી શકાય.

દશવૈકલિક સૂત્રમાં પાપકર્મ ન બંધાય તે માટે હાલવાની, ચાલવાની, બોલવાની, ઊઠવાની, સૂવાની, ખાવા-પીવાની કે બિલકુલ ઊંઘવાની મનાઈ નથી કરી; પણ ત્યાં કહ્યું છે કે તે બધું સંયમરક્ષા માટે કરવું તો ખરું પરંતુ પૂર્ણ યતનાપૂર્વક.

આ યતનાને તો ધર્મની માતા કહી છે. તપાદિ દુર્ધર યોગોની પ્રાપ્તિ કરી આપનારી કહી છે. એકાંતે હિત-કર કહી છે.

માધુ ચાલે ખરે પણ ધમધમ ન ચાલે, બોલે ખરે પણ બેકામ ન બોલે, બેમે ખરે પણ પૂજ્યા વિના ન એમે, વાપરે ખરે પણ દોષિત ન વાપરે જેને બોલવા-એનવામા ઝેર શસ્ત્ર નથી તે મનાગી આવી સરનીપ્રવૃત્તિ વાળો જ મયમી છે

હવે વિચારીયું તો જણાશે કે મામખમણના પારણે મામખમણ કરવાનું મહેલ છે, પરંતુ નિત્ય નવડાગી કુળને તેના અગેની જિનાજાઓનું પાલન કરવાનું અતિ કઠિન છે

એક લાખ શ્લોક ગોખી જઈને જાની બનવાનું રમતમા શક્ય છે પણ ‘ઠાલે વિણે બહુમાણે’ વગેરે જાનાચાગી જિનાજાની અપિશુદ્ધ આનધનાવાળા એક શ્લોકનું જ્ઞાન પણ અત્યંત કઠિન છે વર્ષોનું માધુવેષવાળું ચાગિર કે બાધક્રિયાવાળું ચારિત્ર મુશ્કેલ છે, પણ ચારિત્રચારભૂત અષ્ટપ્રવચનમાતાના શુદ્ધ પાલનવાળું એક દિવસનું ચાગિર પણ દુર્લભ છે

એ જ રીતે તપસ્વી બનવું શક્ય છે પણ તપાચાર વાળા બનવું અતિ કઠિન છે જિનાજા પચાચાગમય છે એ પચાચાગવિહોણા જ્ઞાનદર્શનચાગિરાદિ તો દાબિકેના હવન છે એવા હવનને જિનાજા નાથે કાર્મખધનથી જિનના નામે ચી જાનારા એ બધાય ગૈરવદુર્ગતિઓના અનતકાળની યાત્રાના દયાપાત્ર મુમાક્ષે બનવા મિત્રાય કશુંય પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી

એટલે જેને સાચા સંયમની ભૂખ છે તેણે આ વાતને ખૂબ જ ધ્યાનમાં લઈ લેવા જેવી છે. મોટાંમોટાં તપાદિ અનુષ્ઠાનોમાં સંતોષ માની લઈને પોતાના હવનની કૃતકૃત્યતા માની લેવા જેવી હવલેણ ભૂક ન થઈ જાય તે માટે આ વિચારને ખૂબખૂબ પગાવી લેવાનું આવશ્યક છે. જો આ વિચાર અપનાવવામાં નહિ આવે તો પળે પળે આવશ્યક જિનાજ્ઞાનો ઉઘાડેછોગ ભંગ થશે. નાનામાં નાની દરેક ક્રિયામાં વણાયેલી અનેકાનેક જિનાજ્ઞાઓ સમાઈ છે તે ગંધાયનો લોપ થશે.

એવા આત્માઓ ઉપવાસનો મોટો તપ કરી લેશે પણ એના અંગેની અનેક જિનાજ્ઞાઓ-જેમકે ઉપવાસમાં એક પણ યોગની ઉપેક્ષા ન થાય, સુવાય નહિ, રાતે પણ સ્વાધ્યાય કરવો જોઈએ, પ્રતિક્રમણ બેઠા બેઠા કરાય જ નહિ, શુદ્ધલક્ષિતમાંથી રજા લેવાય નહિ, જેમણે એ પર્વદિવસે ઉપવાસ ન કર્યો હોય, માત્ર નવકારશી કરી હોય એવા પણ મહાત્માની અશુભ વિચારણાય ન થાય વગેરે વગેરે અનેક પ્રકારની જિનાજ્ઞાઓનું જો પાલન ન થાય તો પર્વદિવસના વિશિષ્ટ ઉદ્દેશ્યથી થતા ઉપવાસની એક જિનાજ્ઞાનું નિરપેક્ષ પાલન એ વાસ્તવિક જિનાજ્ઞાપાલન જ નથી.

આવી રીતે એક શાસનપ્રભાવક અનેકોના તારક બને છે અને એ રીતે શાસનની એક વિશિષ્ટ સેવા બજાવે, પણ તેની સાથે સ્વના હિતને જોખમી બનાવે છે. તેવી

અનેક પ્રવૃત્તિ ચલાવે તો તેને લાભ કેટલો અને નુકસાન કેટલું ? એ આત્મા શક્તિમય પન્ન હોવા છતાં કરો ત્યાગ તપ ન આદરે, છાપાદૂષીમા ગસ લે, લોકોની સાથે પપ્પા મારતો રહે, આ રીતે ખીન ઢગલાબધ યોગોની અવગણના કરે, તો શુ આ આત્મા વન્તુત આદરણીય કહેવાય ખરે ?

મારી મમજ મુજમ તો આવુ ત્યારે જ બને છે કે જ્યાંએ ગત ઉપગતના જિનાજ્ઞાના કોઈ યોગની નિષ્પેક્ષ આગધના ડરાય છે ગત ઉપરાત બોલે માથા ઉપર ચકાવવામા આવે ત્યારે પગ થાકી જાય, છાતી ભગઈ જાય, હાડકા દુ ખવા લાગે એ જ રીતે તપાસ્તિના એકાદ યોગનો જિગર ઉપગતનો બોજ જ ખીન યોગમા રૈથિલ્ય લાવી મૂકે

જ્યાંએ જ્યારે આવુ રૈથિલ્ય જીવનમા બેવા મળે ત્યારે તપામ ઠગી જવી કે ડયાડ કોઈક યોગ ઉપર વધુ પડતો ભાગ આપીને એના ભાગે ધણુ બળ ખર્ચાઈ ગયું તો નથી ને ?

અથવા તો અનધિકાર ચેલાથી પણ આવુ બને છે. જેમ કે જેને વ્યાખ્યાન વાચવાનો અધિકાર હજી પ્રાપ્ત નથી, તે માત્ર વ્યાખ્યાન વાચે, એટલે તે કૂટી જ નીડળે પરિણમે અનેક જિનાજ્ઞાઓના ભગ થાય

જિનાજ્ઞાનો એક પત્તુ બધ તૂટે તો એકાદ-બે નહિ કિન્તુ લાખો બળ જલશણુ બને, અદ્ભુત યોગ્યમ વિનાશ

પામે. સાધુતાની સાચી ભૂખવાળાએ તો નાનામાં નાની ‘મત્યએણ વંદામિ’ની ક્રિયામાં પણ જિનાજ્ઞાનું ભારોભાર બહુમાન ભરવું જોઈએ. એ નાનકડી ક્રિયા ગાગર છે, તો જિનાજ્ઞાનું ભારોભાર બહુમાન એમાં સમાતો મહાસાગર છે.

આ ગાગરમાં મહાસાગરને જે ઉતારી શકે, સમાવી દે, તે જ સાધુતાનો સ્વામી છે. બાકીના તો ‘અતો બ્રહ્મ તતો બ્રહ્મ’ જેવા ત્રિશંકુ જ કહી શકાય.

પળે પળે જિનાજ્ઞાનો વિચાર કરશો તો પ્રત્યેક ક્રિયામાં મુક્તિમુખ હથેલીમાં રમતાં થઈ જશે. મુક્તિની પ્રાપ્તિ એ કોઈ મોટી ધાડ પાડવા જેવી વાત નહિ રહે કિન્તુ બાળકોની ધૂલિચેષ્ટા જેવી રમતમાત્ર બની જશે.

જિનાજ્ઞાનું પાલન એ જ આપણું સર્વસ્વ બની રહ્યો, એ જ આપણું જીવન બની રહ્યો.

એના વિનાનું જગત, આપણા માટે શૂન્યવત્ ભાગ્યે જિનાજ્ઞાનું જીવન ગમે તેવી આપત્તિમાં પણ વિરાટની મસ્તીથી મદમસ્ત બનેલું લાગે ત્યારે જ આપણે જીવનનું સાક્રિય પ્રાપ્ત કર્યું કહેવાશે, ત્યારે જ મુખ ઉપર સ્મિત ભાગે અને ખડખડાટ હસવું આવે, નાચવા-ફૂંદવાનું મન થઈ જાય.

જિનાજ્ઞા સિવાયનું જીવન આપણા માટે ભારે રોકકળ-રૂપ બની રહે, મહાત્રાસમય થઈ પડે, તદ્દન બેચેન બની

ગહે આવી ડકોડી દગ્ગાની અનુભૂતિ પણ એક પ્રકારનું નિનાજાપાવન જ બની રહે છે, એટલે એ અવસ્થા પણ આપણા માટે તો લાભદાયી જ બની રહેશે

ક્યા છે આ ત્રાસ ? ક્યા છે આ હૃદયેણુ વેદના ?
અતઃમા ક્યાય નથી ? ને એમ જ હોય તો હૃવનમા
ક્યાથેય એ મુખદ મ વેદન પ્રાપ્ત થવાનું પણ નથી

જેવી જેની આ પળ તેવી જ તેની આજ જેવી
આજ તેવી કાલ જેવી કાલ તેનો માત્ર જેવો માત્ર તેના
વર્ષો, યુગો અને મમત્ર હૃવન એટલે જેવી આ પળ તેવું
મમત્ર હૃવન ! નહિ જાગીએ તો જોઈ જગાડનાર નહિ
મળે મ પૂર્ણ હૃવન બચ્ચાત્રીના ખડકેએ અવશર્ક-કુદાર્ક
ભુદ્ધા બોલી જઈ ડાકણમા વેગઈ જશે

અરિહંત ભગવાનની વિશેષતા

[૯]

જાણી કે અરિહંતની વિશેષતા ? ખીજા દેવોએ મોક્ષની વાત કરી પણ તેઓ મોક્ષનો સાધક માર્ગ ન બતાવી શક્યા. જે સાધનો બતાવ્યાં તે કાં તો બૂઝાં હતાં કાં તો અસ્થાને હતાં. અરિહંતદેવમાં તો સર્વ જીવોનો હિતાશય ખીચોખીચ ભર્યો હતો. સાધના વગર સિદ્ધિ ન મળે. મુઆ વિના સ્વર્ગે ન જવાય. પૂર્વના ત્રીજા ભવે આરંભી ઉચ્ચસાધના, મેળવી લીધું જિનનામકર્મ. નિકાચિત પણ કરી લીધું અને એ નામકર્મને ભોગવવા માટે જિન બન્યા. બનવાના છે સિદ્ધ, પણ બન્યા છે જિન. કેમકે એમના પ્રદેશે-પ્રદેશમાં સર્વજીવહિતાશય વસી ગયો હતો, એને ફલિત કરવો હતો. જિન થયા પણ હજી દ્રવ્યજિન હતા, કાર્યસાધક તો ભાવજિનત્વ હતું. માટે તેની રાહ જોઈ મૌન રહ્યા; કાંઈ જ ન બોલ્યા, ચાર જ્ઞાનના ધણી છતાં કેઈને ઉપદેશ ન આપ્યો.

કૈવલ્ય પ્રગટથુ મમવગ્ણ ગ્યાયુ ભાવનિન
 બન્યા દેશના દીધી અને સર્વજીવહિતાશય એમો ફરી
 વળ્યો નેથુ ને ? પૂર્ણમિદ્ધિ (અપેક્ષાએ) ન વગી ત્યા મુધી
 કાઈ જ ન બોલ્યા, માત્ર સ્વહિત માથુ અને પગી જ
 કૈવલ્ય પ્રગટ થતા પગ્હિતના માધક બધાય સાધનો આવી
 ગયા, એટલે મોક્ષના સાધનો બતાવ્યા બીજા દેવો પાસે
 કેવળજ્ઞાન ન હતું અધકચગ જ્ઞાને એમણે મોક્ષના માધનો
 બી કયા અને તેથી જ તે માધનોમા અનેક વાધાઓ-વિરોધો
 વગેરે જણાય છે

બ્યારે પ્રભુએ પ્રરૂપેલા મોક્ષના માધનો સુવિશુદ્ધ
 છે, પગ્પગ અખાવિત છે, અર્વાક્ય્ય ક્ષેત્રગણભાવને અનુ
 લક્ષીને છે, એટલે વસ્તુત એમ જ કહેવાય કે અન્ય દેવોએ
 માત્ર મોક્ષની વાત કરી એના વિશુદ્ધ માધનો ન બતાવ્યા
 પ્રભુએ મોક્ષને લગ્ન તરીકે જણાવ્યું અને તેના બધાય
 સાધનોને આપણી મામે બોલા કરી દીધા

મોક્ષ મેળવો મોક્ષે જાઓ એમ કહેવામાત્રથી મોક્ષ
 મળતા નથી મોક્ષ મેળવવા એના સાધનને પડવું જોઈએ એ
 સાધનનું પણ માધન હોય તો પહેલા તેને જ પકડવું જોઈએ
 તાજુ શેઠજનું દૂધ પીવા માટે કંધનું માધન ગાય
 લાવવી પડે ગાય પાનેથી દૂધ મેળવવા જાયને ઘાસ પણ
 નાળવું પડે ઘાસ મેળવવા પૈમા જોઈએ

મોક્ષનું અમાધાનજી સાવન તો ચૌદમુ ગુણન્યાનક
 છે, પ્રભુ એટલું જ બતાવીને બેગી નથી ગયા બે તેમ

કરત તો કોઈ મોક્ષે ન જઈ શકત. એટલે એનું પણ કારણ ક્ષપકશ્રેણી બતાવી. એનુંય સાધન દર્શનસપ્તકનો ક્ષય બતાવ્યો. એનુંય સાધન ભાવશુદ્ધિ બતાવી. એનુંય સાધન ક્રિયારૂપ વ્યવહારમાર્ગનું વિરતિરૂપ ચારિત્ર્ય બતાવ્યું. એનુંય સાધન સમ્યક્ત્વ બતાવ્યું. અને એનુંય સાધન માર્ગાનુસારીભાવનો ચરમ પુદ્ગલાવર્તકાળ બતાવ્યો. એની સાથે સાથે બીજી જેટલી જરૂરિયાતો જ્યાં જ્યાં હતી, જે જે અધિકારે હતી, તે સઘળુંય બતાવી દીધું.

દૂકમાં, મોક્ષરૂપ સાધ્યની સિદ્ધિ માટે નિશ્ચયધર્મ બતાવ્યો અને એની પણ સિદ્ધિ માટે ત્યાં વ્યવહારધર્મ બતાવ્યો. સીડીમાં સરખા અંતરે પગથિયાં ગોઠવેલાં હોય તો જ એકેકા પગથિયાને સ્પર્શતાં ઠેઠ ઉપર પહોંચી શકાય. વચ્ચેથી બે પગથિયાં કાઢી લઈએ તો હજારે કે લાખે એકાદ લક્ષ્યે આંગણે પણ બાકીના બધાય પાછા ફરશે.

પ્રભુએ વચ્ચેના એકાદ પણ અનિવાર્ય સાધનને ન બતાવ્યું હોત તો મોક્ષમાર્ગ જ ન હોત. મોક્ષપ્રાપ્તિ જ ન હોત. આ બધું એ સૂચવે છે કે ધર્મસિદ્ધિ સાધનના સાધનને વળગવાથી છે. એનું પણ સાધન હોય અને એ સાધનનું પણ સાધન હોય, તો તે છેલ્લા સાધનને વળગવાથી છે.

ઉપદેશક પાસે જીવો આવે ત્યારે તેને સીધું વિરતિનું અને તેમાંય સર્વવિરતિનું સાધન બતાવાય છે. તો અહીં

માર્ગાનુમારિતાનુ છેલ્લુ માધન કેમ ન બતાવ્યું એ શકા ન કરવી? કેમકે જીવ કેટલા સમ્પ્રકાર લઈને આવ્યો છે, એ કેટલું પચાવી ગકે છે તે જાણવા માટે તો તેના શક્ય અધિકારની ભાજે ચીજ જ બતાવવી જોઈએ પછી તે ન સ્વીકારે તો નીચે ઊતરવું વાજબી છે

આહી મર્વવિગતિ આપી દેવાની વાત નથી, પણ જીવના હજારે માપવા માટે બતાવવાની વાત છે એવેની પણ ગજવાનું ગજું કેટલું છે તે જાણવા પહેલા તો ભારે એવેરાત બતાવે છે ન્યારે મર્વવિરતિભાવ નથી પોમાતો ત્યારે દેશવિગતિભાવ, સમ્યક્ત્વ અને માર્ગાનુમારિતા મુધી પણ જવું જ પડે છે આ જ પ્રભુગામનની ભાજે વિશિષ્ટતા છે

માધ્યને માધવા માટે, માધનોને સાધવા મેળવવું, સાધ્યને, પણ વળગવું માધનોને લૌકિક ન્યાય પણ આવો જ છે ને? ઘડો મેળવવા કુભાગ ચાક, માટી, ગધેડાને જ પડે છે અધિકારની જાણ પાકા થાય પછી તે મુજબ સાધન આપી દેવાના જ ઉપદેશકની ખૂબી હોય છે

ઉપદેશકની વિશિષ્ટતા પણ આ પારખખુદ્ધિમા જ રહેલી છે આમ યોગ્ય વ્યક્તિને યોગ્ય માધન આપી દેવાથી એ સાધન એને બરેબર ફીટ આવતા અને વળગી પડે છે પછી તો એ સાધનથી ઉપરનું સાધ્ય કાળ પાકતા આપો-આપ આવી નય છે એમ આગળના સાધ્યનું જે સાધન છે,

એનેય બરેબર વળગતાં સાધ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. યાવત્ અંતિમ સાધ્યમોક્ષ પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.

વિશિષ્ટ કોટિનું સાધ્ય ઉત્તરોત્તર પ્રાપ્ત થતું જાય અને ક્રમશઃ ઉપર ચડવાથી સાધકનું બળ પણ વધતું જાય, એટલે સુમેળ જામી રહે. અને તેમ છતાંય સાધનામાં અવિધિરૂપ અશુદ્ધિઓ આવે કે તરત જ ગુરુ તેને દૂર કરે. કેમકે સાધન આખ્યા પછી ઠેક સાધ્ય સુધી પાર ઉતારવા માટેની ક્ષરજ પણ ગુરુને શિરે છે જ.

‘ભાવ સાધો’ની વાત આજે ચાલી છે. પણ ભાવ કોઈ છેલ્લું સાધન નથી. ભાવનું સાધન દ્રવ્ય છે. ભાવ એ નિશ્ચિત છે. એનું સાધન વ્યવહાર છે. ભાવ સાધો એમ કહેવા કરતાં તો મોક્ષ સાધવાની જ વાતો ન થાય? ત્યાં કહેવાશે કે મોક્ષનું સાધન ભાવ છે, તો પછી ભાવનું પણ સાધન દ્રવ્ય છે કે નહિ? માટે વસ્તુતઃ ક્રિયા, દ્રવ્ય, વ્યવહાર, ધર્મ ઉપર જ પ્રથમતઃ વિશેષ આપવો જોઈએ.

ભાવની વાત કરવી એટલે સીડીનાં પહેલાં ત્રણ પગથિયાં ચડ્યાં વિના જ ચોથાં પગથિયે કૂદીને ચડવાની વાત કરવી. કેટલાં ચડશે? કોણ ચડશે? અને રહી જશે કેટલાં? નીચલાં પગથિયાં ઊડી જશે તો એ સીડી મોક્ષમાર્ગ શી રીતે બની રહેશે? આ બાબતોનો વિચાર કરવો નથી ઘટતો? પરહિત કરો, પણ પરહિતનું સાધન શું? પરહિત સાધવા માટેય સ્વહિત સાધવું જ પડશે.

પ્રભુના જીવનમા ૪ બુદ્ધિઓ પરહિતનો આશય કેટલો વિગટ હતો છતાં તેને આધવા કર્યું તો સ્વહિતને ? વિરાટ આત્મભળ પ્રાપ્ત કર્યા વિના પરહિત શી રીતે ધર્મ જશે ? પ્રભુના વિગટ આત્મભળ નજ્યા ત્યાગે પરહિત તો વધુ જ પણ વૃક્ષોય નમી ગયા કાટાય ઊધા વળ્યા આખીય પ્રકૃતિ પ્રભુના ચગ્ગે આળોટી કચાય કરી આવુ માભળ-વામાય આવ્યુ છે ?

વિશિષ્ટ ઝોટિના આત્મભળ વિના પરહિત ગરબ જ નથી એવા આત્મભળ માટે સ્વહિત નરફ જ દષ્ટિ કેન્દ્રિત કરવી પડે પ્રભુએ જે ગીતે માર્ગ મૂક્યો છે એમા સુધારો કરવાની કોઈ વાત વાજળી જ્ઞાનતી નથી વર્ણોથી જે ક્રિયાકાંડ ચાલે છે તે, તે ૪ ગીતે લલે ચાલે આને તેમાથી જે ભાવપ્રાણ ગયો છે, તેમા તો કાળજળ અને જીવદળ કારણ છે છનાય એ ભાવ જન્માવવા ક્રિયાના બ્યવક્રાને શુદ્ધ કરવાની જ વાત કરવી જોઈએ

યોગ્ય મુદ્દા, યોગ્ય આમન, નીતિનુ દ્રવ્ય, મ પ, માન-વતા, ઉદારતા, ગુરુ-ભક્તિ વગેરેની વાતો કરીને સાથે સાથે વિષયો પ્રતિ વિરાગ ઉત્પન્ન કરાવીને ક્રિયાને પ્રાણવતી બનાવવા યત્ન કર્યો જોઈએ એ માટેય શરણાગતિનુ તત્ત્વ તે જ રીતે પ્રધાનરૂપમા ન આવી જાય કે જેથી બધાય પરમેષ્ઠીની શરણાગતિ ૪ ધર્મ માની લે નવકારવાળી મૂકી દે, ચળવળા ફેકી દે અને ચાલ્યા ભૂમી નાખે !

સામાન્યરૂપે શરણાગતિની વાત હોય, પ્રધાનરૂપે વ્યવહાર-ધર્મનું નિરૂપણ હોય તો જ વ્યવહારધર્મ પકડાઈ રહે અને તેનાથી ઊંચી ઊંચી અવસ્થાઓ પ્રાપ્ત થતી જાય. અન્યથા અરિહંતને શરણાગત, ગુરુને શરણે નહિ રહે, અરિહંતની કૃપામાં માનતો ગુરુની કૃપામાં નહિ માને, અરિહંતની સેવા કરતો જ્ઞાનની સેવા નહિ કરે.

વસ્તુતઃ, આથી ઊલટું જ હોવું જોઈએ. ગુરુને માનનારે જ અરિહંતને માને છે. જ્ઞાનની સેવા કરનારે જ અરિહંતની સેવા કરે છે. ગુરુકૃપાથી જ અરિહંતની કૃપાનું પરમોચ્ચ રહસ્ય પ્રાપ્ત થાય. સાધન (ભાવિ)ના સાધન (દ્રવ્ય) મૂકીને જો વાત કરીશું તો ઊથલી પડશે આપણી જાત. આ લાલખત્તી અવસરોચિત છે. સાવધાન થઈને પ્રત્યેક ઉપદેશક પોતાની જવાબદારીને સમજે. ગહનતત્ત્વોને વિચારે, ન સમજાય તો ગુરુને પૂછે, ગુરુચીઘ્યા માર્ગે જ વિચારે. સમજતાં વાર લાગવાની નથી. સ્વાતંત્ર્યને દેશવટો ઠઈશું, તો જ આપણે વીતરાગદેવના શાસનને સમજી શકીશું.

આજાયોગની આરાધના

[૧૦]

મુક્તિના લક્ષ્યપૂર્વક જેણે આ જીવનને લઘ્યતમ સાધનાથી વડી લેવાનો નિર્ણય કર્યો છે અને શક્ય એવા ઠોઠ પશુ અનુષ્ઠાનથી જે જગત પાછો પડતો નથી, તે ઠોઠ ખમણ પડે તે ખમવા, મહુવા, ગરીબને દમવા તૈયાર છે, તેના મનમાં કૃષ્ણની અધીગત આવતી નથી

આ લોકના મુખોની પ્રાપ્તિ એ મયમજનનનું કૃષ્ણ જ નથી, પણ જે પરમલોકના કૃષ્ણને વીમર છે તે આ લોકના તુચ્છ કૃષ્ણને જ ખ્યાલમાં લઈને એને મેળવવા માટે અધીર થાય છે આમે ગામ પહોંચીને ઠોઠ પશુ પામવાની ઇચ્છાવાળો ગાડીમાં બેસીને તો નથી જતો, પણ વહેલી મવારે અધાગમ વિહાર કરી દઈને લયકર અવિધિ આચરી જ નાખે છે

ભણીને ચોટા વક્તા બનવાના ફળને મેળવવા પ્રતિ-
ક્રમગૃહિ ક્રિયાઓને ૧૫ મિનિટમાં પતાવી દઈને પાછો
ભણવા માટે જોડી જાય છે. આ લોકનાં તુચ્છ ફળો જેની
નજરે ચડે છે તે જ દયાપાત્ર મુનિ એને મેળવવા અધીરો થાય
છે. અને અધીરો આત્મા અવિધિ કર્યા વિના રહેતો જ નથી.
વસ્તુસ્થિતિ તો આથી તદ્દન વિપરીત હોવી જોઈએ.

મોક્ષના પરમોચ્ચ ફળને જ સામે રાખવાનું છે. એક જ
ભવે નહિ પણ સાત-આઠ ભવની સતત સાધનાએ જ એ
ફળ આવવાનું એ પણ નિશ્ચિત છે. આ લોકનાં તુચ્છફળોની
જેમ મોક્ષફળ ઝટ હાથમાં આવનાર નથી.

તો અધીરાઈ શા માટે કરવી? આવા મહત્તમ
ફળને મેળવવા માટે રાત ને દી ધર્મયોગમાં જ કેમ ન
લાગી જવું? શા માટે પરધરમાં જઈને આ સાધનામાં
અંતર પાડવું? નૈરન્તર્યપૂર્વક અને અત્યંત આદર
સાથે સંપૂર્ણ ધીરજ ધારણ કરીને જે ચક્રવાલ સામાચારી
પાળવાની છે તેનું સેવન એ જ આદર્શ બનાવી દેવો.
અહીં અધીરાઈ નથી એટલે અવિધિની સંભાવના પણ નથી.
એટલે નૈરન્તર્ય અને આદરસેવિત જે પ્રભુનો આજ્ઞાયોગ
તે જ અવિધિસેવાના કારમા પાપથી છુવને બચાવી શકે
છે એ વાત નિશ્ચિત થાય છે.

રાજ ગમે તેટલા લાંબા કાળથી વળગ્યો હોય અને
તેના કારણે ચિત્ત પણ તદ્દન નિર્માલ્ય અને હુતાશ બની
ગયું હોય છતાં પણ જો નિપુણ વૈદ્ય આપેલા ઔષધનું

વિધિવત્ મેવન ડગામા આવે તો તે રોગને જુ ૪ પડે છે, તેમ માધડના વિધિવત્ આજ્ઞા-ઓપધના, મેવનથી ભય કર કર્મરોગ પણ નાંટ થઈ જાય છે અલગત, અહીં મ માગના ભોગોનુ કુપચ્ચ કદાપિ ન જ ડગય પરંતુ ખીજ તદુગ્ત માણુમો ગમે તેવુ ખાઈ નાખે અને પચાવી પણ નાખે પણ તેનુ અનુકરણ રોગી શરીરવાળાથી કદાપિ ન થાય, તેને માટે જે ચરી હોય તે ગમે તેટલી મખત હોય તો પણ તેણે પાળવી જ પડે તેમ ન કહે તો ગમાયણુ પણ દૂટી નીડળે અહીં દોષ ગમાયણુનો નથી ડિનુ કુપચ્ચ-મેવનનો છે

વનુત્ત તો દોષ વેગનો છે કે જેણે હવડચ્ચને નખ શીખ તપાચ્ચુ નહિ અને અડાળે એને ઔપધ આખી ફીચુ અનુ

હવે પ્રભુની આજ્ઞાનો યોગ એટલે શુ તે વિચારીએ આજ્ઞાયોગ એટલે પ્રભુના તરફનો ભાવળહુમાન જેમ જેમ આ ભાવળહુમાન પ્રાપ્ત થતુ જાય તેમ તેમ વિગતિના આવાગક કર્મોનો ક્ષયોપશમ થતો જાય આમ મન્યદત્વી હોય તે દેશવિગત બને, દેશવિરત હોય તે પ્રમત્તમુનિ બને, પ્રમત્તમુનિ અપ્રમત યોગી બને અને યોગી મયોગીન્વેદિ બને

આજ્ઞાળહુમાન આગ્યા પછી ઉત્તરોત્તર જિ ચી ડગા મુલભ બની જાય છે આજ્ઞાળહુમાન એ અતરનો વિષય છે પણ એના અન્તિત્વને નક્કી કગવા માટે એનુ બાહ્ય-

લિંગ પણ છે જેને અભિગ્રહ-ધારણ-પાલન કહેવાય છે. ત્રિઅભિગ્રહોનું ધારણ હોય અને એનું અભિગ્રહ પાલન હોય ત્યાં અવશ્ય આજ્ઞાબહુમાન હોય. આજ્ઞાબહુમાનવાળો જીવ ભાવ આપીને ઝેરી રહેતો નથી. જીવનમાં જે કંઈ શક્ય હોય તે સઘળું અમલી બનાવવા ઉદ્યત હોય છે. જે કંઈ અશક્ય હોય તેની પણ ધારણા-પાલનાની વૃત્તિ તો હોય જ. પોતે ન કરી શકે તેવા યોગોમાં પણ પ્રવૃત્તિ કરવાની ઇચ્છા તેના રોમેરોમમાં ફરી વળી હોય.

આમ શક્ય યોગોની પ્રવૃત્તિરૂપ અને કારણવશાત્ અશક્ય એવા યોગોને સાધવાની ઇચ્છારૂપ અભિગ્રહથી આ જીવ મદ્દેવ સજ્જ હોય. કેટલીક વાર પ્રવૃત્તિ કરતાં એની ભાવનાથી એ ભારે કર્મોનો ખેંખાટો બોલાવી નાંખે. જીર્ણ શ્રેષ્ઠીને પ્રભુને પ્રતિલાભવાની ઇચ્છારૂપ અભિગ્રહ હતો. જે અભિનવ-શ્રેષ્ઠીની પ્રવૃત્તિ કરતાં કંઈ ગણો વધી ગયો. પ્રભુએ પણ તેમને કૃતપુણ્ય કહ્યા.

સાધુજીવન સેંકડો અભિગ્રહોથી સુસજ્જ હોય જ. કેમકે મુનિ છઠ્ઠે ગુણસ્થાને હોય છે. ચારિત્ર્યમોહના ક્ષયોપશમ વિના છઠ્ઠું ગુણસ્થાન સંભવિત નથી. અને જ્યાં ચારિત્ર્યમોહનો ક્ષયોપશમ છે ત્યાં વીર્યાન્તરાયનો ક્ષયોપશમ છે કેમકે એ બેનો અવિનાભાવ છે. અંતરના ભાવ ઊછળતા રહે અને અભિગ્રહોમાં પરાક્રમ ન ફેરવી શકાય તો વસ્તુતઃ તે મુનિ છઠ્ઠા ગુણસ્થાને ન કહેવાય. કિન્તુ વિશુદ્ધ-ભાવ-માત્રનો

સ્વામી તે ચોથા ગુપ્ત-સ્થાને જ કહેવાય આપણે મુનિપદે છીએ કે નહિ એ વાતનો નિર્ણય આપણા અભિગ્રહોના વિગિષ્ટ પગક્રમ ઉપરથી જરૂર ડગી શકીએ વિષ ગમે તેટલું ભયકર હોય છતાં વિવિધપૂર્વકના મત્ર-જપથી એને નિષ્કળ બનાવી શકાય છે તેમ વિધિપૂર્વકના અભિગ્રહોરૂપ જીવનથી-આજ્ઞાયોગથી-અર્વાપાપવૃત્તિના વિષને અર્વા નિષ્કળ બનાવી શકાય છે

અહીં મુધીની વિદ્યાગજાથી આપણે મમલ શક્યા કે અવિધિએવાથી ઉત્પન્ન થયેલા કર્મોના ભયકર અનુભવોને તોડી જ નાખવા ભ્રમ્યે તેને તોડી નાખનાર અભિગ્રહરૂપ આજ્ઞાયોગ છે અહીં અભિગ્રહ ગાંઠ પાગિભાષિક ન હોતા યૌગિક લઈએ તો આખાય આજ્ઞાયોગનો મમાવેરા થઈ જાય આત્માની તરફ અચિત્તનું ગ્રહણ જાગી રાખનાર મધળાગ્ર આજ્ઞાયોગ અભિગ્રહ કહેવાય અનુભવોને બહુ જલ્દીથી અને એક જ તડાકે તોડી નાખનાર એક આજ્ઞાયોગ છે, જે આલોચનના પ્રાયશ્ચિત્તરૂપ છે કહેલા કુકર્મનું નિર્માયીલાવે આલોચન કુકર્મથી એ કુકર્મ-નિતણધ અનુભવવાળો ગ્રહેતો નથી જે પ્રાયશ્ચિત્ત ન થાય તો એના ગૈરઅનુભવે જન્મ-જન્મ તરેની ઝાઝમી અગનવર્ષામા જીવને મળગાવી નાખે, ગિયાવીને ભવચક્રમા ભમાવે.

આજ્ઞાયોગનું મહત્ત્વ વિચાર્યું, પણ અહીં એક બાબત ખ્યાલમા રાખવાની છે જે તે વાત નજરે ન આવે તો દેખીતી રીતે જણાતો આજ્ઞાયોગ જીવનને વિનાશના ચોવાડે ધમડી જાય આમાન્ય રીતે આપણે એમ મમલએ છીએ કે પ્રભુએ

ખતાવેલા ત્યાગ, તપ, જ્ઞાન, ધ્યાનના ધર્મો એ બધા આજ્ઞા-
યોગ છે; પણ વસ્તુતઃ તેમ નથી.

આજ્ઞાયોગ એટલે કેવળ ધર્મ નહિ પણ બંધારણીય ધર્મ. આ વ્યાખ્યા દૃષ્ટાંતથી ઝટ સમજાવે. એક શેઠે સુનીમ-
ને કહ્યું કે તમે દસ હજાર રૂપિયા સુધીનો ધંધો કરજો,
તેથી વધારેનો ધંધો કરશો નહિ. આમ કહીને શેઠ પરગામ
ગયા. એક દિવસ એક ધંધામાં સુનીમને એમ લાગ્યું કે આમાં
મોટો નફો થઈ જાય તેમ છે, પણ દસ હજારથી વધુ રોકાણ
કર્યા વિના ચાલે તેમ નથી. નફાને આંખ સામે રાખીને તેણે
વીંત્ર હજારનો માલ લીધો અને તેમાં તેને પાંચ હજાર
રૂપિયાનો નફો થયો. શેઠ આવ્યા. ખૂબ સારી બક્ષિસની
આશા સાથે સુનીમે બધી વાત કરી. શેઠે તે સાંભળી
લીધું અને તરત જ સુનીમને નોકરીમાંથી છૂટો કર્યો. અહીં
સુનીમે શેઠની સેવાનો ધર્મ બજાવ્યો, પણ બંધારણીય ધર્મ
તો ન જ બજાવ્યો. શેઠે આજ્ઞા કરી હતી, દસ હજારથી વધુ
ધંધો ન કરવો. એ શાસનનો તેણે ભંગ કર્યો. નફો દેખાડ્યા
છતાં એ નફાની કશી શાખાશી ન મળી. બંધારણને તોડ-
વાથી નોકરી ગયાની નુકસાની જ થઈ.

મુનિને ઉપવાસ હોય, છતાં ગુર્વાજ્ઞાને એ અનુસરે.
તોય ત્યાં લાભ કહ્યા અને ઉપવાસ અખંડ જણાવ્યો,
કેમકે શાસનના બંધારણીય ધર્મનું પાલન થયું છે. ગુર્વાજ્ઞા
છતાં ઉપવાસી ન સ્વીકારે તો ઉપવાસનો ધર્મ વગોવાય.
એ પ્રાયશ્ચિત્તનો લાગી અને કેમકે બંધારણીય ધર્મને.

અવગણ્ય છે પામત્યા વગેરેને વદન ન કરવાના ધર્મ છે પણ અમુક કાળે તેમને પણ વદન કરવું જોઈએ આ શામનળ વાગળને જે માન્ય ન ગમે ને વદન ન કરે તે પ્રાયશ્ચિત્તનો લાગી જાને કેમકે ધર્મ કરવા છતાં જાધાગણીય ધર્મનું તેણે પાલન કર્યું નથી

હવે સમન્તજે કે આજ્ઞાયોગ એટલે શામનળ વાગળ-પૂર્વકનો પ્રમયોગ, દેવળ ધર્મયોગ નહિ શુદ્ધકલવાસના ક્ષેત્રાદિ ત્રીપોથી અને દોષિત ગોચર વગેરેથી ત્રાપીને એક માત્ર શુદ્ધકલવાસનો ત્યાગ કરે અને શુદ્ધ ગોચરની પાણીનો ધર્મ જાતવે છતાં આજ્ઞાયોગ નથી કેમ કે શામનમાન્ય શુદ્ધકલવાસને તેણે ત્યાગ્યો છે આ જાધાગણીય ધર્મનું અપમાન એને મનાગમા રખડાવે શુદ્ધ ગોચર વર્મના જાહુમાનનો લાલ તદન નિષ્કળ જાય

આપણે મનમાન્યા ધર્મ કરીએ તેથી માધક ન કરે વાઈએ પણ શામનમાન્ય જાધાગણમા ગહીને કાર્થ પણ કરીએ તો જ માત્રા માધક કરેવાઈએ, આજ્ઞાપાલક કરેવાઈએ. આ જાધાગણને જેવકા જાનનાગ ગમે તેટલો ધર્મ માધવા છતાં વસ્તુતઃ આજ્ઞાજનક છે, વિગધક છે ભવચકના કેગ વધાનના કે આજ્ઞાયોગના જાધાગણપૂર્વકનો ધર્મ એ જ ધર્મ કરેવાન જાધાગણનિગ્ધેય ધર્મ એ નિષ્કૃષ્ટ અધર્મ કરેવાય પણ આ આજ્ઞાયોગ નેજવવો ની રીતે ? ધર્મ તો સ્વમનિયી સમન્તય પણ જાધાગણીય ધર્મ ની રીતે સમન્તય ? એક જ ધર્મ દ્વારિ ભાવો ક્રુના અવર્મ થઈ જતો હોય, અને એક અધર્મ

દ્રવ્યાદિની અપદ્ધાએ સદ્ધર્મ' બની જતા હોય. આ ગૃંચવણુ-
સરી બાબતોને ઉકેલનાર સ્યાદ્ધાદને અને ઉત્સર્ગાપિવાદની
આંટીઘૂંટીને સમજવી શી રીતે ? એને સમજવાનો એક જ
ઉપયોગ છે; ગુરુકુલવાસ.

ગીતાર્થગુરુઓની નિશ્રામાં રહે તે જ બંધારણીય
ધર્મનો જ્ઞાતા બની શકે અને જે આવા ધર્મને જાણતો
નથી એ જીવ કદાચ સમ્યક્ત્વી હોય તોય એનું સમ્યક્ત્વ
ભયસ્થાને પડેલું કહેવાય. સ્યાદ્ધાદની વ્યવહારું સમજ વિનાનું
સમ્યક્ત્વ લાંબો સમય સ્થિર રહી શકતું નથી. કેમ કે
સ્યાદ્ધાદની સમજણથી જ બંધારણીય ધર્મની સમજ આવે
છે. સ્યાદ્ધાદ અને બંધારણીય ધર્મની સમજના અભાવે
કુચ્છને પેસી જવાનો સંપૂર્ણ અવકાશ મળે છે. જ્યાં કુચ્છની
સંભાવના છે ત્યાં સમ્યક્ત્વ હોય તો તે જોખમમાં છે.

અપ્રમત્તભાવના અધિકારી મુનિનું સમ્યક્ત્વ તો
અસ્થિમજ્જા જેવું થયેલું જ હોય ને ? પણ તેને અસ્થિમજ્જા
જેવું બનાવનાર ગુરુકુલવાસ છે. કેમ કે એ જ એને બંધા-
રણીય ધર્મની સમજ પાડી આપે છે. “ગુરુકુલવાસમાં
રહીને દોષો સેવીને શું ? દૂષણનાં કામ છે નાવડાથી
આગર તરવાનાં. આપણે તો ભુજના બળથી જ તરી
જઈએ.” આપું કહીને સ્વચ્છંદ વિહરનારાઓ સંસાર-
સાગર તરવાનું સાહસ કરે છે અને અંતે ભરસાગરમાં
ડૂબી જાય છે.

સ્વહિતના સાધકે અને પરહિતના ચિંતકે ગુરુકુલ-
વાસથી એક ક્ષણભર પણ દૂર રહેવું ન જોઈએ. એ આજ્ઞા-

યોગ એના જીવનમા જેમ જેમ પરગમતો જાય છે તેમ તેમ તેનો ભાવમાગર હિલોળે ચડે છે નવનવા અદ્ભુત અભિગ્રહો કરવા વીર્ય કોરવે છે અભિગ્રહોના પાલનમા પણ તે અત્યંત કઠોર બને છે આજ્ઞાયોગના પાલનના આનંદની મામે દ્રવ્યાદિની વિષમતા તેને જગત દુઃખ જનતી નથી નિર્દોષ દ્રવ્ય ન મળે તો ચલાવી લેવાનું તે મહર્ષ પમદ કહે છે ક્ષેત્ર વિષમ હોય તો બીજા દમ માર્ગિ ચાલી નાખવાનું તેને મન ગમત વાત બને છે એને મન તો આજ્ઞાપાલન જ પરમાનંદ આપે છે

શૂદ્ધ મુલક ધાયલ ધાય તોય ધિન્ન થતો નવી એને તો મમગ્તાય આનંદ જ હોય છે 'માગ મહાગાનની આજ્ઞાના યોગમા જ મર્યો, ધન્ય જીવન' ધન્ય મળ્યું !' નિહુ મગ્નુ પમદ કહે પણ ધામની મામુય ન જુઓ મુનિ મગ્નુ પમદ કહે પણ બધાગ્ણીય ધર્મની વિરુદ્ધ જઈને લાણુભગ પણ જીવનુ પમદ ન કહે

હવે મધળી વિચારણાનો ઉપમહાર કરતા કહેવાનું છે અવિધિનેવા એ મુનિજીવનનો ભયદર દોષ છે, જેમકે તેનાથી અનુબંધવાળા અગ્નુલકર્મણ વ થઈ જાય છે અનુબંધ જ જીવને અનંત મમાગમા ભટકાવે છે અનુબંધ તોડવા પૂર્વોક્ત પ્રગ્નનો આજ્ઞાયોગ જીવનમા કેળવવો જ જોઈએ આજ્ઞાયોગ એટલે બધાગ્ણીય ધર્મ એની પ્રાપ્તિ માત્ર ગુરુ કૃતવામથી શક્ય છે

ભામંડલ કે ભાવમંડલ

[૧૧]

પ્રભુના શરીરની દિવ્યકાન્તિને લીધે ભવ્યાત્માઓ પ્રભુની સામે નજર પણ નાંખી ન શકે. એટલે એ તેજના પુંજરૂપે ભામંડલ પ્રભુના મસ્તકની પાછળ સ્થિર થઈ ગયું. કોઈ દેવે આવીને આ સર્જન કયું નથી. પ્રભુનાં જ ઘાતીકર્મના ક્ષયથી આ ચમત્કારિક રચના થઈ છે. ઘાતીકર્મનો ક્ષય તો સામાન્યદેવલિનેય ક્યાં નથી હોતો ! પણ તેમને તો તેવી દિવ્યકાન્તિ જ નથી તો ભામંડલ તો ક્યાંથી હોય ?

ઘાતીકર્મના ક્ષયની દૃષ્ટિએ બેય સમાન, બેય પાસે. અનંતચતુષ્ટયની ઋદ્ધિ, છતાં આ ભેદ ક્યાં પડ્યો ? એનો નિયામક કોણ ? તીર્થંકરદેવનો એક જ જીવ વિશ્વમાં એવો હોય છે કે જે સમસ્ત જન્તુરાશિના ઉદ્ધારનો બાળનો ભાવ જન્મોજન્મથી ભાવે છે. સહુ દુઃખમુક્ત.

થાઓ કે મહુ મુખી યાઓ એવી આગિયો જ તેઓ
 ઉચ્ચાગ્ના નથી ન્વય એ હવગગિને દુ ખમુજા ડગ્વા,
 મુખી ડગ્વા માટે ડમગ કમે છે અને તેમના હૃદયની
 આ તીન તાલાવેલીનો તે ભાવ જ તીર્થ કગ નામડર્મની
 અદિતીય મામચીની લેટ ધડી દે છે એટલે ભામડનનું
 સર્જન પણ એ અજોડ ભાવમાથી જ થયું ને ? તો વસ્તુત
 'ભા' (પ્રભા)નું મડલ કહેવાય ? કે ભાવનું જ ?

પ્રમુને તો માશ્રાત્ જોયા નથી ભલે કદાચ લૌકિક
 આખો એને ભામડલ કહેતી હોય પણ ગણેશ્વર પાર્શ્વ
 નાથનાદાને જોતા તો અહી ભામડલ નથી દેખાતું, ભામ
 મડલ જ દેખાય છે અને તેય માત્ર દાદાના મમ્તગ્ની
 પાછળ જ નહિ, પણ આગય ત્રિનમદિગ્મા, આયુગાયુની
 ધર્મગાળાઓમા, પેઢીઓમા, યાત્રાગુઓના દિલમા, એમની
 વાણીમા, એમના ચિતનમાય ભાવમડલ દેખાયા કરે છે

એ ત્રિનમદિ મિદ્વગિલાડપે જ પ્રતિભાવિત
 થાય છે ભમતીમા કગ્તા ફોર્ડ અનુપમેય આનદનો
 અનુભવ થાય છે નાશ્રાત્ મિદ્વ ભગવતોને જ પુહારના
 ફોર્ડમે તેણે ભાન પતત થયા કરે છે વામનાવિકાગ અને
 સ્વાર્નાધવૃત્તિઓથી ખીચોખીચ ભરેલા, દુર્ભાવિના કાગ્મા
 ગાગરી ખટખટતા હુચો લ્યા આ ન્વાને આને ત્યા જ
 તમના મધળા ય વિદાને ભાગી નાય એ ગાત્રી ?

વિશ્વના વિકૃત બળોને પણ મહાન કડી નાળે
 એનું પ્રચર બળ અહી હોવું જ નેજાને ને ? એ જ

બળતું નામ ભાવમંડલ. ભાવનાં વર્તુળોમાં આવી ગયેલો, અજાણતાં આવી પડેલો હવ પેટ ભરીને અનિર્વાચ્ય આનંદનો અનુભવ કરી જાય છે. એ આસ્વાદ લીધા પછી જગતમાં જવા છતાં એનું દિલ આ ભાવમંડલોમાં જ ખેંચાયા કરે છે. ભાવમંડલ એને ફરી ફરીને ખેંચાયા કરે છે અને એને પણ પાછા અહીં આગ્યે જ શાન્તિ થાય છે.

અહીં તો મોક્ષના સુખનેય ભુલાવી દે તેવું પ્રશમ-સુખ અનુભવવા મળે છે. ક્ષણભર તો એમ પણ થઈ જાય કે ‘જવા દે મોક્ષની વાત, આ પ્રશમનો રસ છોડીને નોંધે વળી ક્યાં જવું? ભલે ત્યાં આથીયે ઊંચો પ્રશમરસ કહેવાતો હશે, પણ આપણે ક્યાં જોવા ગયા છીએ? એના કરતાં આ અનુભૂત રસ સમ્રાટની જ શરણાગતિ શા માટે પકડી ન રાખવી?’

ભલે ભાવમંડલ જોવા નથી મળતું, એય ભલે મહા-વિદેહમાં હોય. મારે તો આ ભાવમંડલ જ દર્શનીય, પૂજનીય, વંદનીય બની ગયું છે. દાદા સ્ત્રીમંધરસ્વામી ન જોલાવે, એકાદ દેહનેય ન મોકલે, તોય હવે મને ખાટું-મોળું નહિ થઈ જાય. આ ભાવમંડલ મળ્યું એટલે સમસ્ત ભૂમંડલમાં મેળવવા જેવું કશું બાકી રહેતું નથી. એ બધુંય એનાથી હેઠ છે.’

શું કહું? કલમથી શું લખું? અહીં તો એવી લહેજત આવે છે કે વાત ન પૂછો. રાગનાં લપેડાથી

દેવના તડકડાટથી આજ સુધી આનંદ મેળવ્યો પણ એ તો ભાગે ફેલેશરૂપ જ હતો આ આનંદ ચાખ્યો ન હતો માટે જ એમા મૂંઝાયો, મરાયો, ફમાયો.

એટલપેટા થઈને બધુ ય ગુમાવ્યુ, પણ એ ય ઠીક જ થયુ સિખાગી જેવો થઈ ગયો માટે જાતની દુર્દશાનુભાવ થયુ, જાગી ગયો માગ નાથે પણ માગી ઉપર કુરુણા વગમાવી અને મને જોલાવી દીધો પેલો પ્રેરણાદાયક પણ માગ નાથનો જ મોઝલેલ ફૂટ હતો, એ ભલાએ મને ઠાઈ ન કીધુ મને મોઝલી દીધો અને પોતે ન આવ્યો શા માટે આવે? એનુ આ જ કાર્ય હતુ માગ નાથના ભાવમડલમા મને મૂકી દેવાનુ

ચિઠ્ઠીનો ચાકર ખીજુ વધારે કરે જ ગા માટે? માગ નાથે તો જેઠડો વર્ષો પહેલા આ ભાવના મડલો વિગટ અવકાશમા વહેતા મૂકી દીધા છે પણ તેમ છતા આ પુણ્યભૂમિમા જેવા ભાવમડલોના ઘરના થગ જામ્યા છે એવા ખીજે ક્યાય નથી જામ્યા! હો! અહી તો માગ નાથના ભાવ જેવા જ ખીજા કોરડો ભાવ્યશાળીઓએ પાતાના ભાવ પણ વહેતા મૂકી દીધા છે એટલે અહી તો ભાવની જ હેવીઓ વરમી છે એમ જુદુ તો ય ખોટુ નથી

ડ્યો ભાવ! એક જ ભાવ જીવમાત્ર સુખી થાય. અજ્ઞાન આત્માઓએ પોતાના જીવના જ સુખ ઇચ્છ્યા એટલે એમના ભાવમડલ બહુ જ સકુચિત બન્યા અને ક્યાય નીચે દળાઈ ગયા પણ દેવાધિદેવના ભાવે જ પગલા

દાખતાં પ્રભુના સાચા સેવકોએ તો સર્વજીવતાં સુખ ઇચ્છ્યાં !

સુખની ભાવનાએ સમસ્ત જીવજાતિને આવરી લીધી એટલે એ ભાવનું મંડલ ઘણું જ મોટું બની ગયું. એક વાર નહિ કિન્તુ હજારો, લાખો, કરોડો વાર, એકેકા મહાત્માએ આ ભાવ ફેંક્યા. થરના થર જામી ગયા. એ ભાવમંડલનું મધ્યભિંદુ તો આ પુણ્યસ્થાન જ બન્યું; માટે જ અહીંના વાતાવરણમાં વિદ્યુતશક્તિ છે. ભાવુકલોકને આ સુખક એકદમ ખેંચી લે છે. એનાં કર્મખેતરો તો એક જ કડાકે ઓટકો લગાડીને ક્યાંય દૂર દૂર ફેંકી દે છે. વાસનાઓને તો ત્યાં જ નિષ્પ્રાણ કરી દે છે.

ત્રિભુવનપતિનાં ભાવમંડલોએ પગલાં દાખતી, ત્રિભુવનના કેટલાય મહાત્માઓની ભાવ-વણજર આજેય દોમ દોમ કરતી અહીંથી ચાલી જ નાંખે છે. સમસ્ત વિશ્વમાં આ ભાવ પ્રસારે છે. જે કોઈ એને ઝીલવાને સન્મુખ થાય છે તે એમાં ઝિલાઈ નાંખે છે, એય આ વણજરમાં સામેલ થઈ નાંખે છે.

જે કોઈ જીવને સંસાર ખરાબ લાગી ચૂક્યો હોય અને છતાંય એ છોડ્યો છોડતો ન હોય તેણે આ પુણ્યભૂમિમાં તુરત આવી જવું. ભાવમંડલોમાં ખેંક લગાવીને બેસી જવું. બસ, એક જ ચિંતન કરવું. ‘મને સંસારથી મુક્ત કરો અને સર્વ જીવો પણ સંસારથી, કારમા દુઃખથી ઝટ મુક્ત થાયો.’

પડી ચારિત્ર્યમોહના કર્મો ઉપર એકમાત્ર મોખાઈ ગ
ગઈ થશે ભુક્કા મોલાઈ જશે એ કર્મોના, દેહલાડ કયાય
ભૂગર્ભમા ભરાઈ જશે કંતી કનડવા નહિ આવે

પ્રત્યેક શક્તિના ગર્ભવાળા આ ભાવમંડલને આપણી
અનંત અનંત વૃદ્ધિનાવસિ હો

एस अट्टे, एस परमट्टे, सेसे अनट्टे

[૧૨]

મારા નાથને લેટયો અને ખૂબ જ આનંદ આવ્યો. નવું જ બળ પ્રાપ્ત થયું; જીવન સુધી કામ આવે તેવું. અનંત કર્મરાશિને 'શોર્ટ' આપીને તેના કુરચા ઉડાવી દે તેવું. પ્રભુના પુનિત દર્શને આંખો સ્થિર થઈ ગઈ હતી અને 'एस परमट्टे' 'एस परमट्टे' 'एस परमट्टे' ની ધૂન મનમાં આરંભાઈ ગઈ. એ ધૂનમાં તો ભારે મજા પડી.

થોડી વાર થઈને ભાવુકો નાથને સ્પર્શવા આવ્યા. પ્રજ્ઞાલ શરૂ થયો. જમાનાના રંગને લઈને આ ભાવુકો આવેલા નાથના નિરૂપમ રૂપની સાથે પણ હોડ બકવાની બેવકૂફી કરતા. તેઓ કેટલાયની નજરને છેતરતા, પણ મારી તો પેલી ધૂન ચાલતી હતી. કંઈક અધૂરી હતી એ ધૂન, પણ એ ભાવુકોએ એને પૂરી કરી આપી. અને.... 'सेसे अनट्टे' 'सेसे अनट्टे' 'सेसे अनट्टे' 'एस परमट्टे' 'सेसे अनट्टे'ની ધારા ચાલી. જ્યાં ક્યાંક કશુંક આડું આવ્યું કે

ઝટ તેના ઉપર 'એસ પરમદ્દે'નો જૂનો ગિલ્લો ચડી જાય
પછી વિષયોમા ગમે તેવું આકર્ષણ હોય, કશુંય જોવાનું મન
પણ ન થાય, બલકે તિરંગા છૂટે આમા તે શું જોવું 'તું ?
મારા નાથના તો આ બધાય એવકો ! એમના ચગલે આબોદે
તો તો પછી માગ નાથમા તો કેટલું બધું ભયું
પડ્યું હશે ?

આ ધૂન આલ્યા પછી તો ઝેઠ વિશ્લેષ માગ માટે
વિશ્લેષરૂપ ન ગલ્યો ડિન્ટુ ધૂનને વેગ આપનાર બની ગયો.
વિવિધમાથી વિદાય લેના છુવોને 'એસ પરમદ્દે' મમનતય
પ ! ને તેવું બ્યવજેહ્ડ 'સેસે અનદ્દે' ન મમનતય તો
વળી વિશ્વમા આનીં ! બેમી જવાનો મમય આવી જ લાગે.
પ્રભુ એ કથી કેટિનો પરમાર્થ છે, એટલું જાણવા માટે
પ્રભુને જ ઓળખી લેવાનું બમ નથી એ તો ઢાલની એક
જ બાતુ થઈ પ્રભુ મિવાયનું આખુંય વિશ્વ 'અનર્થ' છે
એ મમજીએ ત્યાં જ પ્રભુને પૂરા મમજી શરીરો 'પ્રભુ
પરમાર્થ છે' એ મમજવા આખો હુમી હુમી ઊંચો 'ગેપ
મગ્ગુ અનર્થરૂપ છે' એ મમજતા' જ આખો પ્રભુને
જોઈને નાચી ઊડશે

જગતના અનર્થોને અનર્થરૂપ મમજવાનું પણ એક
શાસ્ત્ર છે અવગત્ત, તે ઝેઠ બ્યવસ્થિત બિન્ન શાસ્ત્ર નથી
પૂજ વિશ્વ પોતે જ એક શાસ્ત્રરૂપ છે એના પ્રત્યેક પાને,
જનની પ્રત્યેક લીટીએ, પ્રત્યેક પદે, જગતતા, અનર્થો લખેલા

છે. કયાં દલગ્યાવવું ? કયાં જૂકવું ? કોને દિલ આપવું ?
અર્થ હોય તેને ને ? પણ અર્થ જ નથી ત્યાં શું કરવું ?
રૂપને હાથ આપવા શે જવાય ? એ રૂપના રસ લેનારાના
શરીરના કમ્પ નીકળી ગયા. આત્માનાં ઓજસ ઓસરી ગયાં.
રૂપના રાગી તત્ત્વની ભારે દુર્દશાઓ થઈ. છેવટે રૂપ તો
આમડાતું અને આત્માનો અપર્યાય જ ને ? એ ટકનાર થોડો
છે ? કાલે જ એનો રંગ ઊતરી નહિ જાય ? એ આમડુંય
અળી નહિ જાય ? આમડાની અંદર શું છે ? ભારે ખંદઓ
આપે તેવી ગંદકી ! રૂપના ભોગમાં શું છે ? નીતરતો સ્વાર્થ !
એ સ્વાર્થ તટે તો રૂપ ઉપર પણ નફરત જ આવે
ને ? અને એના ભોગે પ્રભુના યોગમાં મોટાં ગાળડાં પડી ગયાં
તેતું શું ? જીવન ખરબાદ થયું ! આજ્ઞાયોગ તરફ ઉપેક્ષા
કરી. વિરતિને હાથતાળી આપી ! આ ખયાયનાં ફળ
કેવાં ? એ કટુવિપાકો બીજો કોઈ ભોગવશે ? એક રૂપે પણ
તોષ થશે ખરો ? અધિક ચડિયાતું ભેતાં અસંતોષ વધી
ન જાય ?

જગતમાં ચડિયાતાં રૂપ ન મળે ? શેરને માથે
અવાશેર ન હોય ? તો પછી તોષ રહેશે કે અસંતોષ ? રોષ
અને અફસોસ થયા સિવાય બીજું શું થશે ? સારું મળેલું
પણ ખારું ખારું થઈ જાય ! આ જગત પણ અકારું થઈ
પડે ! તો તો આ રૂપ જ મહાનર્થ ન બની ગયું ? તોષ
ન જન્માવે અને અસંતોષમાં જ રગદોળે તો આનંદ શે
અનુભવાય ? માત્ર રૂપ જ આવું છે ? ના રસ, ગંધ,

અર્થાં અને શબ્દ, પ્રત્યેક આવા જ દેખીતા રળિયામણા
આગળ-પાછળ, ઉપર-નીચે, ચોમેર કાગમા દુ ખના દાવાનસ જ
અળગતા હોય ! ક્યો મૂર્ખ આ રૂપાદિના ભોગતુ દ માહુમ
કરે ? ક્યો બેવકૂફ પોતાની જાતને જ ખાડામા પટકે ?

એના કુતા ભોગોથી પોતાના મનને જ ન દેખી
લે ? આખો જ ન ખેચી લે ? કાન જ બંધ ન કરી દે ?
એએ તાણુ જ ન વાચી દે ? લાગશે જરા ઠંડુ પણ
જીવનભગની પેલી ત્રાસમય, ક્રંટમય, ચાતનામય અવસ્થા
નો નહિ જ ને ? વળી જીવમાત્રને જીવવાનો મગ્ધો
અધિકાર હોવો જોઈએ આ વિશ્વમા તો આ અધિકાર
કચડી નાખવામા આવ્યો છે ! એક રૂપરૂપનો અળાજ છે,
તો ખીન્ને જૂનો, લૂલો, અને ઢાળો મળી જોવો છે ! એક
જ્ઞાનનો નિધાન છે, ખીન્ને અજ્ઞાન-ગિરોમણિ છે, જે અક્ષર
પણુ મીઠા બોલી શકતો નથી એક કુળે છે, તો ખીન્ને
ભિખારી છે અપ્પણિયુ લઈને કુળેને ત્યાં લીળ માગવા
જાય છે પટાવાળો ડડો મારીને તગડી મૂકે છે કોડલરી
માનો વડાલો દીકરો અડખાતમા પ્રાણ ખોઈ બેને છે
મહિનાઓ મુઠ્ઠી-માની આખોના આસુ મુઠાતા નથી
ખીન્ને એક નાનો દીકરો ઉન્માર્ગે ચડીને બધાય ધધામા
પાવરધો બન્યો છે ગતે ઘેર આવીને માનેય લાતો મારે
છે મા કહે છે, ‘પેટે પથ્થર પાક્યો ! પેટમા જ મરી
જવુ ‘તુ ને ?’ છેકરે માત્રી ખીજી બે લાત લગારે છે.
મા ચીસો નાખે છે

એકને પત્ની પર અત્યંત પ્રેમ છે, પણ પત્ની દુરાચારિણી છે. બીજાને પત્ની ઉપર ભારે અશુભમે છે, પત્ની સીતાજીની નાની બહેન છે. આ શું ? જીવમાત્રને સરખી રીતે સુખચેતથી જીવવાનો પણ અધિકાર નથી ? કશુંય ધાર્યું થઈ શકતું નથી ? અકસ્માતોથી જ ભરેલી આ દુનિયા છે ? કોણે આ અવ્યવસ્થા ઊભી કરી દીધી ? કોણે જીવજગત ઉપર આ સિતમ ગુજાર્યો ? અનંત શક્તિના સ્વામી જીવને શક્તિહીન કોણે કરી મૂક્યો ? સર્વાધિકાર સંપન્ન જીવને નિરાધાર કોણે બનાવી બનાવી મૂક્યો ? પ્રભુની પ્રતિમા જવાબ દે છે; કર્મે. કર્મને ઊભા કરનાર અશુભ ભાવે. અશુભ ભાવે અને કર્મે લેગા મળીને આ તોફાન ઊભું કર્યું ? ઓહ ! તો તો પછી સારામાં સારા રૂપમાં, રંગમાં, રસમાં, સ્પર્શમાં, સારામાં સારા મકાનમાં, વિપુલ ધનમાં. વિશાળ કુટુંબમાં, હુષ્ટપુષ્ટ કાયામાં પણ ક્યાં સુખ દેખવું ? ગમે ત્યારે આને ઉથલાવી દેનાર પેલા બેય શું નહિ કરી દે ? આશાભર્યા જીવનાં હાડકાં ખોળરાં કરી નહિ નાંખે ? માટે જ ‘સેસે અનદ્દે.’

આ સત્તા જ્યાં ચાલતી નથી એ દેવાધિદેવ જ વંદનીય-સ્તવનીય - પૂજનીય - અર્ચનીય - મહનીય. માટે જ ‘સસ પરમદ્દે’ એ દેવાધિદેવે જ માર્ગ બતાવ્યો, પેલા બેયના તોફાનને સંપૂર્ણ રીતે શમાવી દેવાનો. એ માર્ગ જ અષ્ટનાવવા જેવો. એ માર્ગ ચાલી જતી મહાત્માઓની વાણીઓની જ સોબત કરવા જેવી. પ્રભુ અને પ્રભુની પ્રભુતા, સાધુભગવંતો

અને તેમની આધુતા અને એ બધાયમા અનુગત ગુદ્ર અને ગુભભાવ એ જ પરમાર્થ એ મિત્રાયનુ બધુય અનર્થ

જેમ જેમ વિશ્વના પાના ફેગવના જઈજુ તેમ તેમ 'સેસે અનદે' નુ ગુજન વેગવતુ બનશે પછી જેમ જેમ ગાસ્તના પાના ફેશવતા જઈજુ તેમ તેમ 'જસ પરમદે' નો નાદ પ્રાણવાન બનતો જશે પણ માત્ર 'જસ પરમદે' ન આદે પગમાર્ગને લેતી એક આખ હનતી હોય અને જગતના અનર્થને કબૂલ-મજૂર હતી બીજી આખ પોને ઝેતી હોય આખા વિશ્વનુ દુખ એને આત્મભાત વનુ હોય 'સેસે અનદે' ના જપ પણ ચાલતો જ હોય આખો ઝેતી અને હનતી વાય ત્યાં જ માચી ત્રહા અને માચી વિગતિ પ્રાપ્ત વર્ષ કહેવાય આવી વિગતિના નવામીને વિગડો જો જેવી જાગે કુશાહાર અમૃત લાગે, નાનકડી પગ હવવિનાથના અતનમા પલોપાત મચાવી મૂકે, એકાદ પણ હવને ધર્મદાન અમર્યાદ આનદમ્મ તગમેળ કરી મેં કયાયનો તલુખો પણ એના આત્માને ભડકે અગગાવતો લાગે પ્રશમરસની જગી પ્રાપ્તિ વાય ત્યાં જ એને જપ વગે એ પાપનુ પ્રાયશ્ચિત્ત થયા પછી જ એની આખો મુકાય મનન વિશ્વ અનર્થકપ લાન્યા પગી એ વિગતય લાને એનો છાટો પગ એને અગી લગ કે અગીને કુર્ષ પણ હવ એનો ભોગ બની નય એ એનારી નેધુ ન નય એનુ રિત રહ્યા જ કદે, કેમકે પગમાર્થ એન નમનથો કે અનર્થ નેના એ પગમાર્થ હવનના પગિલામ પગ પામ્યો છે અનંત વદનાવલિ હો એ માચા માધકોને

શ્રી નવકાર મંત્રાધિરાજ શા માટે ?

[૧૩]

નવકારમંત્ર મંત્રાધિરાજ છે એનાં અનેક કારણો છે. મારી સ્ફુરણાથી આ વિષયમાં મને જે જાણવા મળ્યું તે જ આહીં રજૂ કરીશ.

સચરાચર વિશ્વમાં વસતું કોઈ પણ પ્રાણી જે કાંઈ પણ પુરુષાર્થ કરે છે તે અધિક સુખની પ્રાપ્તિ માટે અથવા તો આવેલા દુઃખના ક્ષય માટે હોય છે. સંસારમાં વસતો માનવ કે સંયમજીવને સાધતો સાધક—બધાયતું લક્ષ્ય તો એક જ છે—સુખપ્રાપ્તિનું; હા, એ લક્ષ્યને આંબવા માટેના ઉપાયો જુદા જુદા જરૂર છે. જેને જેમાં સુખ આપવાની તાકાત લાગી તેણે તે સાધનને પકડી લીધું.

પણ સર્વશ્રેષ્ઠ કોટિનું સુખ ક્યું કહી શકાય ? કાયા સારી મળે, કામિની કદાગરી મળે, કંચનના હગલા મળે, કુટુંબ વહાલું મળે તો સુખી થઈ ગયા કહેવાઈએ ? અનુભવ તો એવો છે કે અંતરમાં પ્રશાન્તરસવાહિતા ન

મળે-આતમગમ જ પીને બેઠો ન ગહે તો બાહ્ય સુખના માધનો સુખ આપી શકતા જ નથી

કાયા કૂળડી મળી, કામિની ઝળિયાળી મળી, કુટુંબ ફલેશલયુ મળ્યુ અને કચનની કોડીય ન મળી તોય સ્વર્ગીય સુખના અનુભવ થઈ શકે છે, જો અતમમા ગાન્તિ હોય, ઉકળાટ ન હોય તો અતમની અગાતિમા બહારના બધાય ઝહેવાતા સુખના માધનો પણ દુખના માધનરૂપ થઈ જાય છે અતમની અગાન્તિ જન્મે છે અશુભ વૃત્તિઓના પોષણમાથી એ પાપવૃત્તિ જેમ જેમ શાન્ત થાય છે તેમ તેમ આપોઆપ પ્રગાન્તવાહિતાનો અનુભવ થાય છે ભલે પછી ચાચે બાનુ દુખનો દાવાનળ કેમ સળગ્યો ન હોય ! એટલે મર્વશ્રેષ્ઠ કોટિનુ સુખ બાહ્ય માધનોથી મળતુ નથી પણ અતમની પાપવૃત્તિના ગમનમાથી કે , ક્ષયમાથી જ મળે છે

વિશ્વનુ મોટામા મોટુ ગણાતુ આ સુખ છે આના વિના વિશ્વના તમામ સુખદાયક માધનો પણ સુખ પર બાનના માટે હાથ્યાં બની જાય છે માટે પાપવૃત્તિઓના વિનાશનુ કાર્ય જ મર્વેન્દ્રિય છે બીજા કોઈ પણ કાર્ય કરતા અનિશ્ચય દુર્ધર છે, દુઃમાધ્ય છે નવડા મર્વપાપવૃત્તિના ક્ષયનુ કાર્ય માધી આપે છે માટે જ તે મનાધિગજ ઝહેનાય છે

પણ આટલેથી જ અટકતુ નથી જેમ કાર્ય મહાન તેમ વિધ્નોની મલાગના પણ, ડગલે, ને

મહાવીરદેવે મહાસિનિષ્ક્રમણનું કાર્ય આદર્યું ન હતું ત્યાં સુધી એમને કોઈ કનડવા ન આવ્યું અને સંસારચાલ કરતાંની સાથે જ ગોવાળિયા લેટી પડ્યા ! ભારે ત્રાસ દીધો. ત્રાસની પરંપરા શરૂ થઈ ગઈ. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણદેવે સંયમ લીધું કે અંતરાયકર્મ ઉદયમાં આવી ગયું. એક વર્ષ સુધીનો ઘોર તપ થઈ ગયો !

શ્રેયસ્કર કાર્યોમાં વિઘ્નોની હારમાળા હોય જ. વિઘ્નોવાળાં કાર્યો જ શ્રેયસ્કર કહેવાય. પાપકાર્યોમાં કદીય વિઘ્ન આવતાં નથી. ઝવેરાતનો ચરૂ મળી જાય પછી એનાથી સુખ ભોગવી શકાય. પણ એ નળવાથી જેમ સુખની આશ જન્મે છે તેમ ચોરી આદિના ભયો પણ જાગે છે. એ ચરૂ સુખભોગ આપી શકે પણ એનાથી જ ઉત્પન્ન થયેલા ભયોને એ નિવારી ન શકે. એને નિવારવા માટે બીજા આઉસની પણ જરૂર પડે.

હાહીની મટકી પડી છે તો જ કાગડા-કૂતરાનાં વિઘ્નોનો ભય છે. હાહીની મટકી સુખનું સાધન ખરી પણ સાથે જ દુઃખની ઉત્પાદક પણ ખરી. નવસેરો હાર ગળામાં નાંખીને બજારમાં નીકળે તેને અંતરમાં ગદીપચી થાય પણ સાથે જ કોઈ એની ઉપર તરાપ ન મારી જાય એની કાળજી પણ રાખવી પડે. જરૂર પડે બે માણસ પણ સાથે રાખવા પડે.

વિશ્વનાં સુખ દેતાં અભ્યુદયકારક કાર્યો જેમ સુખ છે તેમ વિઘ્નોની ચિંતાનું દુઃખ પણ ભરુ કરે છે. એ

ચિતા ટાળવા માટે એ પોતે અમર્થ નથી એને માટે
 ખીણ ગોઠવણ કરવી પડે છે જેની પાને નવમેરે હા
 નથી, જે તફા નાગો છે એને સ્વપ્નનરમાય લૂટાવાનો
 ભય નથી એને કોઈ વિધનો પણ ભય નથી પણ તેથી
 તે સુખી ન ઠહેવાય જિલ્લો હામીને પાત્ર ઠહેવાય એટલે
 એ વાત નકરી થાય છે કે મજનનો જિયામા જિયા કાર્યો
 માથે છે પણ તેની માથે ૪ તે મહાન કાર્યો વિધોને
 આવકારે છે વિધોના વટોળ ચડ્યા પડી તો મજનના
 માત્ર કામ નથી આપતી ત્યા તો ગુરવીગતાની ૪૩૦ પડે
 કે આવા વિધો ન આવે તે માટે કાઈ પણ મારુ કાર્ય
 કરતા દુનિયાના કાઠ્યા પુરુષો મગળ કરે છે

એનો અર્થ એ વયો કે જે કાર્ય છે તે નવ્ય મગળ
 નથી, પણ વિધોને આવકારવાના અપલક્ષણો છે એના
 અપલક્ષણોને નિષ્કૂળ બનાવવા મગળકર કાર્ય કરવાની
 ફર પડે છે પરીક્ષા આપવા જનાર કિયોર ૪૦ દહી ખાઈ લે
 છે, નવા વર્ષે આપણપૂજન કરાવનાર વેપારી મત્રપાક કરાવે છે,
 યોગીએ ૪૦ દપતીના હાથે મીઠળ બધાય છે ગમે તેમ
 હોય, જગતના ગુણનાધનો, ગુણકાર્યો વિધોના અમગળની
 આગાહી કરતા જ હોય છે અને તે વિધોની
 કાયર બનેલા વામનાચન્દ્ર ૭૦ મગળની ચોથ પણ
 લેતા હોય છે પૂર્વે કહ્યું તેમ જેમ તે કાર્ય મહાન તેમ
 વિધોની ભાટે મહાવના તો પડી આ મર્વ પાપવૃત્તિના
 કયનુ કાર્ય કરવામા કેટલા ભયકર વિધોની નભાવના
 રહે એ પ્રશ્ન પણ થશે જ

પ્રશ્નના ઉત્તરમાં જ નમસ્કારમંત્ર મંત્રાધિરાજનું સ્થાન પ્રાપ્ત કરી લે છે. આ મહામંત્ર સર્વ પાપના પ્રક્ષયનું પરમોચ્ચ કાર્ય જ કરનાર નથી કિન્તુ તે સાથે જ તે સ્વયં સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલ બની જઈને મહા-મંગલનું બિરુદ ધારણ કરે છે. સર્વપાપના પ્રક્ષયનું કાર્ય ઘણું જ મોટું છે માટે જ ઘણું વિકટ છે. પણ એ વિકટતાને હટાવવા માટે બીજે કયાંય જવાની જરૂર રહેતી નથી. બીજા કોઈ મંગલ કરવાની આવશ્યકતા રહેતી જ નથી. એક જ મહામંત્ર કાર્યમાધક છે, તેમ વિધનને નિષ્કળ બનાવનાર પણ મહામંત્ર જ છે. વિશ્વમાં કોઈ પણ સારું કાર્ય આવું તો નહિ જ જડે. અને તેથી તે બધાંય કાર્યો વિધનોને નોતરીને જીવનને અજપાથી ભરપૂર બનાવી દેવાની પૂર્ણ શક્યતાવાળાં છે. આ મંત્ર સ્વયં મંગલમય છે, માટે મહામંત્ર છે. અને સર્વ પાપપ્રવૃત્તિના પ્રક્ષયનું સર્વોચ્ચ કાર્ય સાધી આપે છે માટે તે મહામંત્ર મટીને મંત્રાધિરાજ બને છે.

‘અહીં’ એક વાતનો ખ્યાલ રાખવાનો છે કે મંત્રાધિરાજ મંગલમય છે. એટલે એનો અર્થ એ નથી કે વિધનો ક્ષય જ કરી નાખે છે. વિધનોનો ક્ષય થઈ જાય તો અંતરના સત્ત્વને ખીલવવાની તાકાત ન મળે. વિધનો સામે આવે ત્યારે જ તે સત્ત્વ ખીલે અને જીવનને પ્રશાંતવાહિતાના પરમોચ્ચ આનંદ તરફ લઈ જાય. નિઃસત્ત્વ જીવોની જેમ તુચ્છ સુખોમાં એ આનંદ ન માણે. મંત્રાધિરાજ વિધનોનો

થય ન કરે તેવું ન મમજીવું મામે આવતા વિદ્વોની મામે હિમતભેગ લડત આપવાનું, મ પૂર્ણ વિજય આપવાનું કાર્ય મહામય શ્રીનવકાન્તુ છે

આમ જોણે મત્રાધિગતનું શબ્દ લીધું એને વિદ્વો આવે તોય દિવાળી જ છે કેમ કે ત્યાં તો એનું મત્ત પુરખકાગમા ખીલે છે

પાત્ર આગયમા વિદ્વજ્ય નામનો ત્રીજો આગય છે અહીં વિદ્વભાવની દ્રષ્ટિ નથી, વિજ્ય મેળવવો એ ન આગયનું સ્વરૂપ છે પરીપણોનો અભાવ થાય તો ઉવન ખડનસ શી ગીતે બને ? એ વિદ્વો ન આવે તો એને પગાં લાવવાના, એમની પામે પગણે જવાનું અને પગી એની ઉપર વિજ્ય મેળવવાનો ગરીબના રોગોરૂપ વિદ્વ ન આવે તે બને કેમ ? કર્મવશ છવને રોગોની મલાવના નકાદી શકાય તેમ નથી પણ હા, એ રોગોમાય મમાવિ રાખવી, એ જ રોગો પગનો વિજ્ય છે અહીં આ પાત્ર મહામત્રિથી વિચારી લેનાતું જરૂરી છે

પરીપણ અને રોગોરૂપ એ વિદ્વોનો વિજ્ય મેળવી આપવાનું કાર્ય મત્રાધિગત અવશ્ય કરે છે પણ દિગ્મોક મિથ્યાત્વવૃત્તિ રૂપ ત્રીન્ન વિદ્વને આવકારીને વિજ્ય મેળવવાનું તેનું કાર્ય નથી આ વિદ્વને તો એ નિર્મૂળ કરી નાંખે છે એને જન્મતા પહેલાં ન નિપ્રાણ થવું પડે છે મત્રાધિગતના ઉપાસકમા મિથ્યાત્વવૃત્તિનું વિદ્વ કદાપિ ન

હોય. મંત્રાધિરાજ મંગળમય બનીને જરૂરી જે વિધેનો નાશ ન કરતાં એની ઉપર વિજય અપાવીને મુક્તિરમણીના હાથે વિજયશ્રી પહેરાવે છે. એટલે મંત્રાધિરાજ મહાશ્વત-સ્કંધનું ગિરુદ ધારણ કરે છે.

શ્રુતનાં કૃણ મંત્રાધિરાજ ગ્રખાવે છે માટે સર્વશ્રુતનો આર બને છે. હવે મંત્રાધિરાજનું જ અહુર્નિશ રાત્રિ આપણે કેમ ન કરીએ ? ક્ષેશના મૂળિયારૂપ પાપવૃત્તિનો જ વિનાશ કરી નાંખે અને સ્વયમ્ મંગળરૂપ બની જઈને વિધેનો પણ નિષ્કૃણ બનાવી દે તો બીજા કોઈની ઉપાસનાની જરૂર ક્યાં રહી ? બીજે મુખ ભેવા ક્યાં જવું ? મંત્રાધિરાજની ઉપાસના યથોચિત સમયે થાય તો તે અનેકગણી બળવાન બને છે. શરૂઆતમાં હૃદયમાં કમલની સ્થાપના કરીને અક્ષરો ગોઠવવા અને પછી સમસ્ત પાપ-વૃત્તિઓને હટવાનો હુકમ કરવો, પરમેષ્ઠી ભગવંતોની શરણાગતિ સ્વીકારવી, અત્યંત નમ્ર બની જવું અને ત્યાર બાદ ‘નમો અરિહંતાજં’ વગેરે પદોના અક્ષરો ભેટા જવા.

રોજ ૧૦૮ વાર નવકામંત્રનું આ રીતે ધ્યાન ચાલુ થઈ જાય પછી અંતરમાં અનેરા આંદનો અનુભવ થાય છે. ચિત્તની અશુભવૃત્તિઓનું શમન થતું જણાય છે. ધીરે ધીરે એ શમન ઘણા લાંબા સમય સુધી રહેતું થઈ જાય છે. જેમ જેમ અક્ષરધ્યાન વધે તેમ ચિત્તની પ્રશાંતવૃત્તિ વ્યાપક બનતી જાય. અશુભવૃત્તિ સંકુચિત બનતી જાય.

આવા મત્રાધિરાજને હૃદયમદિગ્ધા પદ્યગવ્યા પત્રી એમની
સાથે લય મેળવી લીધા પત્રી બીજી કાર્ધ જ ગણવાની
જરૂર ગણેલી નથી એક અપેક્ષાએ એમ પણ કહી શકાય કે
બીજી ગણનાએ એ મત્રાધિરાજની સર્વકામ-પ્રદાનશક્તિમા
મદ્દેદ છે માટે તો ઘોડા દિવમનો જ પ્રયોગ છે, પણ તેની
માટે ભાઈ મન્તી પ્રાપ્ત થવાથી આ મત્રાધિરાજ તન્ક
આન્ધા જગાડી શક્યો હુ આથી જ જીવનને હનુય હુ
ભાન્નગાળી મમનુ ?

ચિત્તની અનેક અનુભવવૃત્તિઓને શમાવવા માટે જે
યત્ન કરે તો પડતો હોતો તેના સહસ્રાને યત્ન કરૂં તોય
પૂર્ણ કરતા પ્રશુલિત લાભ પ્રાપ્ત વર્ધ જાય અતઃકા માટે
એમ જ થયા કહે કે માધનામા કઈક આગળ વધવું
જિવના વિકાસી વાયગઓમા જવામા સ્વીય મન્ત નથી
જો આન્વાદમા દોડ આન્વાદ નથી જે કાર્ધ છે તે અતઃકા
શુદ્ધતા વિકાસમા, અતઃકા પ્રમન્નવૃત્તિઓમા જ છે
મત્રાધિરાજ ઉપર નિઃસ ગળીને આજથી જ આપણે તેનું
ધ્યાન ધનવા બેઠી જઈએ મર્વ પાપશયના મર્વોચ્ચ ધ્યેયને
આપણાની જેને ભાઈ તાલાનેલી જાગી હશે તે જ મત્રાધિ-
રાજમા નિષ્કા મેળવી શક્યો જે દિલમાં કામ રમતો હશે
ત્યા ગમ પણ રમે એ વાત નહિ બની શકે હા, મર્વપાપ-
શયનુ ધ્યેય હશે, એને મેળવવાની અમદ્ય બૃષ્ણ લાગી હશે
તો રામનુ નામ કામને ધણે મારીને જરૂર કાઢશે, પણ
જેને તો એક જ

ધ્યાનના યોગમાં કામને સમૂળગો નષ્ટ કરવાની જે તાકાત છે એવી તાકાત કદાચ કેવળ તપના કે કેવળ જ્ઞાનના યોગમાં નહિ હોય. શ્રેણી-કન્યા રમા ઉપર આસક્ત થયેલા લંગિયાને ઠેકાણે લાવવા આ જ ઉપાય રમાએ યોગ્યો હતો. ‘રામના નામનું’ રટણ કરતો તું સાત દિવસમાં તેમાં તન્મય થઈ જાય તો તારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરવા તૈયાર છું,’ કામીને કામ સાધવા મૃત્યુ પણ મીઠું લાગે. બેસી ગયો રામની મૂર્તિની સામે. પહેલા બે દિવસ તો રામધૂત બરાબર ન જામી. હજુ કામ સતાવતો હતો, પણ પછી તો ધીરે ધીરે લય જામતી ગઈ. રામમાં તન્મય બની ગયો. આખું ગામ દર્શને આવ્યું. સાતમે દિવસે રમા પણ આવી. ખૂબ ઢંઢોળ્યો. કહ્યું, “તારી તન્મયતા જોઈ લીધી. હવે આપેલું વચન પાળવા હું તૈયાર છું.” પણ લંગિયાને રમા દેખાય તો ને? રમામાંય તેણે રામને દેખ્યો. કામ તો ક્યાંય ગળી ગયો હતો. રામે તો કામને માર્યો. રામના નામેય કામને માર્યો! મંત્રાધિરાજની શબ્દાનુપૂર્વીમાં તો વિદ્યુતના ઝાટકા જેવી પ્રચંડશક્તિ ભરી પડી છે, તે તો એક જ ક્ષણમાં કામનું નિકંદન કાઢી નાંખે; પણ એમાં માત્ર નિષ્કા જોઈએ.

નથી સાંભળ્યું!

‘પ્રભુ નામની ઔષધિ, ખરા લાવથી ખાય; તો રોગ-શોક આવે નહિ, (કદાચ આવે તો ?) સવિ સંકટ મીટ જાય.’ ખરો લાવ જોઈએ. લોકોને એલોપથીમાં ને

હોમિયોપથીમા લાવ આગ્યો પણ આ નામપથીમા લાવ ન આગ્યો એની જ આ બધી મોઝાણ છે દેવી-દેવતાને પૂજવા દોડે છે આશા તણાય છે પણ એ અમમર્થ દેવો ડર દેતા નથી એમા વળી પુણ્ય પણ ન હોય ત્યાં આ ભાઈઓની શ્રદ્ધા ધર્મમાત્રમાથી ભીડી જાય છે ભાવ મહેલો નથી મસ્તો નથી ભાવુક મદિગમા જ ભાવના પધગમણ થાય છે તથાભવ્યત્વના પગિપાઠ વિના ભાવુકતા આવતી નથી પણ તેથી નિગાળાને ન્યાન ન આપવું ભવ્યત્વનો પગિપાઠ કરી આપનાર ઉપાય છે 'ચંદ્રમણુગમણુદુષ્ટનગર્હા' અને મુકુતમેવન

ચંદ્રમણુગમન એટલે મત્રાધિગતને લાવ-મમર્ષાનુ મમર્ષિત બનેલાનો અહિં ઓગળેલો જ હોય એટલે સ્વદુષ્ટતની ગર્હા એ કરે જ અને મર્વસ્વપ્ન મુદ્દતોનુ અનુમોદન પણ કરે જ માગી તો આ મગલકામના છે કે સૌ કોઈ મત્રાધિગતના ગળે જાયો અરે, કેઈકે ઇહલોકની વાચ્છાથી પણ કદાચ જતા હોય તોય ભલે જાય એને ઝેડગો નહિ બગર નથી માગે મત્રાધિગત મર્વ પાપવૃત્તિનો દાય કરનાર છે ઇહલોકની વાચ્છાને તો તે ધાગનાથી કરી નાખશે અને પડી એ આગધકનો નવકાં લાવ-નનકાંમા પગિભરે અહીં પ્રશ્ન એ થાય છે કે નવકાં પાપનો અને પાપવૃત્તિનો દાય કરે પણ પુણ્યનો દાય ન કરે ? પાપકર્મનો જ દાય કરે ? પુણ્ય પણ બધન તો બધુ જ ને ? મર્વકર્મનો દાય કેમ ન કર્યો ? પુણ્ય-બધનના નવ હેતુમા 'નનકાં'

પણ કેમ કહ્યો? એનું સમાધાન હોઈ શકે કે પાપકર્મનો ક્ષય કરવા માટે પુણ્યની ખાત્ર જરૂર રહે છે.

હવે પુણ્ય પહેલું સંઘયણ મળે તેને જ સર્વ પાપક્ષયની મિત્રિ વરી શકે, ખીજતને તો નહિ જ. વળી ઇન્દ્રિયપટુતાદિ પણ પુણ્યથી મળે ત્યારે આ ક્ષય શક્ય બને છે ને? એટલે પાપક્ષય માટે પાપનો શત્રુ પુણ્ય જરૂરી તો ખરો જ.

પાપનો નાશ કરવા પુણ્યની જરૂર છે એટલે સર્વ— કર્મનાશની વાત ન કરી તો હું પુણ્યનો પણ નાશ જરૂરી નથી? હા, અવશ્ય જરૂરી છે. પણ પાપનો નાશ થયા પછી પુણ્ય ટકી શકતું નથી, હમણાં બંધાયુ અને તરત ક્ષીણ થઈ ગયું. પાપ એ મળ જેવું છે અને પુણ્ય એ તો દિવેલ જેવું છે. પાપને ધક્કા મારીને એય તરત નીકળી જાય. એ ચોંટવાવાળી ચીજ નથી. માટે એને કાઢવા ખીજ કોઈ દ્રવ્યની જરૂર નથી રહેતી. આમ, પાપનો જ નાશ કહેવાથી બે વાત જાણવા મળી :

(૧) પુણ્ય જરૂરી છે, કેમકે એ પાપને કાઢી શકે છે.

(૨) પાપ ગયાં પછી પુણ્ય પણ આપોઆપ જવા માંડે છે.

તો હવે ઇહલોકના સુખની પુણ્યની અપેક્ષાએ આપણાથી નવકાર ગણાય? બે સર્વ પાપનાશકતા સિવાય કોઈ પણ એ મંત્રાધિરાજમાં બેઠએ તો મંત્રાધિરાજનાં એ પાંચ જ પદોને આપણે માન્ય કર્યાં કહેવાય અને

આરાધ્ય મત્રાધિરાજ તો નવપદાત્મક છે મત્રાધિરાજની મગળમયતા પાચ પદના હિમાળે લાલે છે કિન્તુ આગાધ્યતાની દૃષ્ટિએ તો નવપદનો જ જપ કરવો જોઈએ, અને નવેય પદનો જપ તેનો જ સાર્થક કહેવાય જેના હૈયામા સર્વપાપનાશની ઇચ્છા જોડેલી હોય. ઇચ્છાન્તર થતા વસ્તુત તે નવકારની આપણામા આરાધકતા રહેતી નથી.

આપણે હુ મેગ મત્રાધિરાજને સંપૂર્ણ ગીતે મમર્ષિત રહીએ અને જીવનને શ્રુષ્ઠ જ વિશુદ્ધ બનાવીએ, ચિત્તને અત્યન્ત પ્રસન્ન બનાવી દઈએ અને અનુત્તર સુખનો અનુભવ કરીએ.

શાસન સેવકના બે ગુણો : શૌર્ય અને પ્રેમ

[૧૪]

જીવનમાં જંગ ખેલવો હોય તો એકલું શૌર્ય નહિ ચાલે, સાથે જોઈશે પ્રેમ અને સ્વાધીનતા. શૌર્ય તો કોઈના દિલમાં ઘા કરશે. ઘા કરવા માત્રથી જંગ જિતાતો નથી. અહીં તો મલમપટ્ટા પણ કરી આપીએ તો વિજયી બનીએ. પ્રેમ એ મલમપટ્ટો છે.

ઘા કરતાં મલમપટ્ટો વધુ કીમતી છે. કોઈને જખમી કરી દેવો સહેલો છે પણ એના જખમને રૂઝાવવો ભારે કઠણ કામ છે. એક આંખ પ્રેમથી છલોછલ ભરેલી હોય અને બીજી આંખે શૌર્ય નીતરી રહ્યું હોય તો જંગ જિતાય. પણ એટલું જ બસ નથી.

જંગ જીતવા પગ પણ સાબૂત જોઈએ. સ્વાધીનતા આપણા પગ છે. બીજાને આધીન રહીને જીવન જીવનારો

કાચના કટકા જેટલા મુખ ખાતર પોતાનું જીવન ગીરવે મૂકે છે જીવન વેચીને મુખ મેળવવું એટલે ચદન ખાળીને ભોજન કરવું, છાણ માટે હાથીને વેચી દેવો, કટપતરુ તોડીને એરડાને વાવવો પરાધીનતાભર્યું જીવન એટલે શુભાભીનું જીવન

ભલે કહાય એમા કાચાને વોડી એશઆરામી મળી જતી હોય પણ એ એશઆરામી તો જીવનનો કાટ છે, શૌર્યનો ભગાર છે, એમા 'ઓજમ'નું પતન છે શિષ્યોને પરાધીન રહ્યા તો જીવનનો દોર શિષ્યોના હાથે ગયો એ દૂધ પાય એટલું પીવાનું અને રોટલી આપે તેટલી ખાવાની એ કહે તેટલું બિઘવાનું, કહે ત્યારે બિડી જવાનું

એશઆરામીના બદલામા સ્વાધીનતા લૂટાતી હોય તે કેમ ચલાવાય ? અને એવા શિષ્યની મામે મો રાખીને એમી ગહેનારુ શુરુઓ જગતનું શુકુપ્ત કહાપિ લઈ શકે ખરા ? જે સ્વાધીન નથી, સ્વાવલંબી નથી, સ્વાશ્રયી નથી તે 'સ્વ'નો માર્ગ વિશ્વને શું બતાવવાનો હતો ? જગ મચાવવો છે જગતમા અને જેર કરવા છે એરી કર્મોને શામનની ઝડી ગગને ચડાવવી છે, ત્યાં સ્વાધીનતાના જે પગ તો પાણીદાર ઘોડા જેવા ચપળ હોવા જ જોઈએ અવગર આવે ત્યારે શૌર્યભરી ગડ પણ પાડી શકાય અને તે રાડનો અવાજ પણ કેવો ? વનવગડામા કેશરી ત્રાડતો ન્હોય તેવો ! આભનાય પડદા ચિરાઈ જતા હોય ! ભૂક પના અણુણાટ પૃથ્વીને ફાડી નાખતા હોય ! કચાપોચાની તો

છાતી ધ્રૂણ ઊઠતી હોય ! કેટના કાંગરા થરથર કંપતા હોય ! અને અવસરે પ્રેમ પણ કેવો ? ચંદનની પણ શીતલતાને લજવે તેટલો ઠંડો ? ચંદ્રને પણ શરમાવે તેટલો સૌમ્ય ! લલલાલ શત્રુના ક્રોધને પણ હિમ જેવો ઠંડો કરી દે ! ઉંદર ખિલાડીનેય સાથે બેસાડી દે !

શાસનનું નાવડું ડગમગી રહ્યું છે. આતતાથીઓનાં આક્રમણો વધી રહ્યાં છે. ધર્મધ્વંસના મધ્યખિંદુને સ્પર્શીને જ રાજકારણના રંગોનાં વર્તુળો દોરાતાં રહ્યાં છે. જે કોઈ માઈનો લાલ આ ધરતી ઉપર હુવે ન જાયો તો નાવડું ફૂળી જશે. સર્વનું તારક પરમાત્માનું શાસન સ્વયં સાગરના તળિયે જઈ બેસશે.

આજની પરિસ્થિતિ બેતાં ઘણું જ દુઃખ થાય છે. કેટલાક પોતાનાં માનપાનને પોષવામાં પડ્યા હોય તેવું વાતાવરણ છવાઈ ગયેલું દેખાય છે. પ્રેમ છે પણ લક્ષ્મી ઉપર-શૌર્ય છે પણ શત્રુઓ ઉપર. સ્વાધીનતા છે માત્ર સ્વાસો-ચ્છવાસ લેવામાં. મુનિને લક્ષ્મી કોણ અને શત્રુ કોણ ? એને વળી શિષ્યોની પરાધીનતા કેવી ? જે મુનિવર્ગ જ શાસનનું નાવ સંભાળી શકે એ જ શાસનનું નાવ ડગમગાવશે ? વાડ જ ચીલડાં ગળશે તો શું થશે ?

કેટલાકને તો વીતરાગદેવના શાસનની પરવા કરવા કરતાં પોતાના શાસનની વધુ પડી છે. વીતરાગની ‘જય’ બોલાવવા કરતાં જાતની ‘જય’ બોલાવવી છે. વ્યાખ્યાને

પોતાના પાડિત્યના દર્શન માટે, મહોત્સવો, કંઠોતરીઓ માટે, શિષ્યો અહુકારના પોષણ માટે, લાકડો અવસરે લડવાની ઢાલ તરીકે અને ચોમામા નિદ્રા પૂરી કરવા માટે જ થતા હોય એવું લાગે છે અદરથી અગ કોહવાઈ રહ્યું છે બહારથી ઘણુંના ધા પડી ગયા છે હવે એના મૃત્યુને કેટલી વાર ? એની કબર જોવાતા કેટલો મમય ?

મને એમ થઈ જાય છે કે હું અપલાવું, સિંહનાદ ફેંકું, મગ્ધારની સામે થાઉં, ચારે ખાતુ ઘૂમી વળું અને ધર્મનું તત્ત્વ મમમવું મૌના મગમમા એની અનિવાર્ય જરૂરિયાત કમાવું પણ એકલા હાથે શું કરું ? મારા જેટલા પણ જુમ્માવાળા, ખુન્નસવાળા, બિડળતા લોહીવાળા કેટલાક માથી મને ન મળે તો હું એકલો શું કરું ? પપ્પુ આવું વિચારતાય અદરથી 'કાયર' 'કાયર'ના અવાજો ઊઠે છે આર્ય કાલકમુગિજનું ચિત્ર નજર સામે આવે છે પોતાની બહેન માત્રી અરબતીના ખાતર ખૂનખાર યુદ્ધ ખેડ્યા અને ધર્મની રક્ષા કરી આનતાયી ગર્હભિલ્લનો નાશ કરી વસુધાને એના લાગથી હળવી કરી ન મળ્યો સઘનો સાધ, તો ગયા પરબોમમા ગકરાજીઓનો માધ લઈને યુદ્ધ પણ ખેડ્યા એકલા હાથે ! એકલ પડે ! એકલા શૌર્યે !

લગવાન આર્યકાલકનું દષ્ટાન્ત મહુના દિલને ધ્રુતવી જાય છે માગ લોહીને ઊકળાવી નાખે છે એમના એ શૌર્યને હું લાખ લાખ વદના કરું છું તો હું પણ કેમ

આવા શૌર્યથી શાન્તિ ન લાવું? શા માટે શાસ્ત્રબાહ્ય વર્તાવ કરતા લોકોની સામે પડકાર ન ફેંકું? શું તેઓ સખત શિક્ષાને પાત્ર નથી?

શું મને ડર છે ભૂળમરાનો? અપમાનનો? અપકીર્તિનો? અરે! એવા ભૂળમરાએ એકાદ વાર પણ મૃત્યુ મળે તો ભવના ફેરા ટળી જાય. એવા અપમાને તો બ્રહ્મજ્ઞાનોની પ્રાપ્તિ થાય! એવી અપકીર્તિ તો હવનને ઉન્નતિનો માર્ગ બતાવી આપે! એમાં ડરવાનું છે શું?

‘આપણે શું? એકત્રા શું કરી શકીએ? આલ ક્ષાટ્યું છે ત્યાં થીગડું ક્યાં દઈએ?’ આવી બધી હુદ્રવૃત્તિઓએ અમને કાયર બનાવી દીધા છે. શૌર્યના ક્ષેત્રમાં ઘૂમતી અમારી દૃષ્ટિને આંધળી કરી નાંખી છે. પણ ભૂતકાળને રડે તે પણ કાયર! હવે તો પ્રેમ, શૌર્ય અને સ્વાધીનતાનાં શસ્ત્રો લઈને જંગ ખેલી જ નાંખવો છે, અધર્મનો વિનાશ કરવો છે.

ધર્મઝંડીને ગગનમાં લહેરાવવી છે. ‘ધર્મજય’ના ગગનભેદી ઘોષોની ગર્જના સાંભળતાં જ પ્રાણ મૂકવા છે. સાથ મળે તો સારી વાત છે, નહિ તો અધર્મની સાથે બાથ ભીડીને લડી લેવું છે. કાં તો અધર્મ નહિ, કાં તો હું નહિ.

કલ્પના કરતા શીખો

[૧૫]

કોઈ વાત કલ્પનિક કહીએ એટલે કલ્પનાનું તત્ત્વ જોઈને કોઈ પણ માણસ એને અવગણવા તૈયાર થઈ જાય છે પણ ‘કલ્પના’ એ તદ્દન કાલી નાળવા જેવી વાત નથી કેટલીક વાર તો મત્સ્યને પણ પાછું પાડી દે એટલું બળ કલ્પનામાં હોય છે મત્સ્યને પણ મેળની આપનાર કલ્પના કયા નથી હોતી ?

વીતગગની મૃતિમાં વીતગગતાની નરી કલ્પના જ છે કે ખીનું કાઈ ? એમાં વીતગગતાનું દર્શન કલ્પતા ન આવડ્યું તો કદી પણ વીતગગી ન બની શકીએ, એ આપણે નથી જાણતા શું ? ગુરુમાં ગૌતમની કલ્પના કરીએ તો ગિધ્યપલ્લુ એળે કળાએ ખીલી ઊઠે નહિ ? અધારી ગતે સન્નનના મર્ષની કલ્પના જ થાય તોય તે પ્રાણવિયોગ કરાવી દેતી નથી પ્રાણવિયોગનું કાળુ માથા મર્ષનું

દર્શન છે. છતાં આડીં કાલ્પનિક દર્શને પણ તેવું ને તેવું જ કાર્ય સંજ્ઞુ ?

એ જ અંધકારમાં અંધારી શુદ્ધમાં ક્યાંક ખલે જઈને એમીએ અને પછી ધ્યાનસ્થ મુદ્રાએ કર્મરાજના ઐન્યતા આણુમાની કલ્પના કરીએ અને પછી તે સર્વનો આસ્થિ-રાજના ઐન્યતા સાધથી વિનાશ કરતા જઈએ. અનુપમ આનંદ આત્મામાંથી સ્ફુરી રહ્યો હોય અને તેને આપણે માણતા હોઈએ એવી કલ્પના કરીએ તો શું તે કલ્પના આપણા અનંતકર્મનો કચ્ચરઘાણ ન વાળી દે ?

સઘળુંય સત્ય સામે લાવી મૂકવાને માટે જરૂરી પુણ્ય તો આપણી પાસે છે જ નહિ. વિષયોના ભોગે ભોગે એ પુણ્ય પરવારી ચૂક્યું છે, પણ કલ્પનાની સૃષ્ટિનું સર્જન કરવાની પ્રજ્ઞા આપની પાસે જરૂર છે. એ સૃષ્ટિમાં સઘળાંય પરમાર્થ સત્યોને એક પછી એક ખડાં કરી દઈએ તેવી તાકાત આપણામાં અવશ્ય છે. વીતરાગદેવ કાંઈ જ ન કરતા હોય છતાં તેઓ જ આપણું સઘળુંય કરી રહ્યા છે, એ શરણાગતિના ભાવથી નીપજતી કલ્પના આપણા સમસ્ત દુઃખદવને ઠારી દેવા સુસમર્થ જ છે. ‘ગુરુદેવની કૃપા જ મારા સર્વરોગનો વિનાશ કરનારી સંજીવની છે.’ એ કલ્પના ખરેખર સર્વરોગવિનાશિની બની શકે છે. એટલે કલ્પનામાં જેવું કરીએ તેવું તે તે વિષયોથી ભલે ન થાય પણ કલ્પનાથી અવશ્ય થઈ જાય છે. આપણે ત્રાહિત માટે અસત્કલ્પના કરવા મંડી જઈએ તો એક વાર આપુંય મન એ કલ્પનાથી મલિન થઈ જાય. મિત્ર મળતાં

જ એના ઉપર આવેશ આવી જાય વસ્તુસ્થિતિ જાણ્યા વિના કલ્પનાનું જોર ગમે નહિ ત્યાં મુઘી બધું જ અવશ્ય વેતરાય

કલ્પના ઉપર તો આપણે જીવનવ્યવહાર ચાલે છે ઠોઠ માણસના વિચિત્ર હાવભાવથી નેને માટે વિષગીત અભિપ્રાય કલ્પી લઈએ તો હુમેશને માટે તે માણસ તરફથી આપણું દિલ ઊઠી જાય છે જ્યાં એ વાનનો રૂંદાટ થાય છે ત્યારે ~ કલ્પનાનું ચિત્ર ભૂમાય છે, શુભ કલ્પનાનું ચિત્ર નવેમરથી આડા પામે છે

આ ઉપરથી આપણે એ વાત સમજવી જોઈએ કે કલ્પનામાં ગુણેલી પ્રયત્ન તાકાત જ તો સર્વકર્મનો ક્ષય કરી નાખે જ તો વિપુલ કર્મબંધ કરી નાખે વ્યવહારમાં, જો ધા પડેલા ગાડાને ચીકું કરી નાખે કે ચીધાનેય અવશ્ય કરી નાખે જેનું મ્યાન જિયું તેની કલ્પના પણ વધુ તદ્દુગ્ધ હોવી જોઈએ ગમે તેને માટે ગમે તેવી કલ્પના કગ્તા પહેલા આપણે મો મો વિચારે કરવા જોઈએ સઘળી તપાસ કર્યા પછી જ ફોર્મ પણ કાર્ય ઉપરથી ફોર્મ પણ વ્યક્તિની જાણતમા કલ્પના કરવાનો આપણને અધિકાર છે

અયોગ્ય કલ્પનાઓ કરી નાખવાના કારણે મોટા માણસોના મોટાપણુ ધૂળમાં મળી જાય છે, નાના માણસનું કલ્પનાનું વાસ્તવિક ગાડપણુ એને યશની કલગીઓ પહેરાવે છે કલ્પનાપદાર્થને આ રીતે સમજી લઈશું તો તે પદાર્થ આધનામાર્ગે આપણને અત્યંત ઉપયોગી થઈ પડશે

સ્ત્રીના સ્વરૂપમાં ગટરની કલ્પના કરીને, એના હાવ-
ભાવના દર્શનમાં કર્મોના ગંજરવ બાંધની કલ્પના કરીને,
એના હાસ્યમાં સાધનાની ચટણી કરવાની તાકાત કલ્પીને
જો એનાથી આપણે દૂર જઈએ, તો સાધનામાર્ગનું સત્યાનાશ
સર્જનાર સ્ત્રીનું તત્ત્વ આપણી સમગ્ર સૃષ્ટિમાંથી ઊભડી
જાય. અબળાથી કાયર બનતા પુરુષવર્ગમાં આપણો ઇતિહાસ
બુદ્ધી જ ભાત પાડે. એ જ રીતે આહારના પ્રત્યેક કોળિયામાં
ખે-ત્રણ કલાકમાં બની જનાર વિષ્ટાની કલ્પના કરીએ.
તો એની ઉપરનો રસ એકદમ ઓસરી જાય અને સાધના-
જગતમાં તોફાન મચાવનાર આહારસંજ્ઞાને સંપૂર્ણ દેશવટો-
મળી જાય.

કલ્પનાનાં કામચુ જોયાં ને? આપણા ખે ભંચકર
દુશ્મનો ધરાશાયી થયા અને ત્રીજો સેતાન છે માનમર-
તબાનો મોટો રતનિયો દાબડો! ભણ્યા વિના તો આવે
નહિ અને ભણતર યશ પરબાવ્યા વિના રહે નહિ. માનની
લીલીછમ હરિયાળી વનરાજીમાં આ જીવન આખાદ ભૂકું
પડી જાય. પણ માનના દહાડા ટેટલા એની કલ્પના
કરીએ તો? માન આપનાર આવતી કાલે જ ઉઘાડે-
છોગે આપણું ભંચકર અપમાન કરી ખેસવાના, એ કલ્પ-
નાનો ઇન્કાર કરી શકાય તેમ છે? માનનું અજીર્ણ થશે,
તો કાલે આ કોઠે અપમાન નહિ પચે એ વાત સત્યથી
જરાય વેગળી થોડી છે? માન કરતાંય અપમાન પચાવવું
વધુ કઠિન છે, એ વાત ધ્યાનમાં નથી! માન તો રાજા

રાવણનાય ઓમરી ગયા, આપણા ઓમરી બાય તેવી કલ્પ નામા ગાડપણ કયા છે, તે મને બતાવશે ?

કરો ભેડ માનને કચડતી આવી કલ્પનાઓ એ ત્રીબલ નબળો ગેતાન આપણા માધનાજીવનને ઊની આચ પણ નહિ આવવા દે, અને ત્રણેય બદમાશે જે થયા તો સાધકનું જીવન સર્વાંશે નિર્ભય થઈ બાય કલ્પ નાના આછાપાતળા સ્તર ઉપર ઊભા ગહીને જો આ ગીતે જીવનનું મેદાન મારી જવાતું હોય તો શા માટે કલ્પનાનું ઘડતર ન કરી લેવું ?

અલ્પજ્ઞ, કલ્પના એ ઉપચાર છે, વ્યવહાર જે પરમાર્થમત્ય-નિશ્ચય નથી કિન્તુ આપણું મમત્ર જીવન વ્યવહારપ્રચુર હોય, કલ્પનાના ઘોડે જ ભેરાઈને દોડી રહ્યું હોય ત્યાં ધર્મક્ષેત્રમા કલ્પનાને ઉપચાર કહીને કાઢી નાખવા જેટલું હું માહુમ કેમ કરાય ? એ ઉપચાર જે એનો આપણે નિષેધ ન કરીએ, પણ એ ઉપચારમય જીવન જનાવવાની વણી જ આવશ્યકતા છે એ વાતનો પણ ઈન્કાર ન જ કરીએ, ઉપચારને વાસ્તવિકતાની બહાર કહીને કાઢી નાખીશું તો ઉપચારનું જીવન જીવ્યા વિના નિશ્ચય પણ માધી મઝારો નહિ અરે ! પરમાર્થ મત્યની આખી પાત્ર થઈ શકશે નહિ

મને લાગે છે કે ધર્મની મનુષ્ય કરતી કલ્પનાઓ સૂતા, ખેમતા, ઊડતા આપણે કરતા જ રહેવી પ્રભુ

આશિર્વનાથનો જાપ કરતાં ખરેખર નાગેન્દ્ર આપણી રક્ષા કરી રહ્યા છે તેવી કલ્પના કરવી. સરસ્વતીનો જાપ કરતાં, 'એ મા છે' અને આપણે એની પાસે આશિષ માંગી રહ્યા છીએ; અને એ વખતે મા, આશિષ દર્શ રહી હોય તેવી કલ્પના કરવી. 'ગોયમાઙ્ગમં મહામુળીનં' નો જાપ કરતાં સઘળાંય મુનિભગવંતો આપણા જીવન ઉપર આશિર્વર્ષો વરસાવી રહ્યા હોય તેવી કલ્પના અવશ્ય કરવી. એ કલ્પના આપણા જીવનને વિનમ્ર બનાવશે, વિનીત બનાવશે, વિવેકને પ્રાપ્ત કરી આપનારી બનશે. કલ્પનાને કોરી નકામી-અવાસ્તવિક કહીને કોઈ કાઢી નાંખશો મા! કલ્પના તો મા છે. મા તમારું કલ્યાણ કરશે જ કરશે.

શી વાત કરુ ?

[૧૬]

શી વાત કરુ ? મુનિધર્મનો વિચાર કરતા આજે કેટલો બધો અધર્મ આચરાઈ રહ્યો છે તે આખા સામે દેખાય છે જગ પણ કાયાને કચડવાનું પરવડતું નથી એ જગાય નરમ પડે તે પાલવતું નથી ડોક્ટરો ઊભા પગે બેઠા છે અને પરિચારકો મેવા માટે મતત બ્રત છે એ અનુકૂળતામાં આ આત્મકવ્ય વધુ ને વધુ જકડાઈને માદુ પડતું જાય છે શરીરને પ્રકૃતિભ્રમી બનાવીને નીરોગી રાખવાની પ્રક્રિયાને ઉપેક્ષી છે ‘ધર્મના સાધનની સુરક્ષાનો શુભવિચાર’ મારા માટે તદ્દન પોકળ તો નહિ હોય ને ?

જે શરીર અનિત્ય છે, ક્ષણભ્રમી છે, ગમે ત્યારે એકાએક પ્રાણવિહોળું બનવાનું છે, એને ટકાવવા માટે મુનિ વેઠમજૂરી કરશે ? એ મજૂરીમાંથી મજૂર કદી ઊંચે આવવાનો છે ? તો પછી ભવનભર શરીર-ટકાવની સુખેશમાં જ બપો જવાનું ? વિષ્ટાના લડારસમુદાય અને વિષ્ટામાંથી

હિતપન્ન થતું, વિપ્લાઓને બદલાર ફેંકતું અને મિષ્ટાન્તની પણ વિપ્લા બનાવતું, વિપ્લાને દેખતું અને રોજ વિપ્લાને ચૂંચતું આ શરીર છે. એને ધોવું, સાફ કરવું, શુદ્ધ રાખવું, સાર ચોખ્ખા વસ્ત્રે મઢવું....શું આ બધામાં એકેય મુનિધર્મ હોઈ શકે ખરો? ન હોવાની ખાતરી છતાં અમે એ અધર્મોને સેવીશું?

લગભગ સાત કરોડના રોગોના મંદિરમાં નીરોગિતા મેળવવા કેટલી મથામણ કરવી પડશે? અને મથામણથી નીરોગિતા મળતી હોય તો તો હજી કદાચ તે મથામણ કરીએ પણ પુણ્ય વિના જ્યાં લોહીનું ગિંદુ પણ નસમાંથી આગળ વધવાનું નથી, ત્યાં મથામણ કરીને અમે જીવન ખરબચડ કરીએ? શું અમે આત્માના ધર્મોના ભોગે શરીરની સુખાકારી માટે આ જીવન સ્વીકાર્યું છે કે શરીરના ભોગે રિખાતા આત્માને સુખી કરવા? કયાં અમારા એ આદર્શ અને કયાં આજનું કંગાલિયતભર્યું જીવન! એ કાયાને અનુકૂળતા આપવા માટે બધા પરાર્થોને કચડતી અમારી તદ્દન જંગલી મનોદશા! અને કાયાને ટકાવવા ધર્મનો ભોગ ધરતી અમારી હેવાનિયત! કયાં જઈશું? કાયાનો ગુલામ સંસારની માયામાં રાચવાનો! કાયા સાચવવા માદક લોજનો આરોગવાનો! કાયાને તોષવા ધર્મક્રિયામાં શિથિલ બનવાનો! પરિણામ? રૌરવ નરકો! ઘોર દુઃખો! અસહ્ય યાતનાઓ! એક લવ સુધી નહિ! લાખો-કરોડો લવો સુધી! અને છતાંય છુટકારો નહિ!

ધર્મ માધવા કાયા ક ગાળ બની છે માટેસ્તો અમે ગાત્રનમેવક, લેખક, ચિત્રક કે ગવેષક બનવાનું પમદ કર્યું છે ભલે કદાચ બીજા આ બધાને ધર્મપ્રભાવનાના માધનો સમજે, પણ ખામ કરીને માગ માટે તો હું સ્પષ્ટ કહીશ કે આ બધાય થોડો મારા જેવા માટે તો માધુલ્યવનને પાળવાની અગતિને ઢાઢનાગ ઢાકણો જ બન્યા છે એમાથી નર્થો દલ જ નીતરી જ્યો છે માધુતા મૂંઝી છે પણ કોઈને એ દેખાતી નથી, વેશ રાખીને તેમા માધુનાને પાછી પધગવવાના હોશ નથી, હિમત નથી, આત્મામા એ જ્ઞેમ નથી, શરીરમા એ તાકાત નથી, ચિત્તમા એ મત્ત્વ નથી, એટલે માધુતા ગર્જ એવો ખ્યાલ આજની જેમ કદાપિ કોઈને ન આવી જાય તે માટે જ પ્રચારક બનવાનો દાહિક માર્ગ અપનાવ્યો છે

બગાડયા અમે જોય લોક ! કલકિત કર્યું અમે અમારું કૃળ ! ખતમ કરી અમારી ખાનદાની ! નાદાન બની, નિષ્કુર થઈને કાયાની મુખગીલના પાછળ પડ્યા એ એક પાપ, અને એને દબાવવા પ્રચારકનો આચળો ચોદી લીધો એ અત્યંત ઘોર એવું બીજું પાપ આમ મુખગીલ બનવાથી અટકવાનું પણ કયા છે ? જે માદક ખોરાક ખાય એની ધાતુઓ અવશ્ય ઉત્તેજિત બને જ ‘ મિષ્ટમાદક ખોરાક લેનાર બ્રહ્મચારી હોય ’ એ વાત જૂનીને માથડે ચડીને પણ હું સ્વીકારનાર નથી

માદક લોજનો કાયાને પ્રમાદી બનાવે જ. પ્રમાદી કાયા મનથી તો ઢગલાબંધ પાપ સેવે જ. વાણીમાંય કાલાંતરે તે આવે જ. અને કાયામાં પણ એકાએક આવે. કાયાને સાચવવામાં આત્માના પતનની કેટલી ભારે શક્યતાઓ છે. એ એમને હુબુ પણ કેમ સમજાતું નથી ? કાયાને જ સાચવવા માટેનો નિર્દોષ (!) વિચાર ભયંકર પાતકો કરાવવા સુધી ઢસડી ગયા વિના રહેતાર નથી, એવી મારી દૃઢ સમજ છે. જ્યારે પણ સ્વતંત્રતા લાધશે, મુક્ત આતુર્ભાસ થશે, વિશિષ્ટ યશસ્વીતિ પ્રાપ્ત થતાં જશે ત્યારે કાયા મદમસ્ત બનશે, વિકારવશ બનશે, ચારે બાજુથી મોહાતું સૈન્ય ભરડો લેશે. પછી કોઈને મોહલીને પતન કરાવશે અથવા તો કોઈ ભક્તના લોજને ભીંત ભુલાવશે કે પછી અનિષ્ટ પ્રસંગોમાં કબાયોની આગો ચાંપીને એની ભડભડ બળતી જ્વાળાઓમાં અમારો લોગ લઈને જ જપશે. આ વાતમાં મને જરાય સંદેહ નથી.

માત્ર લખવા ખાતર હું આ ચિતરામણ કરતો નથી, આ છે નક્કર સત્ય. આ છે સચોટ આગાહી.

કોઈ પણ કારણે કાયાને વધુ પ્રમાણમાં જે વશ થાય તેના આત્માનું અધઃપતન થાય. મારી પાસે આટલી સમજ હોવા છતાં હું કાયાને વશ છું. હું એને આઠ-નવ કલાક ઊંઘાડું છું. ત્રણ ત્રણ વાર ખાવાનું આપું છું, મનભાવતું બધું લઉં છું. મને તડકો શત્રુ જેવો લાગે છે, ટાઢ તદ્દન અળખામણી બની છે, ગુરુસેવાથી હું ભાગતો ફરું છું, શિષ્યોને મેં સેવકો જ બનાવ્યા છે.

માની બધી શક્તિ, બધી સામગ્રી કાયાની પાછળ
જ ખચ્યાઈ રહી છે હવે એનું ભાવિ ચિત્ર ? દે ! મારી
આખા મામે જ દેખાય છે એ જોના મને થરથગટી છૂટે
છે ક્યા જઈશ ? કબૂતરોના લવમા કે જ્યા વાઘ જેવો
કોડ ખિલડો પી છે પીછા પી ખી નાખી એના જડખામા
મને આખોય ચાવી જશે ! ! !

ક્યા જઈશ ? જઈશ પેલા બળદિયાના લવમા !
ગારીએ જોતજો, બગડે, મોઢે ધોકાના માગ પડતા જશે
અને ગન્ત ઉપગત ભાગ ઉપાડવો પડશે ઘોસપઘોણા કરી
કરીને પીક લોડીથી લાલ થઈ ગયેલી હશે એપી જતુઓ
લોડીની મિજલમ ઉડાવતો માની નડી ચામડી ઝેરી
જતુઓના ઢેગથી ખખખી જશે માગ ખાઈ ખાઈને અધ-
મૂઓ થઈશ તોય માની દયા ખાનાર ઢાઈ માઈનો લાલ
મને જોવાય નહિ મળે !

ક્યા જઈશ ? જઈશ પેલા કુત્તાના લવમા ! આજે
પુણ્યથી તારૂં ખાવાનું મળતા તેને ત્યાગવાની વૃત્તિ
થતી નથી એ ગુનાની નખત મનતો ત્યા કટકાગરો
લુખખા મુકા ઢાંટલાના એક દુકડા માટે ટળવળતો હોઈશ.
નગીમનેગે ક્યાક દુકડો મળશે નો મારી જાતના બીજા
ચા-ફળા એની ઉપ-તૂટી પડશે માગે ભાગે કદાચ કાફલ
આવ્યું તો આવ્યું ! કાઠ નહિ મળે તો છેવટ વિષ્ટા ખાવાનું
પણ દોગે દોગે જ, પચ્છદ કીશ.

મહામહેનતે દેવળ-નકલીર ઉપર નર્મીને જીવન પસાર કરતો હોઈશ ત્યાં કો'ક દહાડો ચ્યુનિમિપલ પાંજરું આવશે. મને તેમાં નાંખીને લઈ જશે, ઝેર આવશે. ભયંકર ત્રાસ અનુભવવા છતાં મારા પ્રાણ એકદમ નહિ જાય. હાથ-પગ ખેંચાશે. તીણી ચીસો નીકળ્યા કરશે. પણ મારા એ કંટુણ આર્તનાદને સાંભળનાર કોઈ નહિ મળે. મારી નસે નસ તૂટતી જશે અને અંતે નિશ્વેષ્ટ થઈને પડીશ. બીજા પેઠિયામાં પ્રવેશીને હજુ પણ ભયંકર સ્વપ્નમાં ભોગવવા મારા પ્રાણ અહીંથી છૂટીને ચાલ્યા જશે, એક નહિ, એકરો અને લાખો ભવો આવા પસાર થશે.

કેમ ? મળેલી, હાથે ચડેલી, આંખે આવીને ચાંટેલી, હૈયે વસેલી, પ્રેમથી અપનાવેલી સાધનાને ઉપેક્ષી, એની અવગણના કરી એને પીઠ બતાવી. એના પરિણામે હાથે કરીને આ બળવાન કાયાને નાબુક બનાવી. જરા જરામાં દવાઓ લઈને એની મૌલિક શક્તિઓને નષ્ટ કરી. દવાઓની શક્તિને આધીન જીવન બનાવ્યું. કાયા કરમાતી ચાલી. શક્તિ આણુવા-પથ્યપાનો પણ વધતાં ચાલ્યાં. અને પછી તો એના વિના ક્ષણ પણ ન ચાલે એ સ્થિતિનું જાતે જ સર્જન કર્યું.

જે કાયાની છાલ ભીખેડી નાંખીને અંધકસૂરિજીએ શુદ્ધિનાં મંગળગાન ગાયાં, એ કાયાથી હું સાતમી નારકોના સાત-સાત-સો ભવોને નોતરું દઈ રહ્યો !

તે કાયા ઉપર સળંગતા અગારા ચાંપીને 'ગજસુ-
કુમાળશ્ચ' કાળા અનારનો અત આણ્યો એ કાયાથી મારો
અમાર ફફડે ને ભૂસકે 'હુ વધારી ગયો !

તે કાયાને ધાળીમા પીલીને જાળમુનિએ પરાક્રમીને
પણ લગ્ન એવું કાર્ય માધ્યુ તે કાયાથી હુ પાપ આચરી
રહ્યો !

માગ નાથની વક્ષાદારી ગુમાવી મે વિશ્વાસઘાત કર્યો '
માગ માટેની મમાજની આશાઓ ઉપર મે પાણી ફેંચ્યું
મારી અતરની ભિંમિલ વૃત્તિઓને મે મલિન કરીને મારી
જાતને 'છેલ્લું દીધો મારો ભવ મે ખગાડ્યો

પણ હજુ આજો ખૂલી જાય, પગોમા જોમ આવી
જાય, હૈયામા હિમતનો પ્રાણ ગોડવાઈ જાય તો કાઈ જ
ખગાડ્યું નથી માટે મારા જીવનમા જાગેલા સમસ્ત દોષોનો
જડપી નિકાલ કરવા લાગી જવું જોઈએ માગ જીવનમા
જ્યાં કયાય ખળેખાચરે પણ ધૂળ દેખાતી હોય તો તે ટપ
કરતીને તેને ઉપાડી લેવી જોઈએ અને કયાય ફર ફે ફરી
દેવી જોઈએ દોષો દેખાવા છતાં નભાવી લેવાનું કદાપિ
સંતત્ય નથી, કેમ કે એવું નભાવવામા તો ભવોભવ ખગડી
જવાના છે

એક જ વાત કાયાની વચ્ચે દયા ન આવી શાસન
અને શિષ્યો, સેવા અને ઉપદેશ એ બધાય પછી સૌ

પહેલાં કાયાના મોહપાશમાં લપટાઈ ન જવાય એની ભારે તકેદારીપૂર્વકનું જીવનઘડતર કરવું. જેમનાં જીવનમાં પાયાની આ વાત નથી ત્યાં એમની ઇમારત ડોલી રહેલી હોય છે. કેટલાયની તો વળી લોંચ લેગી થઈ ગઈ હોય છે.

શાસનની સેવાના નામે, સ્વાધ્યાયના ભગીરથ કાર્યના માટે એ સાધકો સમાજ અને શિષ્યવર્ગને છેતરે છે. એ લોકો સમાજ પાસેથી ભૌતિક ભોગો મેળવે છે. શિષ્યો પાસેથી ઇચ્છિત સેવાઓ મેળવે છે. સમાજ એમનો સેવક બને છે. શિષ્યવર્ગ એમનો વેડિયો-મજૂર બને છે. બેય દ્વારા ખાવા-પીવાની મોજ માણવાની તેઓ શરૂઆત કરે છે. મેં પહેલાં જ કહ્યું છે કે જેના મોઢે તોખરો નથી એ હળવા પતનનો ભોગ બને છે. માદક વસ્તુઓ સાતેય ધાતુઓમાં પરિણમે. એ ધાતુઓ પણ માદક હોય. ભોજનની માદકતા આંખમાં નાચે. આંખો પર-રૂપો ઉપર નાચે. અંતે અકલ્પ્ય પતનો અકસ્માત થઈ જાય. જેની કદી કલ્પના પણ ન થઈ હોય તેવાં પાપ આંખ સામે ખડાં થઈ જાય.

સાધુતાનો ધર્મ ખરેખર પાળવો હોય તો મુમુક્ષુઓએ અનુકૂળતાના પાશમાં ફસાવું નહિ, ખૂબ સ્વાવલંબી બનવું, જરૂરિયાતો પુષ્કળ ઓછી કરવી. આત્મનિરીક્ષણ સિવાય બીજું કંઈ પણ ન કરવાનો પ્રારંભની દશામાં નિર્ણય કરી લેવો. સ્વાધ્યાય, મૌન અને એકાંતવાસ સદૈવ સેવવો અને એ બધાયને સફળ બનાવનારી ગુરુની ચરણરજ હંમેશ માથે ધરવી. કાયાની સુવાળપમાં જરા પણ તણાવું નહિ.

અમનોના પાપથી જરાય ખરડાવુ નહિ પૂર્વ મહર્ષિઓના
 જીવનોને નજી આમે રાખીને એક કલાકારની જેમ બુદ્ધિનુ
 ટાકણુ ઉપાડી એના વડે પોતાના જીવનને ડોનરવુ.
 પગમર્ષિને છાત્રે તેવી એ જીવનમૂર્તિ ડોનરી કાઢવી અને
 વિશ્વની વિદાય લેવી

જીવન જીવવુ તો આવુ જીવવુ આ જીવનમા હુ ખ
 જ છે, કંટ જ છે, એમ નથી બલકે સ્વેચ્છાએ ફરીકારેલુ
 કંટ તો સ્વર્ગથી પણ અધિક ગુખદ બને છે અપવર્ગને
 પણ એ બુલાવે છે મન્તજીવનનો પમરાટ આવી માધનામા
 જ માણી શકાશે આદર્શજીવન આને જ કહેવાશે ઉન્નત
 વિકાસ અહી જ શક્ય હશે

મુમુક્ષુઓ, તમે બધા ય આપણા જીવનની આ આછી
 પાતળી રૂપરેખાને હૃદયમા ઉતારી દેને શામનના મહાન
 સુકાની બનજો પણ પહેલા તમારા જીવનને વહેલી તકે
 સુગંધિત બનાવી દેને તે મુલક જ પગક્રમ દાખવી શકે, જેને
 રાગમા ગગદોળાર્ધ જાય અને માયુ વધેરાઈ જાય તોય
 તેની પરવા ન હોય

આપો, કર્મમગ્રામ આદર્યો છે કયાને પપાળ્યા
 ફરીશુ તો વિનયથી શે વરશે ? લેણ્ટો અમલ પરાજય
 માથે ઝીકાશે જેના રૂળ ભોગવતા ત્રાદ ત્રાદ થઈ જશે.
 અલગત, આપો આપણા શામનના રગમગના સિદ્ધાન્તને
 સ્થિર કરવુ જ છે વીતગગદેવના મનાનન સત્યને વિશ્વ
 સમક્ષ પોકારવુ જ છે પણ તે મહાભારત કાર્ય ખાતર બધી

છૂટછાટો લઈને તો નહિ જ. એ કાર્યસિદ્ધિ તો સત્વશાળીને વરશે. સત્વનું ઊગમ તો લીળમપ્રતિજ્ઞાઓના પાલનમાંથી જ છે એ કેમ ભુલાય ?

પહેલાં આપણી જાત, એ જાતની સુરક્ષા અને પછી શાસનની સુવ્યવસ્થા. આપણે જો શાસનની સુવ્યવસ્થા સાધવી જ છે તો જાતની સુરક્ષા ખાતર કટિબદ્ધ બનવું જ પડે. સુરક્ષા વિના સુવ્યવસ્થા અસંભવિત છે. જીવનમાં ઘર કરી ગયેલા બુદ્ધિના ભ્રમોને આપણે ટાળીએ. કાયાથી કઠોર બનીએ. કઠોર સાધક બનીએ અને પછી ખ્યારા શાસન કાળે ખ્યારા પ્રાણની આહુતિ આપીએ. લવોની રિખામણોથી મુક્ત થઈએ.

શંખેશ્વરત્રીયનો મહિમા

[૧૭]

શ્રી શત્રુજયની પુણ્યભૂમિના જ આકાશપ્રદેરો અનં-
તાનંત મિદ્ધ થયા છે તેમ નથી, અન્યત્ર પણ તેટલા મિદ્ધ
યથા છે તેમ છતાં શત્રુજયનો આટલો મહિમા કેમ ?
એનો ઉત્તર એ છે કે અન્યત્ર મિદ્ધ થયેલા જીવોને વિશે
પત્ર સ્વયંભૂતી એ મિદ્ધપદની પ્રાપ્તિ થઈ હતી, ન્યાયે
શ્રી શત્રુજયમા તો સ્વયં ન ક્રૂતા એ ક્ષેત્રનો પ્રભાવ જ
વધુ વેગ આપતો હતો. ક્ષેત્રનો ચમત્કાર આ વળતે માગ
હવનમા મો પ્રથમ જ વાર મને અડી ન જોઈવળમા
જોવા નાચો

અત્રીના વાતાવરણમા જ કોણ જાણે એવી કોઈ
અચિન્ત્ય તાકાત લાગે છે કે જાણે 'તેમા પ્રવેશતા જ
ભાવુકદ્રવ્યને તે કોઈ અજગજગ અનુભવમા લપેટી લે
છે કેમ જાણે કોઈ એને જોયતુ જ ન હોય ! કોઈ પદની

લેતું ન હોય ! અથવા વિશુદ્ધ ભાવો તરફ જ મનને કોઈ ધક્કો જ માર્યા કરતું ન હોય ! એમોર પથરાયેલા આ વાતાવરણમાં આત્મદૃષ્ટિને સ્વાભાવિક રીતે વિકસાવતાં તત્ત્વો ખીચોખીચ ભર્યા પડ્યા છે એમ ચોક્કસ લાગે છે.

એકદમ પકડાય છે આત્મા. એકદમ દોડે છે વિરાગમાં એ મન ! એકદમ ઊછળે છે આનંદમાં એ હૈયું ! ચિત્તમાં જરા-શો નાનો શુભ વિચાર જન્મ્યો ન જન્મ્યો ત્યાં તો વિરાટ બનીને વેગ પકડી જ લે છે. આ વાતાવરણમાં પ્રવેશ્યા પછી અશુભ વિચારનો કણિયો પણ આ ચિત્તને સ્પર્શી શકતો નથી. જે કંઈ કુટેવ જીવનમાં પડી હોય, તે બધીને બસ, લગાડી મૂકવાનું જ મન ધ્યા કરે છે અને જેમ જેમ અહીં વધુ ને વધુ રોકાણ થાય તેમ તેમ એ કુટેવો એક પછી એક બહુ ઝડપી ગતિએ ચાલી જતી અનુભવાય છે. રાગ સતાવતો નથી, દ્વેષ કનડતો નથી, મોહ મારતો નથી, બધે જ મૈત્રી, પ્રમોદાદિ ભાવો જ વિકસે છે.

મંદિરનું વાતાવરણ તો વળી એથીય વધુ બળપ્રદ છે. અહીં તો ચુંબકીય તત્ત્વ જ પથરાયેલું છે. ભાવુક-લોકને એકદમ પકડી લે છે. પ્રભુની પાસેથી ઊઠવું ગમતું નથી. આંખો ત્યાં જ, દિલ ત્યાં જ, દિલાસો પણ ત્યાં જ મળે છે અને કાન પણ સાક્ષાત્ પ્રભુને સાંભળવા સમુત્સુક બની જાય છે. અનેકાનેક વખત આંખો ચોધાર આંસુએ રડે છે, હૈયું રોમેરોમમાં વસી જાય છે. રોમે રોમે વસેલા

અધાય હૈયે પ્રભુની મગજ સ્વાપના ધર્મ નય છે એ દર્શાને રોમાય ખડા વર્ષ નય છે એ નાથના સ્વપ્ને ચિત્તમા પ્રગટવાહિતા ફગી વળે છે એ દેવાધિદેવના કીર્તને વામનાઓ મોળી પડી નય છે મન્ગિમા વામનાનુ જે જોગ હોય છે તેનુ અડધુ જોર પહેલે જ દહાડે મહિરની બહાર નીકળતા વર્ષ નય છે દિવનો જતા જતા તો વામના નપ્ટપ્રાય થતી લાગે છે વામનાની ભૂમિમા મોટા ગાળખડા પડે છે, જ્યાં વિગગના ગગના તો આત્માના પ્રદેશે થેપે થેપા લાગના નય છે

વિષયકપાયોતુ શમન વતા જ મન્તુપ્કાન તન્ન દદિ પણુ ફરવા લાગે છે 'આ નાવનો આજાયોગ એ જ મારુ જીવન મર્વસ્વ છે' એ જ વિચાર ચિત્તમા ઐઠ્ઠમ વેગથી ઘૂમવા માડે છે કેમ જાણે હવે જુ ઝી દઉ ? આખુય જીવન બરખાદ કર્યું કાર્ત નહિ હજુય આ અસંખેલો નાથ ભેટયો છે તો બની ખાજી મવળી કેમ ન ઝગી નાખુ ? આ નાથ મને જે કાર્ત પ્રેરણા આપશે તેને તત્ક્ષણ જીવનમા ઉનાડી દર્શા મારી શક્તિના મધળાય મળીનો હવે એક માથે કામે લગાવી દર્શા બધીય ખોટ જોતજોતામા પૂઝી કરી દર્શા જુ કહુ ? મારીના લેપથી લદાયેલુ તુખડુ અત્તગના હોજમા પડ્યુ છેક તળિયે જઈને ખેડુ પણુ પછી એ લેપનુ એક પડ એની મેળે ઊખડ્યુ, ખીજુ પડ ઊખડ્યુ, પંડી ત્રીજુ પડ પણુ ઊખડ્યુ જેમ જેમ એ પડ ખમતા ગયા તેમ તેમ તુખડુ ઉપર

આવતું ગયું અને છેવટે ઠેઠ ઉપર આવી ગયું. પહેલાં તો માટીની ગંધથી એ વાસિત થયેલું હતું અને હવે અત્તરની ખુશબોથી વાસિત થઈ ગયું. એના આગુ-પરમાણુમાં સર્વાત્ર સુગંધ ફરી વળી. હવે એ તુંબડું પેટી માટીના મળતા રંગે લલચાય ? એની ગંધે ગંધાય ? કોણ લાવ્યું આ તુંબડાને ઉપર ? જાતે જ આવ્યું ? સ્વયત્ને આવ્યું ? ના, ના, ભૂલ્યા. એ તાકાત પાણીની. એ વાસના અત્તરની.

જો કર્મોના લેપથી લદાયેલું જીવ-તુંબડું શંખેશ્વરજીના અત્તરના હોજમાં પડેલું છે તો જુઓ પછી શું થાય છે ! જવા માંડશે એ કર્મોનાં પડળ ! ટળતી જશે એ વાસનાની ગંધ ! કોઈ પણ યત્ન વિના જ આપોઆપ જાણે કે તમે ઉન્નત સાધનાના પગથારે આવી જશો. પછી તમને વાસનાઓની ગંધ લેવી પણ નહિ ગમે. અત્તરની સુવાસમાં જ તમે ગુમલાન હશો. આણુંય વાસનાચસ્ત વિશ્વ તમને ગાંડું થયેલું લાગશે. તમે તમારા અંતર્મુખલાવમાં સદૈવ ગુલતાન હશો. જ્યારે પણ તમારે વિશેષ પ્રેરણા જોઈએ, વિશિષ્ટ કોટિનું વિશુદ્ધીકરણ જોઈએ ત્યારે સીધા ત્રાટ્યા જજો એ વાતાવરણમાં, ચોંટી જજો ત્યાં ઓછામાં ઓછા એકવીસ દિવસ. તમારે તો આટલું જ કરવાનું, બાકીનું કામ તો ત્યાંના ગુંબરવ કરતા પવિત્રતમ પરમાણુઓ જ પૂરું કરી આપશે.

આવું વાતાવરણ અહીં જ કેમ બંધાયું હશે ? એવો એક પ્રશ્ન સહજ થાય. મને તો એમ લાગે છે કે સમસ્ત

ભારતમા આ તીર્થની ચમત્કાંઠકથાઓ પ્રસરી ગઈ છે એટલે હજારો ભાવિકો દોડી દોડીને અહીં આવે છે લાખો મન-જપ કરે છે અકૃમાદિ તપશ્ચર્યા પણ કરે છે અને ધર્મ ખાતાઓમા ઉપાર ફાળો પણ આપી જાય છે

અક્ષયત, એટલે એમીથી નેવું ટકાના ભાવિકોને આ ધર્મની પાછળ ઇહલોકના મુખની આગમા જ હોય છે પણ તે એક ભુતી બાબત છે એ આશનાથી તેઓ જે જપ આદિ કરે છે તેમા પોનાનો પુરૂણ ભાવ રેડી દે છે અને તેવી અહીંનું વાતાવરણ એ મનોવર્ગણના વિશુદ્ધ પુદ્ગલોની ખીચીખીચ ભગઈ જાય છે આની માથે આધિ દૈવિક પ્રભાવ આ વાતાવરણને મર્જવામા કાગણુરૂપ છે અને તે બધાયથી અવિશેષ ડાબુરૂપ તો ત્રિભુવનપતિ પાર્શ્વનાથ ભગવતની અસૌકિંદ્ર પ્રતિમા જ છે દેવ દેવ પૂત્રયેલી, વદાયેલી, ન્તાયેલી, ગવાયેલી આ ત્રિનપ્રતિમા એટલે દેવળ આપાટી આવડના જ ભાવનું મૂર્તસ્વરૂપ ન રહી પાણુ કરોડો ભાવિકોના સઘ્ય ભાવનું જ એકત્રિત કરેલું એક ધન બની ગઈ ભાવમયી ભગવદ્ પ્રતિમા ભક્તોના ભાવને એથી લાવે, એ ભાવની ભન્તી લાવે અને અચિન્ત્ય આનંદની લહાણુ કરી આપે એમા કળીય નવાઈ નવી

અહીં જામેવું પવિત્રતમ વાતાવરણ અત્યંત લાલદાયી બનતું હોય તો તે મોક્ષોકજાગી માધકોને, નિગમભાવ પૂર્વકની માધના કરનારને આ વાતાવરણ અતિશય અનુકૂળ બની જાય છે અહીં માધક પ્રભુશુની પાને પોક મૂકીને

ખૂબ રડી લે છે. ક્યારેક આવા દેવાધિદેવ મળ્યાના આનંદ બદલ ખૂબ ખૂબ હસી પણ લે છે. હસતો અને રડતો એ સાધક અહીંથી શું શું લઈ જાય છે એ કલમથી લખી શકાય તેવું નથી.

વિષયકષાયની વૃત્તિઓની ખીડાનું દુઃખ સર્વાનુભાવ સિદ્ધ છે. એ કારમા દુઃખને જડએસલાક શમાવી દેનાર આ પુણ્યક્ષેત્ર છે. આ દુઃખનું જ્યાં ઉપશમન હોય ત્યાં અંતરના અમર્યાદ આનંદનો પાતાળકૂવો ફૂટી ગયો હોય. એ આનંદ કેવો હોય એ શી રીતે કહી શકાય ? આખરનું સુખ જેમ વર્ણનાતીત છે તેવું જ આ આનંદનું છે. જેને એ આનંદ માણવો હોય તેણે નિરાશંસલાવે અહીં આવીને દિવસો સુધી અહીં ચોંટી પડવું એટલું જ કહેવું બસ છે.

થોડા જ સમય પહેલાં મારો ચાર્ટ મારી પ્રગતિ ૩૭ પોઈન્ટની બતાવતો હતો. એમાંથી વધીને ૫૦ પોઈન્ટ થયા. પણ અહીંના મંત્રપૂત મહિમામંપન્ન વાતાવરણમાં ઝડપાઈ ગયા પછી તો સ્ત્રીતોર પોઈન્ટ પ્રગતિ મારો ચાર્ટ બતાવે છે. મારા જેવા સુખશીલ સાધુને પણ આટલી સ્થિતિએ પહોંચાડી દેનાર આ પવિત્ર પરમાણુઓમાં કેટલી વિરાટ તાકાત હશે એ આના ઉપરથી સમજી શકાય તેવું છે.

જિનાજા અને વલમાનનો વિસવાદ

[૧૮]

જરૂર ગમે છે જિનાજાપાસન ! ‘મારં તાલરૂં વચન પ્રમાણુ’ બોલવાનું પણ ખૂબ ગમે છે વાગવાં એ પદ બોલ્યા કરું તોય તૃપ્તિ ન થાય એટલું ગમે છે પણ જિનનું વચન, જિનની એ આજ્ઞા પાળવાનું હવન તો લગભગ અગત્ય થઈ પડ્યું છે વચનને પ્રમાણુ ઠહેનાને વચન (આજ્ઞા)ને કયા પાળી શકે છે ?

આજ્ઞા નથી ટાઈ માત્ર વેપ પહેરવાની, આજ્ઞા નથી માત્ર બે ટાઈમનું અનિકમણુ જાવીમ મિનિટમા ફરી લેવાની, આજ્ઞા નથી માત્ર બે ટાઈમ બોલ બોલ્યા વિના, ગાહુ બોલ બોલ કરતા પ્રતિજ્ઞાન કરવાની એટલી જ આજ્ઞા હોત તો ધ્યાનનો મુદ્દિન-નિલયમા નિવાસ થઈ ચૂક્યો હોત !

આ વિચારના દરિયામા ઊડે ફૂળડી મારું છું ત્યારે બાણે આખે અધારા આવે ,છે, હવ ચૂગળાય છે. પેલું

આનંદઘનજીનું વચન યાદ આવી જાય છે. “ચરણ ધરણ નહિ ઠાય.”

જિને કંઈલી આજ્ઞાનું જ અખંડ પાલન કરવાનું હોય તો મારા જેવા માટે તો આ વિરતિજીવનની ધરતી ઉપર પગ મૂકવાની કોઈ જગા જ નથી. મને આ જીવનમાં ઊભવા માટે કોઈ સ્થાન જ નથી.

સાધનાની ક્ષણક્ષણમાં સાધનાના કણકણનું જતન કરવું એ તો સાચું જ પાલાદના ચણા ચાવવા જેવું જ છે, તલવારની ધાર ઉપર ચાલવા કરતાં ય દુષ્કર છે. આ અનુભૂતિને સ્પર્શીને જ એ અવધૂત આનંદઘનજી ખોલી ઊઠ્યા હશે. “ધાર તલવારની સોહિલી, દોહિલી ચૌદમા જિનતાણી ચરણસેવા !”

કેટલું કઠોર જીવન ! જેની ઉપર અતિ ખ્યાર છે એ શરીર ઉપર લગીરે રાગ ન કરાય, એને રાગથી જોવાય નહિ, ગમે તેટલું દુઃખ આવે તો પણ તેને નિવારવા યત્ન કરાય નહિ. રોગ નષ્ટ થાય તેવું ઇચ્છવામાંય પાપ. જે સ્થિતિ, જે સંયોગ ઉપસ્થિત થાય તેને વધાવી જ લેવાનો, ગમે તેટલું કષ્ટ પડે તો પણ....

કપડાં ધોવાય નહિ, ત્યાં ઊજળાં કરવાની તો વાત જ ક્યાં રહી ? વસ્ત્રના એક તાણા ઉપર પણ રાગભાવ થાય તો પણ માર્યા ઠાર ! કપડાની મેલાશથી મન ખિન્ન થાય તોય આવી બન્યું ! કપડું ઝીણું મળે અને મન મલકાઈ પડે

તોય વાગ્યા ખાર ! ઝીણુ કપડુ જરાક ડોઈની ભલથી ફાટે
અને આખોના ખૂણિયામા ગુતમડો ગગ ડીપમી જાય એટલે
બધી મહેનત પાણીમા ' ' કામળી મનગમતી ' એ લાવ જ
સયાનક ગણાય ! એટ જ વચ્ચની બાળતમા ફેટફેટલા જોખમો !
ડેટલી કાળજીની જરૂર ! આવુ દરેકે દરેક બાળતમા છે
ખાવામા ક્યાય ગગ ન કગય ગૂમડાને મલમ લગાડવાની
જેમ ખાવાનુ પણ જરૂર પૂરતુ જ તેય ઊણોદગી ગાખીને
પર્વતિવિએ વળી વિનો નય પડુ ડગ્વાનો કાળુ કે
ભોજન પણ ગગ-ગેપ વિના ડગ્વાનુ ભોજન લાવવામાય
ખેતાલીમ દોષ ટાળવાના નિદોષ મળે પણ તેય ગગજનક
હોય તો નહિ જ લેવાનુ કળ-શાકલાણુ તો બનતા સુધી
ખિલકુલ લેવાના જ નહિ ભક્તને ઘેર બને તો જવાનુ
જ નહિ પડવિગઈ તો ત્યાગી જ દેનાની દાળમા ઝખોળીને
સાટલી વપગય નહિ ક્યાય મયોજનાનિ થાય નહિ
નિષ્કાગળ વપગય જ નહિ નિચ એકાગન તો જવન્યથી
કગ્વાનુ જ મારી ગીતે તૃપા લાગ્યા વિના પાણી વપરાય
જ નહિ તૃપા પણ ગડય એટલી મહુતાની

દૂકમા, શકય એટલો ત્યાગ કગ્વાનો અને જેનો ત્યાગ
અશકય હોય ત્યા તેના રાગનો તો અવન્યમેવ ત્યાગ
કરવાનો

ગગ વિના કોળિયો જે ઊતરે એ જ મારે મન તો
કોયડો છે ' સસન્ધિમાથી રસ છૂટયા વિના વપગય પણ શી
રીતે ? રાગ વિના શુ કોળિયો ઓમા એક ખાલુથી ખીણ

ખાનુ જતો હશે ? રાગ વિના રસ છૂટતો હશે ? અનંતશઃ વંદન હો એ રાગરસવિજેતા સ્થૂલભદ્રાદિ મહામુનિવર્યોને !

આ જ રીતે ખીજી ઘણી બધી પ્રવૃત્તિઓમાં કાળજી રાખવાની છે. પવન માટે ખારી ખોલવી તે પાપ, વધુ પવન રોકવા ખારી બંધ કરવી તેય પાપ. શીત પવન વાતાં મન અનુમોદન કરે તેય પાપ. ગરમી લાગતાં મન અકળાય તે પણ પાપ. આ બધી વાયુકાયની વિરાધના ! આ વિચાર કરનાર આત્મા મન વગેરે ત્રણેય યોગનો વિરાધક ! કૂં કર્મનો બંધક ! કપડું ફાડતાં વાયુકાયની વિરાધના, પુસ્તકાદિ મૂકતાં વાયુકાયની વિરાધના, કપડાં ઊડતાં વાયુની વિરાધના, સૂકવતાં કપડું ઝટકાય તેમાંય વાયુની વિરાધના. ગરમ પ્રવાહી વાપરતાં ફૂંક મરાય તેમાંય તેની વિરાધના, પુષ્કળ પવનમાં વિહાર કરતાં કપડાં ફરફર ઊડે તેમાંય તેની વિરાધના, ઉઘાડે મુખે ખોલાય તેમાંય તેની વિરાધના. એટલે કપડાં ઊડવા ન દેવાય, ફૂંક ન મરાય, ઉઘાડે મુખે ન ખોલાય, કપડાં ન ઝટકાય, ખારી ખોલબંધ ન થાય, એની અનુમોદનાદિ ન થાય વગેરે કેટકેટલી વાતોની કાળજી માત્ર વાયુકાયની જયણા-રક્ષા માટે રાખવાની !

આ જ રીતે પદ્મકાયની રક્ષા કરવાની છે. પદ્મકાયની રક્ષા - અહિંસા એ જ તો સંયમ છે. એની જ ખાતર શેષ મહાન્નતો છે. સંયમી હોય, તેનો પ્રાણ સંયમધર્મ જ હોય. પરિપૂર્ણ અંશમાં પદ્મકાયની રક્ષા એ જ એનું જીવન હોય. પિસ્તાલીસ આગમો ભણી જનાર ઠંડા

પવનમા કે જિજ્ઞા કપડા વગેરેમા મોહી પડતો હોય તો તે પોદાપડિત કહેવાય, તેને વાડામા ચ્ચડિત જવામા કે બેઠા બેઠા ઉપયોગરૂન્ય પ્રતિક્રમણ કરવામા આનંદ આવતો હોય તો તે શુષ્ક જ્ઞાની કહેવાય, ગિધ્યાદિવર્ગને વીમરી નઈ સ્વાદુ ભોજનમા તેનો આત્મા પલોટાતો હોય તો તે કહેવાતો જ્ઞાની દલી કહેવાય આવશ્યક ક્રિયામા ઉપયોગ ન હોય તો તે કઈ જાતના પ્રતિક્રમણ ! કદ્દ માધુતા ! પદ્મકાયની ગ્દ્ધાની જયણાની પ્રતિપજની સાવ ધાનીવાળો જ મયમી છે જ્ઞાની છે, ત્યાગી છે, તપસ્વી છે, ખગે ધ્યાની છે એના વિનાનો તપસ્વી, ધ્યાની, જ્ઞાની દલી છે આત્મવિકાસ છે દુર્ગતિપથનો સુમાદર છે

પદ્મકાયની ગ્દ્ધાના ભાવવાળાની નિદ્રા પણ શ્વાન જેવી હોય પૂજ્યા વિના પડખુ ફેરવાઈ જાય તો બે ચાર છવોની કતલ થઈ જાય ! વાયુકાયની વિરાધના યઈ જાય ! મારા પ્રમાદના મુખ ખાતર હું ખીજના છવનોની ઘોર ખોદુ ! કદી નહિ જાને ! આ વિચાર જ તેને પળ-પળમા જાગ્રત રાખે તે ભણે, ભણાવે, ખાય, પીએ બધુ કરે—પણ મર્વત્ર એક વિચાર તો જાગતો જ હોય કે “મારા પ્રમાદાદિના પાપે કોઈ પણ છવને લેશ પણ દુખ ન જ થવું જોઈએ મહાપરાક્રમી આત્માઓ પ્રથમ વર્ષા ધતા જ ઘોર તપશ્ચર્યાનો માર્ગ પકડી લે, છેવટે પહેલી વાર વર્ષાથી ઉત્પન્ન થઈ જતા અકુરા આદિની

વિરાધનાથી બચવા આહાર નિહાર બંધ કરવા અકૃમનો તથા તો કરી જ લે, છૂટા ઉપવાસો કર્યા વિના તો તે જાંબે જ નહિ. મારા મુખ ખાતર અન્યનો ઘાત ! કદી ન બને. આ જીવરક્ષાનો વિચાર એટલો ઉત્કટ રહે તેટલું સંયમ અણિશુદ્ધ બને. રાગાદિથી ખાવાનું તેને ન પોસાય. કેમ કે એ રાગાદિથી લોજન વગેરે બનાવતાં થયેલી પદ્મજ્વ-નિકાયની હુત્યાનું અનુમોદન શક્ય બને છે. એને તો એ દ્વાર પાતક માને. આવો આત્મા દવાની તો પાસેય ન જુએ. શરીર ઉપરના રાગાદિના કારણે ઔષધ વળી કેવું ? ઔષધનો સદ્ભાવ એટલે દેહમમત્વનો સદ્ભાવ ! દેહના મમત્વનો સદ્ભાવ એટલે સર્વદુઃખોનો પ્રાદુર્ભાવ ! સર્વ ધર્મસામગ્રીનો અનંતકાળ માટે તિરોભાવ !

જેના હૃદયમાં રમી જાય છે આ વિચાર, તે 'મહર્ષિ' દવાની સામે જોઈ પણ શક્તા નથી. ગમે તેવી કર્મજનિત માંદગી આવે છતાં મંત્રાધિરાજના સ્મરણાદિ સિવાય તેમને કશુંય યાદ પણ આવતું નથી.

કેટલું કઠિન છે આવા સાધુધર્મનું પાલન ! જ્યાં કયાંય પણ નાના કોઈ એકાદ યોગની પણ શક્તિ છતાં ઉપેક્ષા છે, ત્યાં કૂર કર્મોનો અવશ્ય બંધ છે. એક પણ કઠોરતમ યોગ તરફ ઉપેક્ષાભાવથી બંધાતું કર્મ બીજાના સેંકડો શુભયોગોના આસેવનોને પણ નિષ્ફળ બનાવી દે છે. એક પણ યોગની કઠોરતાને, જમાનાને નામે કે સંઘચળની અળહાનિને નામે હસી નાંખવામાં સેંકડો યોગોની નક્કર

માધનાઓ ઉપર એ મેગાટનના એટમ બોમ્બો ઝીંકાય છે એ જોખમવર્ષા માધનાઓના તમામ જીવન નિષ્કળ બનાવી દે છે વસ્તુતઃ એ સાધનાઓ જિનાજાપાલનરૂપ નથી હોતી, કિન્તુ સ્વમતિકલ્પિત જ હોય છે જિનાજાપાલક અશકયનોય કદરૂપ પક્ષપાતી તો હોય જ અશકયાનુષ્ઠાનનો માશુક હોય જેના જીવનમા એ અનુષ્ઠાનોની નાધના હોય તેને જૂકી જૂકીને નમતો હોય એમના દર્શને એના દિલના તાર અણુઅણી ઊઠતા હોય એ જમાનાવાસી ન જ હોય, મિથ્યા મમાધાનો ઝગીને વાતની પતાવટ ન જ કરે મિથ્યા તોષ, અને મિથ્યાભિમાન તો એના જીવનમા ડ્યાય નેવા ન મળે

આવી બધી વાતોનો વિચાર કરતા નિશ્ચિત લાગે છે કે મયમધર્મની આછીપાતળી અપર્યાપ્ત ડરવા માટે પણ મારે તો હુજી સેકડો લવો ડરવા પડશે

વર્તમાન અનિર્જીવનનો વિચાર કરતા તો એમ ચોક્કસ લાગે છે કે આ જીવનની પ્રત્યેક પણ રાગાદિ દોષોથી ખૂબ જાગ્રદાયેલી છે દરેક કહેવાતી આરાધના માન, માયા, વૃદ્ધિ, વિશુદ્ધાનુષ્ઠાન જણાતુ નથી મર્વત્ર ગૂંચ લાગે છે, વિગગ-ગૂંચતા દેખાય છે

શુ કરવું ! કાયરતા કેડો મૂકતી નથી અસુખશીલતા પીછો છોડતી નથી. માનવાનની સજ્ઞા અને, ખાવાપીવાના રસો તો આત્માના તમામ પ્રદેશે ઓતપ્રેત થયા છે આજે

થોડીક વધુ બાહ્ય ક્રિયા કે થોડો વધુ તપ કરું છું. છતાં નિશ્ચિતરૂપે એમ લાગે છે કે આ સ્થિતિ કાયમ તો નહિ જ રહે કેમ કે અંતરમાં માનપાન-જ્ઞાનપાનનો રાગ કુદાકુદ કરી જ રહ્યો છે.

તો શું સમગ્ર જીવન મુળશીલતાનું ભોગ બનશે ? ઉચ્ચતમ આધ્યાત્મિકભાવની મસ્તીનું સ્તર મને સ્પર્શવા નહિ જ મળે ? આ રૂઢનમાં જ મારો આત્મા અંધ બની જશે ? અરે ! વાંઝિયું રોદણું પણ થોડું જ શાશ્વત રહે છે ? અંતે થાકીને રૂઢન પણ અટકશે. અને પછી આત્મા નહોર, નપાવટ, નકંદર, નિર્લજ્જ બની જશે તો ?

હે ભગવન્ ! જો આ રીતે જ મારા જીવનનું ભાવિ સર્જવાનું હોય તો મહેરબાની કર મારી ઉપર, મને મુક્ત કરી દે આ ખોળિયાથી, મૂકી દે મને સીમંધરસ્વામીજીની પાસે, હું ત્યાં તો જરૂર કાંઈક કરી છૂટીશ ! સાચું જ કહું છું કે હવે શું કરવું તે સમજાતું નથી. જે દિશા ગર્હ કાલે પ્રકાશમય લાગતી હતી તે આજે ધૂંધળી બની છે. મારા આદર્શોને સિદ્ધ કરવાની તમન્ના ઓસરતી જાય છે. હવે મને એમ લાગે છે કે હું માત્ર વાતો કે વિચારો જ કરી શકું છું. વર્તનથી તો મારે લાખો કરોડો ગાઉનું વેગળું છે.

મને શિષ્યો પર મમતા થાય છે. શિષ્યતુલ્ય મારે પણ સ્નેહ જાગે છે. તેની સાથે તેમના અનિચ્છનીય વર્તનથી રોષ પણ થાય છે.

આ ન્ધિતિમા હું પૂર્વોક્ત મયમની આગધના કર્તો
હોઈએ કે ઘોર વિગધના ! મયમની વિગધના જ ને ?
આ ન્ધિતિમા કેવા કાળા કર્મના બધ વતા હશે ?
એના વિપાકોદય માની એવી અવસ્થા કરશે ? એર, પાપ
બીરૂ તો છુ જ પણ દુખમીરૂ પણ હું હવે અટીવી
એક ભાવ પણ દુર્ગતિનો વાય તો ગર પડી જાય એટલો
જય લાગે છે, પણ છતાં દુર્ગતિના કાળગરૂપ જિનાજારી
હું વિગ્ધી શકતો નથી એનું મૂળ કારણ તો દેહની
ગુણગીલના જ છે એતો જ મને કયર બનાવીને જિના
જાના પાત્રનથી વેગળો કરી મૂક્યો છે હવે તો એમ થઈ
જાય છે કે માટે તદ્દન અંતર્મુખ થઈ જવું મને હવે
અમય જ ન હોઈ શકે વાતો કરવાનો, ઉપદેશો દેવાનો
પાછી પચાતોમા મરવાનો કે છાપાટ્ટીની કરવાનો ! મર્વા
અમગન ન મરે તો માટે શક્ય એટલો વધુ ક્રમ્ય પાગ તો
કરી જ દેવો ભોઈએ

વધુમા વધુ પાપનું આગમન ખાવાપીવાની પ્રત્ય
જિતી જ માય છે, માટે તેની ઉપર વધુમા વધુ કામૂ મૂકી
નહ તો ખામખમ બચાવ થઈ જાય તેવું છે અને તે મને
દમેશ માટે ગુણેશ્ય વડીલની નિશા મળી જાય તો ગાઢ
માનપાત્રતા પીંચ નબળા મોટા પાપમાર્ગ પણ દુ ના
માટે ઉગતી આડ.

આ એનમી માટે બચાવ માય તો મને ગમે છે
કે હું પાપાટ્ટી વિગ્ધ થઈ જાઉં.

બેશક મને લાગે છે કે મારી આ મહત્વાકાંક્ષાને સિદ્ધ કરવા માટે મારે ભારે મનોમંથન કરવું જ પડશે. એ મંથન કરતાં હું પાગલ જેવો બની નહિ એવી કક્ષા પણ લાવી મૂકવી પડશે.

મારા દેવાધિદેવ, સારા ગુરુદેવની અનુપમ ભક્તિ કરીને એમની અમોઘ કૃપા મારે પ્રાપ્ત કરવી જ પડશે. કેમ કે એના વિના તો એ મંથનબળ પ્રાપ્ત થવું શક્ય જ નથી, સિદ્ધિની તો વાત ક્યાં રહી ?

દૂંકમાં, મારી પાસે ઘણું વિશિષ્ટ અને વિરાટ કાર્ય છે; તનતું નહિ પણ મુખ્યત્વે મનતું !

આ જવાબદારીનું ભાન મારે રાખવું જ રહ્યું. અન્યથા જેમ વય વધતી જાય તેમ નાની વયમાં વાવેલા તુચ્છ વિચારો અને આચારો મોટા થતા જ જાય, પુષ્ટ બનતા જાય, આત્માને નહોર બનાવતા જાય. પરિપૂર્ણ સાવધાની વિના કે કોઈ કુરુણાસાગરની અખંડ વક્ષાદારી-પૂર્વકની શરણાગતિ વિના આત્મગુણો ખીલે પણ નહિ, તો પુષ્ટ તો થાય જ ક્યાંથી ?

ખેર, વય ઘણી વહી ગઈ છે છતાં ગુરુકૃપાએ મને જગાડ્યો છે. હવે ઊંઘવું નથી. ઝોકું પણ ખાવું નથી. એ એકેકું ઝોકું મારા માટે આરાધનાનાં અંતિમ ડચકાં લેતું ઝોખું જ બની રહેશે. મને તે પરવડે તેમ નથી; ના, જરાય પોસાય તેમ નથી. પરચિંતાથી હવે મુક્ત થવું જ

છે પંડિતની ભાવના-માત્રથી તોય મેળવીને સ્વની અશુદ્ધિઓને માફ કરવા, મરો દૂર કરવા તમામ યત્નો કરી છૂટવા છે, અને પૂર્વોક્ત પોતાની ચણા હુમતે મોઝે ચાલી જવાની મિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી લેવી છે તલવાગ્ની એ ધાર ઉપર દસાથ આચકા વિના દોડી નવું છે

કરીશ, ખૂબ કરીશ મદન, મનાવીશ માગ આતમને, દદોળીને જગાડીશ એના શૌર્યને! એ તો વનગજ છે! મૂનો હોય ત્યાં સુધી જ બધું તોકાન ચાલે એના જાગ્યા પછી કોઈની તાકાત નથી કે એની મામેય જુએ!

દેવાધિદેવ! એ શુરદેવ! આગિય વરમાયો આ તુજા દામાનુદામ પર! એને આપના જેવા જનવાની આગપના કરવી છે જિનાજાનુ અખડ પાલન કરવું છે આપની આશિય જ એ કાર્યને પાળ પમાડી શકશે એના વિના તો એ કાર્યના વિગટ માત્રમા બાધોરિયા જ માગવાના ગહે, દવામા બાચકા બરવા જેવું થાય

આપના અતની એક જ આશિય માટે બગ છે.

મેનક મારે છે, મર્વ વામનાઓનો વિનશ્ચ!

એ શક્ય છે માત્ર આપની કુલાનજનથી! પરિતોચી, પોથી-વચનોથી કે દોષ પ્રોદ્યુકના આન્નિધ્યથી કદાપિ નહિ!

ખિન્દુ અને સિન્ધુ

[૧૯]

ખિન્દુ સમું છે વ્યક્તિ—વ્યક્તિનું જીવન, વિરાટ સાગરમાં એ ન લળે, અહંકાર એને અળગું—અતડું રાખે. વ્યક્તિત્વને વિકસાવનારની ભાવના એના સાગરથી એને અલિપ્ત રખાવે, પોતે જ બધોય બોજ ઉઠાવી શકવા સમર્થ છે એવો મિથ્યા ધમંડ સાથે ઉઠાવીને ફરે. અને...

ક્યાંક એવો અધિકાર બહારનો બોજ એ ઉઠાવી લે તો? અવશ્યમેવ એનો વિનાશ થાય. વ્યક્તિત્વનો વિકાસ ક્યાં ગયો? ભારે બોજ ઉઠાવીને કાંઈક કરી છૂટવાની તમન્ના ક્યાં તતડી ગઈ? ભાવના ભલે ને એ ખિન્દુમાં સાગર જેટલી હોય પણ તેટલા માત્રથી સિદ્ધિ શે વરે? ભાવનાના જે સાગરમાં અહંકારનો વડવાનળ ઉત્તરોત્તર ઉચ્ચ સ્વરૂપ ધારણ કરી રહ્યો છે, એ નાનકડા સાગરનું જીવિત કેટલું ?

ગિન્દુની ભાવનામા કશુંય ન હોત તો ચાલી નત
પણ એનામા અહકારનો જે અગ્નિકણ પડી ગયો છે એણે
જ એને માગરમા મળવાની વાત નકારી નાખી છે ભલે
ગિન્દુ માગરમા ન ભાગ્યું પણ હવે એ નિશ્ચિત વાત છે કે
એ પોતાની ઉપર ભાગે જોજ ઉઠાવી લે ત્યાંજ ન વિનાશ
પામે તેમ નહિ, કિન્તુ ગમે તે પણ અતરમા મળગતી એ
અહ ને ચિતગારી જ મહાનલ જની નજરે એને જલાની
દેશે એના અન્તિત્વને ગ્રેહકે કરી દેશે કદાચ એમ નહિ
ચાલે તોય પ્રથમ અર્થના મહુસાવધિ કિણ્ણા એની ઉપર
તૂટી પડીને એની કાયાને કલ્પકુમા વેરી નાખશે અને
ચાચુમડળમા વિખેરી નાખશે

ગિથાડુ ગિન્દુ ! નાનકડી એની કાયાથી નવત્ર
જીતે એ રહી શકે ? છે જોઈ ઉપાય એના ઉત્તરને અવિનાશી
બનાવી દેવાનો ?

જરૂર, જો માગરમા બળી વધ્ય એ ગિન્દુ તો તાગત
નથી મોટા રુઆમની પાલુ કે એને જગત નનાવી શકે એના
ઉપન માથે એણ કરી શકે અન્તમાત્ર એટલી જ છે કે
ગિન્દુએ પોતાનો 'અહ' મોગાળી ૧૬, લખુમ જની
નજર વિગતમાગના ગળે ચાલ્યા જવું નેહરો

ગિન્દુઅસુ છે વ્યક્તિનુ ઉત્તર ! વ્યક્તિ નવ
વિમલ નાથવા ઇન્દ્રે, વિશિષ્ટ કોટિના પગથાં કુનાનો
ભારેખમ જોજ વહેવા ઇન્દ્રે પણ એનામા અહના નહનો

એ અગ્નિકણ એને સાગરમાં લળવા ન દે તો વ્યક્તિની શી તાકાત હતી કે પરાર્થનો યોજ એ વહી શકે? અરે! સાગરમાં ન લળતું એ વ્યક્તિનું જીવનખિંદુ પોતાના જીવનનું અસ્તિત્વ જ લયમાં મૂકી દે; મોતના મુખમાં ધકેલાઈ જાય. ત્યાં વળી પરાર્થના હજારો ટન પોલાદી યોજને સફળતાપૂર્વક ઉઠાવવાની વાત જ ક્યાં રહી?

ખિન્દુને જીવવું હોય, અવિનાશી બનવું હોય, પરાર્થના ભારેખમ યોજ પણ ઉઠાવવા હોય તો એણે એ સાગરના શરણે જવું જ રહ્યું. સાગરસમા છે પંચ પરમેષ્ઠી-લગવતો! અનંતાનંત અરિહંત-પરમાત્માઓ, અનંતાનંત ત્રિદ્વલગવતો, અનંતાનંત આચાર્યાદિલગવતોનો આ વિરાટ સાગર! આમની પાસે તો સ્વયંભૂરમણ પણ વામણો લાગે!

આ વિરાટ સાગરને શરણે જો એ ખિંદુ જાય, એ શરણ્યનું જો શરણું સ્વીકારે, પોતાની અહંતાઅન્યથિને જો તોડીફોડી નાંખે તો શરણાગત અવિનાશી બને; સૂર્યના પ્રગ્ઠ તાપ એને કાંઈ જ ન કરી શકે; કોઈ એને ગરમ પણ ન કરી શકે.

જે ખિંદુ સ્વતંત્ર હતું ત્યારે રૂના એક પૂમડાથી કચડાઈ જવાય તેટલી દુર્બળતાવાળું હતું, હવે તે જ ખિંદુ સાગરના શરણે જાય છે તો તેની પર હજારો ટનના વજનવાળી સ્ટીમરો દોડાદોડી કરે છે છતાં એના શરીરને લગીરે ઘા લાગતો નથી; એ ઘવાતું નથી; કચડાતું નથી.

માધકમાત્ર વ્યક્તિગત ગીતે જિહ્વવરૂપ છે માધ નાથી ઉત્પન્ન થતા બળનો એ એકમાત્ર માલિક નથી એ બળ ઉપર તો વિશ્વમાત્રની માલિકી છે, એટલે ઉત્પન્ન થતા બળને પોતાની અગત મૂકી તરીકે તે માયવી ગણે તે ઉચિત નથી વિશ્વની માલિકીનું બળ વિશ્વને જ મોપવું ગણુ વિશ્વને જ એનો લાભ આપવો ગણો

માથો માધક તો બળની મિદ્ધિ પ્રાપ્ત થતા જ મહુજ રીતે વિનિયોગની (પર્યર્થકગણની) સાધના આગલી દે છે; એના વિના એ ગૂઢી શકતો નથી વિનિયોગ વિના એ જ પીને જોની શકતો નથી છતાં કૃત્રિમતાનું ત્યા નામ પણ ન જ હોય પરંતુ એ પ્રાથમિક કક્ષાનો આગધક છે હજી સ્વમુખી માધનાના પણ જ્યાં ઠેકાણા નથી ત્યા વિનિયોગની લાજેખમ આગધના ઉપાડવા એ લલચાર્થ જાય તો તેનું શું થાય ? ત્યા ઇચ્છાપૂર્વક કાર્ય થાય છે ત્યા નાહુનિડતા એ એક અપેક્ષાએ તો કાર્ય કરવાની ઇચ્છા જ કાર્યનો અનધિકાર સુચિત કરે છે કાર્ય પ્રત્યેની નિર્ગહતા જ કાર્યાધિકારની પશ્ચિમૂર્તિ યોગ્યતા સુચિત કરે છે

સ્વમુખી મિદ્ધિ વિનાની વિનિયોગ કરવાની ઇચ્છા ર મેરા કૃત્રિમ હોય છે એ અનધિકાર ચેદ્યા પ્રાય એ આત્માની સ્વમુખી આગધનાની પ્રાથમિક કક્ષાને પણ વેરવિખેર કરી નાખે છે, એટલે વ્યક્તિને પોતાના જિહ્વમા દેહ ઉપર વિનિયોગનો પોલાદી જોજ કદી ઉડાવવો ન ભરે એ, એનું તો કાર્ય છે એક જ માત્ર, પ્રધાનમાત્ર

કેટલીક પ્રવૃત્તિઓ ચાલી પડી છે. એક દોડ્યો બહાર એટલે બીજો પણ નવો મુમુક્ષુ દોડે બહાર, ત્રીજો એને પગલે પગલું દાખે. કોઈને વિચારવું પણ નથી કે આ બહિર્મુખતામાં શાસનની પ્રભાવનાને બદલે એની ઘેર ખોદાઈ રહી છે. એક ફૂતરું ભસે એટલે શેરીનાં બધાંય ફૂતરાં ભસે એના જેવી ગતાનુગતિક પ્રવૃત્તિ આજે મોટા પ્રમાણમાં ચાલી પડી છે.

આ સ્થિતિમાં શરીરના સોજા જેવી 'પરમાત્મશાસનની' પુષ્ટિને જોઈને સહુ રાજીના રેડ થાય છે. રે ! પણ કોઈ જોતાં નથી કે આ તો દર્દજનિત સોજો છે. નાયલોનની સાડી પહેરવાથી સ્ત્રીના પેટનું કેન્સર મટી જાય ખરું ? એ બાહ્યાડંબર કેટલી ક્ષણ જીવતો રહેશે ?

નક્કર શાસનપ્રભાવના કરવી હોય, સાચે જ વિનિયોગ સાધવો હોય તો શરણ્યના શરણે જઈએ, એમને આપણું સર્વસ્વ માનીએ. આત્મવિલોપન કરી દઈએ પછી જ આપણી અષ્ટપ્રવચનમાતાના જઘન્ય જ્ઞાનની સક્રિય સાધના, એકાશનાદિનું નિત્યાનુષ્ઠાન, ઉપવાસાદિ નૈમિત્તિકાનુષ્ઠાન, આવશ્યકાદિ ક્રિયા, ચક્રવાલ સમાચારી વગેરે સફળતા આપી શકે.

કૃત્રિમ વિનિયોગોની પત્તાની ઇમારત નીચે જેમ શરણાગતિના ભાવનો પાયો હોઈ શકતો નથી તેમ ઇમારતના અલંકારરૂપ ઉપર્યુક્ત ક્રિયાઓની શુદ્ધિ પણ જોવા મળી શકતી નથી. એ આત્માઓ પોતાના જીવનમાં, નિત્યાનુષ્ઠાનમાં

જૂળ જ અતોવ્યસ્ત હોય છે એમને મન એ બધી ક્રિયા તુચ્છ હોય છે એમા ડોર્ડ વિગ્રમ થાય તેવું તેઓ પણ માની શકતા નથી

અરે ! જે ધન્ય ક્રિયાઓ અનતકાળની કામી ભાવદરિદ્રતાને જડમૂળથી ઊખેડી નાખવા ધગગ મમર્થ છે, મોહના મસ્કારોના વજ્રશા પડી ગયેલા અનુભવોને એક જ તકાકે તોડી નાખવાનું જેનામા અનોડ આમર્થ્ય છે તે ક્રિયાને તુચ્છ માનનારા જ ડેટલા બધા તુચ્છ હશે ? જુઓ, પરમેશ્વરભગવતોના શગ્લે ન ગયેલાની માનમભૂમિગા ! જુઓ તેમના ક્રિયાકાંડ ! જુઓ તેમની ગીતભાતો ! કયા સર્જ જાય આ ગયા રમાયણ જેવી ક્રિયા કુપથ્ય કરતા દુઃખીઓને ! કયા કયા જર્જરે પટકાર્ષ પટકાર્ષ ને ભુક્ષા બોલાશે એમના ? કયી કયી કૂસતિકૂર દગા પામવાની એમના માટે હજી બાકી હશે ?

ક્રિયાઓમા, ભક્તિ આદિમા આવી જાતની તુચ્છતા લાવનાગ છે શરણાગતિના ભાવનો વિગ્રહ !

મત્વગ આપણે શરણાગતિના એ ભાવને પ્રાપ્ત કરીએ એ પરમેશ્વરોના શગ્લે જ રહીએ જો વારવાર એમને મનથી અને મસ્તકથી ઝૂકતા રહીને એમના શરણાગત તરીકે આપણી યાદ કરતા રહીએ તો અવશ્યમેવ નાનામા નાની દેખાતી ક્રિયામા અપ્રમત્તતા આવશે એના અપૂર્વ જાળન દર્શન થશે એકેઠી ક્રિયા ભારે ભટુ

તેમ થશે તો જ કારમા સંસારની લીડ લાંગી
શકીશું. મેળવેલું સાધુજીવન મેળવી જાણીને મરીશું.

તેમ થશે તો જ અરિહંત એવું ચાર અક્ષરનું નામ
આપણા અનંતલવોનું પરિભ્રમણ કાપવા શક્તિમાન બનશે.

શરણે જઈએ સાગરને....

ગિન્દુ મટીને સિન્ધુ બનવા....

નિશ્ચય-વ્યવહાર

[૨૦]

શ્રીનિનગાસન એ સર્વજ્ઞનુ ગામન છે એ વાતની પ્રતીતિ તો મુક્તિમાર્ગની આગધનાના મુલ્યવસ્થિત નિરૂપણને માગી રીતે મથીએ ત્યાજે થયા વિના ગ્રહેતી જ નથી એનો મુમુક્ષુ કર્મભિદ્વાન્ત, એનો ન્યાનવાદ, એની લોકવ્યવસ્થા, એના નયનિયેષ અને એનું જીવાત્મા, અન્તરાત્મા પરમાત્માનું મચોટ સ્વરૂપદર્શન એટલું બધું સુક્ષ્મ યુક્ત, એટલું બધું હૃદયગમ અને એવું તો અગ્રાદ્ય લાગે છે કે એ વખતે અતઃ ગદગદ થઈને જૂઝી પડે છે, એ ત્રિકાળદર્શી નિનેશ્યભગવતોને !

એવી જ એક બહુ મહત્ત્વની વાત કે જેને બુદ્ધિમાત્ર ક્યાં વિના આધ્યાત્મિક વિકાસ પ્રાપ્ત થઈ શકે જ નહિ, કે જેને શુદ્ધગમથી મમજ્યા વિના પતનોની અનત પર-પગમા ફેકાર જવા સિવાય બીજું કશું જ નોવા પણ ન

મળે, એ નિશ્ચય વ્યવહારની યોજના જિનદર્શનની એક ભારેમાં ભારે વિશેષતા છે.

સ્થૂલદષ્ટિ હવને એમાં અનેક ગૂંચોનાં જળાં દેખાય છે, સૂક્ષ્મદ્રષ્ટા તો એ જળાંઓના તંતતંતમાં અદ્ભુત ગૂંથણીનું દર્શન કરી આનંદેલો બની જાય છે. સાચે જ નિશ્ચયવ્યવહારની ગૂંચોના જળામાં અનંત આત્માઓ ફસાયા, અનંત સંસારની ભેંકાર ખીણમાં પટકાયા ! ગુરુગમ વિના એ ગૂંચ ઊકલતી નથી. સ્વયં ઊકેલવા જનાર એમાં વધુ ને વધુ ફસાતો જ રહે છે. આજે આપણે એ નિશ્ચય-વ્યવહાર ઉપર જ કાંઈક વિચારવું છે.

નિશ્ચયદષ્ટિ એ વસ્તુમાત્રનું વાસ્તવ સ્વરૂપદર્શન છે, જ્યારે વ્યવહારદષ્ટિ એ વસ્તુરૂપનો સાક્ષાત્કાર કરવા માટેનું જરૂરી (વ્યવહારું) સાધન છે.

નિશ્ચયદષ્ટિથી આત્મા શુદ્ધ, પુદ્ધ અને મુક્ત છે, સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ છે પરંતુ વ્યવહારદષ્ટિથી એ અશુદ્ધ, અપુદ્ધ, કર્મથી બદ્ધ છે. જેય દષ્ટિ સાચી છે, અને જેય દષ્ટિ ખોટી પણ છે.

પોતપોતાના સ્થાને પોતે સાચા, ખીજના સ્થાને પોતે ખોટા છે. નિશ્ચયદષ્ટિથી વ્યવહારદષ્ટિ મિથ્યા છે, વ્યવહારદષ્ટિથી નિશ્ચયદષ્ટિ પણ એટલી જ મિથ્યા છે.

પર્વતની ટોચે ઊભેલાને તળેટીના માણસો વહેંતિયા જેવડા લાગે છે અને તળેટીએ ઊભેલા માણસને તે જ માણસો સાડા ત્રણ ફૂટના લાંબા લાગે છે. જેમાં કોણ

ખોટું ? કોણ માયું ? તમારે કહેવું જ પડ્યું કે અમુક દષ્ટિએ બેય ખોટા છે, અમુક દષ્ટિએ બેય સાચા છે

નિશ્ચયદષ્ટિ પોતાના સ્થાને જોટલી બળવાન છે, જોટલી માયી છે એટલી જ બળવાન અને એટલી જ માયી વ્યવહારદષ્ટિ છે તમે મગર અને હાથીની વાત સાલળી હશે ત્યજ ઉપર રહેલા હાથીએ પોતાનો પગ પાણીમા મૂક્યો મગરે તે પડી લીધો હાથી વિચાર કરે છે, 'સ્થળમા હું બળવાન' મગર વિચારે છે, 'જળમા હું એકલો બળવાન' સ્થળમા બળવાન હાથી જળમા તદ્દન દુર્બળ છે, જળમા બળવાન મગર સ્થળમા એટલો જ દુર્બળ છે, આ બેય બળવાન છે, બેય દુર્બળ છે દૂકમા કહેવાનો આગમ એ છે કે આપણે નિશ્ચયને સત્યનું સ્વરૂપ કહીએ છીએ અને આરોપાત્મક કહીને વ્યવહારને અમત્ય સ્વરૂપ માનવા પ્રેરણા આપણી આત્મકૃત્યા માટેની આ લયાનક બ્રમ્હજ છે બેગડ નિશ્ચયના ચશ્માવી વ્યવહાર એ અમત્ય છે પણ એ વાત કેમ ભૂલી જવાય છે કે વ્યવહારના ચશ્માથી નિશ્ચય પણ એટલો જ અમત્ય છે

ને હવે બધા મમાન છે એ નિશ્ચયદષ્ટિનું સત્ય જ સત્ય હોય તો પછી એક શ્રીમત છે, બીજો લિખારી છે એવો વ્યવહાર પરિપૂર્ણ મત્ય તરીકે કેમ અપનાવાયો છે ? એક પુત્ર પોતાના જન્મતા બે હવાત્માને માતા-પિતાના સ્થાને કેમ બેસાડે છે અને પોતાના હવાત્માને

એમના પુત્ર તરીકેના સ્થાને કેમ બેસાડે છે ? જો જીવ બધા સમાન જ હોય તો માતાપિતા કોણ ? પુત્ર કોણ ? ગુરુશિષ્ય કોણ ? આ બધો વ્યવહાર છે. એને અસત્ય કહો તો એને પરિપૂર્ણ સત્ય તરીકે જ જીવનમાં કેમ પચાવવામાં આવ્યો છે ? આ જ વાત સાબિત કરે છે કે વ્યવહારના સ્થાનમાં તો વ્યવહાર જેવું કાંઈ સત્ય જ નથી, નિશ્ચય પણ ત્યાં અસત્ય જ છે.

સિદ્ધાવસ્થામાં જીવ બધા સમાન છે. રે ! મૃત્યુ બાદ બધાય ગરીબ-તવંગરોના દેહ રાખની ઢગલી બનીને સમાન બની જાય છે. એ જીવની સત્ય, શિવ અને સુંદર કથા છે, છતાં એ હકીકતને જીવતા માણસોમાં કોણે સ્વીકારી છે ? એવી હકીકતને જીવનદશામાં અસત્ય કોણ નથી કહેતું ?

તો અહીં હવે વ્યવહારદષ્ટિને અસત્ય-ઉપચારસ્વરૂપ મિથ્યા કહીને કદાપિ કેમ તરછોડી શકાય ? જ્યાં સુધી આપણે વ્યવહારમાં છીએ ત્યાં સુધી વ્યવહારદષ્ટિને જ સંપૂર્ણ સત્ય તરીકે સ્વીકારવી રહી. ત્યાં નિશ્ચયદષ્ટિ ભલે લક્ષમાં રહ્યા કરે પરંતુ વ્યવહારદષ્ટિને જ મનથી અને જીવનથી વધુમાં વધુ પ્રાધાન્ય આપવું પડશે. વ્યવહાર-નયમાં પારંગત બન્યા વિના નિશ્ચયની વાતો કરનારા તળાવ તરી જવામાં અસમર્થ હોવા છતાં સમુદ્રને તરવાની વાતો કરનારા છે. વ્યવહારદષ્ટિમાં નિષ્ણાત બનવું હોય તો એક વાર તો નિશ્ચયદષ્ટિને પણ ભૂલી જવી પડશે એમ કહી મેં તો અપેક્ષાએ જોડું નહિ ગણાય.

સત્તે નિશ્ચયદષ્ટિ મુખ્ય હોય એમ કે એના વિના પશ્ચિમી આત્મજ્ઞાની શુદ્ધિ શક્ય ન નથી પરંતુ માથે એ વાત પણ મમળ જ લે કે નિશ્ચયદષ્ટિ મુખ્ય હોવા છતાં વ્યવહારદષ્ટિ ન પ્રથમ છે 'મુખ્ય' એક જુદી જાણત છે, 'પ્રથમ' એ એક જુદી જાણત છે જે મુખ્ય હોય તે પ્રથમ ન પણ હોય અને જે પ્રથમ છે તે મુખ્ય ન પણ હોઈ શકે

ભૂખ્યા માણસને તૃપ્તિ મેળવવી છે, તેને માટે ભોજન ન મુખ્ય છે, છતાં ભૂખ્યા પતિ જ્યાં પત્ની પાને ભોજનની માગણી કરે છે, ત્યાં પત્ની કોલમા હાથમા લે છે, અને નજાણે છે કે જુ કોલમાથી તૃપ્તિ થવાની છે? છતાં કોલમા એમ હાથમા લીધા? ભોજન મુખ્ય છતાં કોલમા ન પ્રથમ છે માટે ન ને! તૃપ્તિ માટે ભોજનનું ન મહત્ત્વ છે, કોલમાનું નહિ, છતાં કોલમા જેમ પ્રથમ છે, તેમ નિશ્ચય-દષ્ટિ મુખ્ય હોવા છતાં વ્યવહારદષ્ટિ ન મુખ્ય છે

કોલમા ભ્રમમાં થાય તો ભોજન પ્રાપ્ત થાય વ્યવહાર-દષ્ટિ આત્મમાત્ર થાય તો ન નિશ્ચય પ્રાપ્ત થાય નિશ્ચય વ્યવહારદષ્ટિ વચ્ચેની આ જે મદમ લક્ષમણેના છે, તેને ખૂબ ન માગી ગીતે લક્ષમા લાવ્યા દિના દોઢ પણ આત્મા આધ્યાત્મિક વિદ્યામહમના એપાને મક્કળતાપૂર્વકનું આરોહણ કદાપિ કરી શક્યો નથી

હજી એક દષ્ટાન આપુ એક દરદી છે આજ ન તદન દુર્ગાળ થઈ ગયા છે શરીર તદન કીકુ પડી ગયું છે હવે એને શરીરમા લોહીના સરાવાની જરૂર છે તમે ન કહો,

લોહી માટે શું જોઈએ ? દૂધ-ધી કે ઘઉં જેવો પૌષ્ટિક
 ખોરાક જ કહેશે ને ? કે મગ અને રાખનાં પાણી ?
 વૈદ્ય પોતે જાણે છે કે દૂધ-ધી કે ઘઉંના ઉચિત સેવન વિના
 શરીરમાં બળ ઉત્પન્ન થઈ શકે નહિ, છતાં એ વૈદ્ય દૂધ-ધીનું
 સેવન તેને ન કરાવતાં મગનાં પાણી જ પાય છે; એ વખતે
 અપેક્ષાએ જે સત્ય વિધાન છે કે દૂધ-ધીથી બળ વધે.
 તેને જ પેલો દરદી અપનાવી લે અને દૂધ-ધી ખાવા લાગી.
 પડે તો બળ મળે કે રહુંસહુ પાણુ બળ જાય ? દરદીને એ
 અવસ્થામાં એ વિધાન જેવું અસત્ય બીજું કોઈ વિધાન
 નથી એમ જ ઠગાવવું જોઈએ. અને મગનું પાણી જ તુષ્ટિ-
 પુષ્ટિ કરનારું છે એ જ સત્ય છે શ વાત જાણાવવામાં.
 જ દરદીનું શ્રેય છે એમ કોણ નહિ કહે ?

વ્યવહારદષ્ટિ મગનાં પાણીના સ્થાને છે જ્યારે નિશ્ચય-
 દષ્ટિ દૂધ-ધીના કટોરાના સ્થાને છે. નિશ્ચયદષ્ટિના એ કટોરા
 પચાવવાની બુદ્ધિના આંતરડામાં જેને શક્તિ જ નથી, એની
 સામે કટોરા ધરનારો એનો હિતૈષી નથી, કિન્તુ મહા-
 વૈરી છે એમ કહેવું જ પડે. સાચો હિતૈષી તે જ છે જે
 તેવા દરદીને વ્યવહારદષ્ટિના મગનાં પાણી પાઈને આંતરડામાં
 દૂધ-ધી પચાવવાનું બળ ઉત્પન્ન કરે છે. હા, વૈદ્યના
 લક્ષમાં એ વાત અવશ્યમેવ સદા રમતી રહેવી જોઈએ કે
 મારે આ દરદીને દૂધ-ધીના કટોરા જ પીતો કરી દેવો છે
 પણ કુશળ વૈદ્ય દરદીની પાસે તો મગના પાણીનાં જ પેટ
 ભરીને ગુણગાન ગાવાનો અને દૂધ-ધી ખાવાની તો ના જ

કહેવાના બ્યાઁ પેલો દગ્દી મગના પાણી મારી રીતે પચાવી લેવાની તાડાત મેળવી લે છે ત્યારે જ એની નજર દૂધ ધીના કટોરા તરફ લઈ જવામા આવે છે અને પછી ધીમે ધીમે એનું મેવન પણ ચાકુ કચવામા આવે છે

આ જ પ્રક્રિયા વ્યવહારની રીતમા છે આધ્યાત્મિક બળ પ્રાપ્ત કરવા માટે નિશ્ચયને ભૂલીને વ્યવહારને જ પરિપૂર્ણ નાત્ય માનીને તેમા જ પાંગત બનવું જોઈએ ત્યાર પછી જ નુક નિશ્ચયનો આશ્રય લઈ ગણાય એટલે જ તમે અચુલ વ્યવહારિની છવન છવો છો તો તમારું નુલ વ્યવહારને જ છનનમા, મનમા અને તનમા ગર્વન ગટગટાવવું જોઈએ, તેને જ પચાવવું જોઈએ, તેમા જ નિષ્ણાત બની જવું જોઈએ ત્યાં પછી જ તમે નિશ્ચયની વાંતા કરી શકો, નિશ્ચયને છાનમા ઉનાગી શકો

વ્યવહારમા છવતો આત્મા પોતાના છવનમા નિશ્ચયનું અનુચિત મિશ્રણ કરે તો ઉભયબ્રહ્મ થાય એનો ગતમુખ વિનિષાન જ વાય

નિશ્ચયદષ્ટિ અને વ્યાવહારિક રીતિનો નડર (મિશ્રણ) થાય છે ત્યાં તેનો યથાર્થ જોધ વર્ગ શકતો નથી તાત્પર્ય એ છે કે આપણે સામાન્ય જો રીતિનું છવન છવતા હોઈએ તે જ રીતિનો વિચાર, વિગ્રપ પ્રધાન બનાવી દેનો જોઈએ એ વખતે એમા બિન્ન રીતિનું માર્ગ કરી શકીએ તો તે ન ચાહે

અહીં ઇતર દાર્શનિકોની રીતિએ પણ આવા માર્ગમા દેનો ઉદ્ઘાપાન મચે છે તે વાત સમજાવવા પ્રયત્ન કરીશ-

(૧) તાવથી ખીડાતા દરદીને દેઘે કહ્યું, “આ તાવ ઉતારી દેવો હોય તો કટુકરીઆતાનો ઉકાળો લઈ લો,” બાજુમાં જ એક બીજા અદ્વૈતવાદી બેઠા હતા તે બોલી ઉઠ્યા, “બોહો! તો તો પછી ધૂળની ચપટી જ લઈ લો ને? કેમ કે બધું જ બ્રહ્મસ્વરૂપ છે. ઉકાળો એય બ્રહ્મ છે, ધૂળની ચપટી એય બ્રહ્મ છે; માટે ઉકાળો ધૂળની ચપટી! જુઓ કેવી મજા થઈ! અહીં તાવ આવવો એ વ્યવહારનું જીવન છે અને નિશ્ચયમાં તાવ શું, તાવવાળું શરીર પણ શું? હવે જે વ્યવહારમાં જીવે છે તે આ ‘સર્વં ક્ષલુદ્દં વહ્ન’ એ નિશ્ચયવાક્યનું સાંકર્ય કરી દે, તો કદાપિ ચાલી શકે ખરું? નિશ્ચયદષ્ટિએ બધું જ બ્રહ્મસ્વરૂપ છે અને તેથી ઉકાળો અને ધૂળની ચપટી એક જ વસ્તુ છે. આ વાત તદ્દન સાચી છે છતાં વ્યવહારમાં જીવતા માણસને જીવનમાં નિશ્ચયદષ્ટિ અમલી બનાવવી એ ભારેભાર અસત્ય નથી શું? શું ધૂળની ચપટી ઉકાળાનું કામ કરીને તાવ ઉતારી નાંખશે? કદાપિ નહિ.

(૨) બીજી એક વાત લઈએ. એક ભાઈએ પૂછ્યું કે ‘જો બધું જ બ્રહ્મસ્વરૂપ છે તો લીમડો કડવો લાગે છે અને સાકાર કેમ મીઠી લાગે છે? બેયના સમાન ગુણ કેમ નથી?’ અહીં પણ નિશ્ચયવ્યવહારનું સાંકર્ય થઈ ગયું છે.

(૩) ભગવદ્ગીતામાં કહ્યું છે :

વિદ્યાવિનયસમ્પન્ને, બ્રાહ્મણે ગવિ હસ્તિનિ ।

શુનિ ચૈવ શ્વપાકે ચ પણ્ડિતાઃ સમદર્શિનઃ ॥

‘વિગ્રાચુક્ત પ્રાક્ષણ શુ કે ગાય શુ કે હાથી નુ ? ફતગે શુ કે ચડાલ શુ ? બધાય તગ્દ સ્થિતપ્રજા પુરુષો મમદ્રષ્ટા હોય છે’ હવે આ નિશ્ચયદ્રષ્ટિ છે અહીં મમદ્રષ્ટા કદ્યા પણ મમવર્તી નથી કદ્યા અર્થાત્ ગાયની જેમ પૂન કગાય છે તેમ ચડાલની પણ પૂન કરીને બધા પ્રત્યે મમવર્તવ ગણવાનુ ન કહ્યુ વળી જો મમદ્રષ્ટિ ગણવાનુ હ્યુ તો એનો અર્થ કોઈ એમ ન કરી શકે કે દ્વારાને જેમ પૂછકુ દેખાય છે તેમ પ્રાક્ષણને પણ પૂછકાનુ કર્ગન કગુ અવધા પ્રાક્ષણની જેમ ફતરાને ગણે પણ જનોર્ડ જોવી પૂછકુ ન હોય તોય પૂછકુ જોવામા આવે જનોર્ડ ન હોય તો પણ જનોર્ડ જોવામા આવે તો જ પડિનો મમદ્રષ્ટા હોવાય ને ? આવો પ્રશ્ન કગવામા આવે તો તે માપુમમા નિશ્ચય વ્યવહારદ્રષ્ટિનુ માઢર્થ યચુ છે એમ નોપડક વહી શકાય

(૪) બીજા એક મત પપુ આવા માઢર્થદોષને મમન્તવમા ગિધ્યોને હોવા ને, ‘પાગમાર્વિક દ્રષ્ટિએ ચોર નાગચણુન્વડપ છે પાગ તેથી કાઈ તેની આવે ભાઈળાધી ન કગાય । એ જ રીતે અગ્નિ પણ નાગચણુન્વડપ છે પાગુ તેથી કાઈ તેને ભેટવા ન જ જવાય । । ।’ અવકાગમા જન નાને પગમાર્વ દ્રષ્ટિને અમવમા મૂકવા જાય તો ત્યાના જેવો ભયકર ઉચ્કાપાન બીજે જ્યાય ન વાય

(૫) બીજી એક જ્ઞાન માથે ગમ્મતની વાન હદુ વેદાન્તનો પાઠ આપતા આપતા ગુરુ ગિધ્યને કહે છે કે, ‘જગન્મિદ્યા’—જે કાઈ દેખાય છે તે બધુ જ મિથ્યા છે

વસ્તુતઃ કાંઈ છે જ નહિ. પણ એક દિવસ મહોન્મત્ત બનીને દોડતા હાથીથી બચવા માટે ભરણજીરે ગુરુ દોડવા લાગ્યા. તેમને દોડતા જોઈને તેમનો એક શિષ્ય દૂરથી ધૂમ પાડતો બોલવા લાગ્યો, “મો ગુરો ! ગજો મિથ્યા, ગજો મિથ્યા, ગજો મિથ્યા!—હાથી જેવું કાંઈ છે જ નહિ પછી તમે દોડો છો શા માટે ?” તે વળતે તરત જ ગુરુએ જવાબ આપ્યો, “અયિ વટો ! ચથા ગજો મિથ્યા તથા પલાયનમપિ મિથ્યા”—જે હાથી જેવું કાંઈ છે જ નહિ તો આ ‘પલાયન’ જેવી કોઈ ક્રિયા પણ છે જ નહિ. છતાં જો તું મારી પલાયનક્રિયાને સત્ય માની ચૂક્યો છે માટે જ મને ‘ગજો મિથ્યા’ કહીને તે ધૂમ પાડી તો પછી હાથી પણ મિથ્યા નથી, સત્ય જ છે.” અહીં એ જ વાત સમજવાની છે કે પરમાર્થદષ્ટિ અને વ્યવહારદષ્ટિ એ બેયનું આચારમાં મિશ્રણ થઈ શકે નહિ, જે પલાયનની ક્રિયાને વ્યવહારદષ્ટિએ જોઈને સત્ય માની લીધી તો તે શિષ્ય ગળને નિશ્ચયદષ્ટિથી જોઈને આચરી શકે જ નહિ. ત્યાં પણ તેણે તો વ્યવહારદષ્ટિનો જ ઉપયોગ કરવો જોઈએ અથવા તો ઉભયત્ર નિશ્ચયદષ્ટિ જ અપનાવવી જોઈએ. પણ આ બેય દષ્ટિનું આચારમાં સાંકર્ય તો હિતાવહ ન જ હોઈ શકે.

આટલા વિસ્તૃત વિવેચનનો સાર એ જ છે કે નિશ્ચયવ્યવહારનું પ્રવૃત્તિમાં કે વૃત્તિમાં જડ સાંકર્ય ન હોવું જોઈએ. વ્યવહારદષ્ટિમાં જીવતા માણસે આધ્યાત્મિક વિકાસને સિદ્ધ કરવા માટે પ્રથમ તો વ્યવહારનયમાં

જ પાંગત થવું જોઈએ અને તે માટે વ્યવહારદષ્ટિથી
જ જીવનને, તનને અને મનને સર્વત્ર ભાવિત કરવું જોઈએ

હવે મારે તમને જે મુખ્ય વાત કહી છે તે સૂઝ કરું
છું આ વાતની ભૂમિકાકે જે અડી મુઢીની મવળી વિચારણા
સમજવી

આજે મુમુક્ષુ-જગતમા એક ભાગે કમનગીળીની
બીના ઘટમાન થઈ છે કે જેના પગિણામે પરમાત્મ-
ભક્તિમાં દિનપ્રતિદિન ઓટ આવતી જાય છે

વીતરાગ શુ કરે છે? આપણી ઉપર શિદ્ધપરમા-
ત્માનો ગો ઉપકાર છે? નથી તેઓ કોઈ ઉપર ગિઆતા,
તેમ નથી તેઓ કોઈ ઉપર ગિઆતા કે જેથી કોઈને મુખી
કરી મૂકતા મુખી આપણે જ થવાનું, દુષ્કર્મનું પણ
આપણે જ થવાનું નાથક મટીને શિદ્ધ પણ આપણે જાતે
જ થવાનું, વીતરાગનું ત્યા કોઈ મહત્ત્વ નથી,

વ્યવહારમા જીવતા મુમુક્ષુઓના જીવનમા પરમાર્થ
દષ્ટિનો આ વિચાર આત્મમાત્ર ચતો જવાનું પગિણામ એ
આવ્યું છે કે વીતરાગના ભાગનિયામા મુમુક્ષુ દિલ લગાવી
શકતો નથી શુદ્ધ મને એ જીતો ગાઈ લે છે અને વીતરાગને
શુદ્ધ રીતે એ ભાગ પણ લે છે વીતરાગની આજ્ઞાને પાળવા
છતા કયાય એનો 'અહ' જગ્ય મોળો પડતો નથી, એટલું
જ નહિ પણ પેલું પારમાર્થિક મત્ય એણે જીવનમા ઉતારી
લઈને 'અહ'ને ખૂબ જ પુટ કરી મૂક્યો છે હું જો નમુ-

વીતરાગને તો જ મારાં કર્મ જપે છે ને ? માટે મારું નમન જ કર્મને જપાવે. વીતરાગ તેમાં શું કરી શકે ?

બેશક, આ ખોટી વાત નથી. પરમાર્થદષ્ટિ આ નરહમ સત્ય અવગણી શકાય તેવું નથી, છતાં અવહારમાં જીવતા માણુસને માટે આના જેવું ભયાનક અસત્ય બીજું કંઈ નથી એ વાત બેધક સ્વીકારવી પડશે. જે ડોક્ટરનો, વકીલનો, દવાનો, શેઠનો અરે ! ગમડું પકવી નાંખતા વિદાયતી નબિયાનો પણ ઉપકાર માને છે, એ જ અવહારસ્થ માણુસ અહીં પરમાત્માના વિષયમાં પારમાર્થિક સત્યને પકડી લઈને પરમાત્માનો ઉપકાર માનવા લાચારી બતાવે છે ! કેવું આપઘાતી વલણ ! મનની કેવી જીવલેણ ગરીબી ! એક મુસદ્દા તપસ્વી આઠ દિવસના ઉપવાસ કરે છે અને જો તે તપ સુંદર રીતે પાર જતરી જાય તો જે મુદ્દતે પચ્ચળખાણ લીધું તે મુદ્દતનો ઉપકાર યાદ કરે છે; તપ કરતાં અશક્તિ આવી અને અંખર લેવાથી સ્ફુર્તિ આવી તો એ અંખરનોય ઉપકાર યાદ કરે છે; પારણામાં રાખનો ઉપકાર અને શૌચશુદ્ધિ થતાં મગનાં પાણીનો ઉપકાર પણ યાદ કરે છે. આમ હગલે ને પગલે જડ વસ્તુઓના અનુગ્રહોને કમૂલતો આત્મા શું પરમાત્મા જેવા શુદ્ધ ચૈતન્યના પુંજનો અનુગ્રહ માનતાં અચકાય છે ! બીજે કયાંય નહિ અને અહીં જ એને પારમાર્થિક સત્યદષ્ટિથી વિચારવાનું સૂઝે છે ? શું મગનાં પાણીએ પેટ સાફ કર્યું છે મગનું પાણી લીધું માટે પેટ સાફ થયું ! મગનું પાણી ન ખીવામાં આવે તો શી મજલ હતી એ મગનાં પાણીની

કે તે પેટ અમારુ સાક કરી દે? શુ આ હકીકતમા જરાય અમત્ય છે? છતા આ વાતને કોઈ વિચારે છે? જો ના, તો પછી શા માટે આવો છવલેણુ અહુઝર મેવવો જોઈએ. દે પરમાત્મા શુ કરે છે? એ તો હુ એમને નમ્યો ત્યારે જ માગ કર્મનો ક્ષય થયો ને ?

એક ઘડો માણુન લાડડીનુ આલખન લઈને ચાલ્યો જાય છે તમે એને ઊભો ગળીને પૂછો કે, “ ઝાકા, તમે લાડડીના ટેકે ઊભા છો કે લાડડી તમાગ ટેકે ઊભી છે ? ” ઝાકા તરત જનાળ દેશે, “ લડા માણુમ, એમા શુ પૂછવાનુ હતુ ? આ લાડડીનો ટેકો મને ન મળે તો હુ ઊભો જ રહી શકુ નહિ ” શુ આ વાત સાચી છે? ના જાની વાત તો એ છે કે ઝાકા પોતે પોતે લાડડીને ટેકો ન આપે તો લાડડીના ટેકે ઝાકા ઊભા રહી રાજે જ નહિ માટે પરમાર્થ દ્રષ્ટિએ તો ઝાકાના ટેકે લાડડી જ છે, નહિ કે લાડડીના ટેકે ઝાકા ઊભા છે છતા આ પરમાર્થસત્યનો વ્યવહારમા જગાય ઉપયોગ થતો નથી મહુ એમ જ કહે છે કે લાડડીના ટેકે ઝાકા ચાલે છે

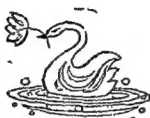
તો પગી વ્યવહારમા જ જીવતા એવા માણુનોએ શા માટે અગ્રીમોપકારીના વિષયમા પરમાર્થ સત્યને અતગમા ઘૂટચા કરવુ જોઈએ? લાડડીના ટેકે ચાલવાનુ, હ્રુધવી લોહી ખનવાનુ, માતાપિતાથી જન્મ પામવાનુ, ઔષધિથી રોગનાશ થવાનુ સ્વીકારનાર વ્યવહારસ્થ આત્મા પરમાત્માવી આત્મ કલ્યાણ થવાનુ માનવામા ખચકાતો હોય તો એના જેવો અભાગિયો ખીજો કોઈ આ દુનિયામા નહિ મળી શકે

વિલાયતી નળિયાના ડીકરાનો ચ ગૂમડું પકવવામાં અનુ-
 યહ માનનારો પરમાત્માનો અનુચહ માનવામાં આનાકાની
 કરશે તો અધમાત્માઓની દુનિયામાં જ એને સ્થાન મળશે.
 જ્યાં એના ઉપર અનંત નિયંત્રણની તડી પડ્યા સિવાય કશું
 જ જોવા નહિ મળે. નિશ્ચયદષ્ટિએ પરમાત્મા કંઈ જ કરતા
 નથી, એટલું જ નહિ પણ શુદ્ધ નિશ્ચયનયની દુનિયામાં તો
 આત્મા સિવાય કશુંય નથી. આત્મા જ એને, એના પોતાના
 વડે એનામાં સુક્રત કરે છે ! રે ! કોઈ બદ્ધ જ નથી; સુક્રત
 પણ કોને કરવાનો ? આ દુનિયા જ નથી, દેવ નથી, માનવ
 નથી, કર્મ નથી, કંઈ જ નથી. સર્વ શૂન્ય છે. માત્ર આત્મા !
 કોણે જીવનમાં પચાવ્યો છે આ નિશ્ચયને ? જે વ્યવહારમાં જ
 એતપ્રોત છે એને પરમાત્મસ્વરૂપનો નિશ્ચયદષ્ટિએ વિચાર જ
 કરવાનો લેશ પણ અધિકાર નથી. છતાં જો અનધિકાર
 ચેષ્ટા કરવામાં આવે તો જ્યાં જેનું કોઈ જ ખેલી નથી
 તેવી નિર્ગોદોમાં અનંતકાળ માટે ફેંકાઈ જઈને અનંત
 દુઃખોની દારુણ ચિચિયારીઓ પાડવા સિવાય બીજો કોઈ
 અધિકાર પ્રાપ્ત થવાનો નથી.

માટે રખે એ જીવલેણ ભ્રમનો ભોગ બની જતા કે
 પરમાત્મા કંઈ જ કરતા નથી. ચાલો ત્યારે, હવે એ
 વ્યવહારિક સત્યને આપણે આત્મસાત્ કરીએ કે એ
 તારકોના અનુચહે જ આપણે જાણે આવી રહ્યા છીએ;
 આપણે કોઈ પણ વિકાસ સાધી રહ્યા છીએ. અનંત વંદના
 હો એ અનુચહદાતા તારકોને.

આ પુસ્તક વાંચ્યા પછી તમોને
જે વિચાર ને મ વેદનો
જાણ્યા હોય તે
લખવાનું હાઈફક
આમ ત્રણ
છે

એક હાથેથી બીજા હાથે આ પુસ્તકને ફરતું જ
ચાળતો જો એને કયાય અટકાવગો નહિ, કળાટમા ગોધી
ગાળશે નહિ, તો અનેકોના જીવનના ઉપ અને રંગ આ
પુસ્તક પલટી નાખશે અને આપને તો માત્ર નિમિત્ત
બનીને વિપુલ પ્રજ્વળધની લહાપૂર્તી મળતી જ રહેશે

— સન્નામ —

કમલ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ

૫૦૮૨/૩, બીજે માળે, યાજ્ઞિક ઇન્સ્ટિટ્યૂટ સામે,
રતનચોળા નાકે, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ-૧